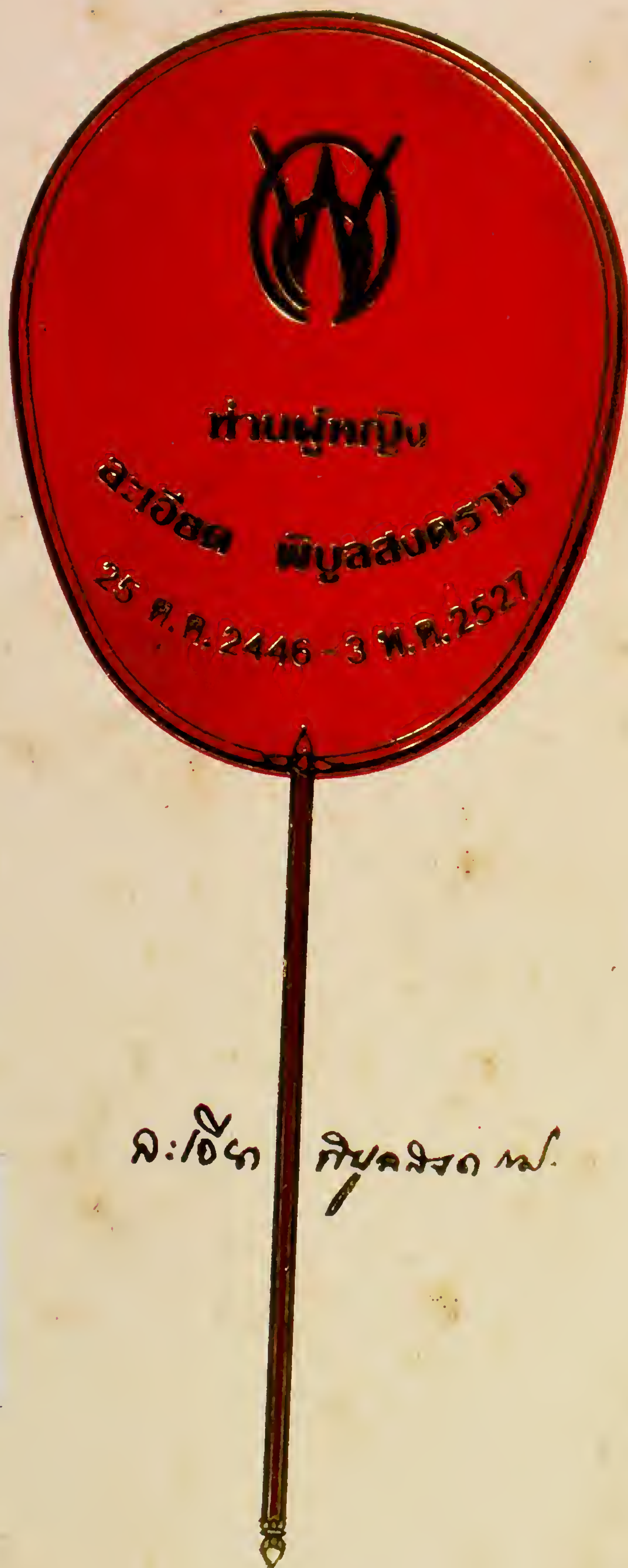

ท่านผู้หญิง
ละเอียด พิบูลสงคราม
25 ต.ค. 2446 - 3 พ.ค. 2527
ละเอียด พิบูลสงคราม ฯ.

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ใส่บาตร 1 มกราคม 2497 กับ จอมพล ป. พิบูลสงคราม และคุณแม่เช่ม พันธุ์กระวี ณ ท้องสนามหลวง

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในงานทอดผ้าพระกฐินที่วัดไทย

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในงานทอดผ้าพระกฐินที่วัดไทย

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในงานทอดผ้าพระกฐินที่วัดไทย

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ที่วัดพุทธคยา อินเดีย ปี พ.ศ. 2513

ท่านผู้หญิง อาราธนาศีลวันทำบุญอัฐิท่าน จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่บ้านชิดลม เมื่อ พ.ศ. 2507

ท่านผู้หญิงละเอียดทำวัตรเย็น พ.ศ. 2526

บูชาพระคุณแม่

เมื่อคุณแม่ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527 ลูกลูกมีความทุกข์โศรกเศร้าแสนสาหัสไม่อาจหาคำใดมากล่าวได้ เมื่อต้องรับความจริงว่า คุณแม่ถึงแก่อนิจกรรม ลูกลูกได้พยายาม ค้นหาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อบรรเทาความทุกข์ พลิกดูคำไว้อาลัยในหนังสือที่แจกงานศพ ที่เขียนให้กับผู้ที่จาก ๆ ไป ก็พบว่าทุกคนมีความรู้สึกอันเดียวกัน คือ มีความทุกข์แสนสาหัส เมื่อต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ประกอบกับได้ฟังเรื่องตั้งแต่ครั้งพุทธกาล คุณแม่ท่านก็ชอบฟังและชอบเล่าให้ฟังถึงเรื่องนางกิสา-โคตมี นางปาฏาจารา พี่น้องจึงช่วยกันคิดว่า ควรจะจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับความทุกข์ที่เกิดจากการพลัดพราก เพื่อท่านที่มีทุกข์จะได้เบาใจลงได้บ้างว่า ความทุกข์นั้นมีมาแต่โบราณกาล เมื่อได้ปรึกษากับอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ และท่านแนะให้ปรึกษากับคุณพูนศรี เจริญพงษ์ด้วย ทั้ง ๆ ที่ท่านทั้งสองก็ไม่ค่อยจะมีเวลานักก็ยังได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ สำหรับคุณพูนศรี เจริญพงษ์ นั้นได้ส่งหนังสือมาให้เลือกหลายเล่มด้วยกัน พวกเราจึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ครั้นเมื่อพวกพี่น้องได้ปรึกษากับศาสตราจารย์คุณหญิงอุบล หุวะนันทน์ ถึงเรื่องที่จะจัดพิมพ์เฉพาะที่เกี่ยวกับความทุกข์ที่เนื่องมาจากการตายคุณหญิงอุบลได้แนะว่าควรจะพิมพ์เรื่องของพระพุทธสาวกบางองค์ด้วยและท่านจะรับเป็นคนเขียนเรียงความให้ พวกเราก็เห็นด้วย และคุณหญิงอุบลก็ได้เรียบเรียงอย่างสละสลวยถึง 6 องค์ โดยใช้นามปากกาว่า "หิน-สามก้อน" ซึ่งมีความหมายอันลึกซึ้ง พวกเราต้องขอขอบพระคุณท่าน ไว้ในฐานะพี่ที่เคารพด้วย

หนังสือเล่มนี้พวกเรามีความมุ่งหมายจะให้เป็นเพื่อนก่อนนอน กับได้รวบรวมจัดพิมพ์เทศนาต่าง ๆ ที่บรรดาพระคุณเจ้าได้กรุณาเทศน์ในงานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ท่านผู้หญิงละเอียดในคืนวันพุธที่สวดพระอภิธรรมด้วย

ประโยชน์อันใดที่เกิดจากหนังสือนี้ ลูกลูกขอนำมาร้อยเป็นพวงมาลัยดอกมลิที่คุณแม่ชอบ กราบบูชาคุณแม่ที่เคารพรักสูงสุดของลูก เหมือนเช่นกับที่เคยได้กราบไหว้ท่านในทุก ๆ "วันแม่" คือในวันที่ 15 เมษายนของทุกปี เมื่อขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่........

จาก ลูก ลูก

สารบาญ

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เกิดเมื่อวันอาทิตย์ที่ 25 ตุลาคม พุทธศักราช 2446 ที่ตำบลดอนพุทรา จังหวัดนครปฐม เป็นลูกหัวปี ในบรรดาพี่น้องร่วมบิดามารดา 8 คน

ท่านผู้หญิงได้เล่าประวัติของท่านดังนี้

บิดา	ชื่อ	นายเจริญ	พันธุ์กระวี
มารดา	ชื่อ	นางแช่ม	พันธุ์กระวี
ปู่	ชื่อ	กระวี	มีบรรดาศักดิ์เป็นขุนสุนทรลิขิต
ย่า	ชื่อ	กอง	
ปู่ชวด	ชื่อ	ศรีจันทร์	มีบรรดาศักดิ์เป็นจ่าอัศวราช

หนังสือนิทานโบราณคดี พระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ในบทที่กล่าวถึงหนังสือในหอหลวง "จ่าอัศวราชตั้งชื่อลูกเป็นบทกลอน อย่างแปลกประหลาด ฉันจำได้จึงจดจำไว้ให้ผู้อื่นรู้ด้วยในที่นี้"

1.	อาทิ	ก่อนแม่	"กลีบ" เรณู
2.	เมธะ	แปลว่ารู้	นาย "เมธ" ปริมา
3.	"กวี"	ปรีชา	ปิยบุตรที่สาม (ปู่ดิฉัน)
4.	"ฉวี"	ผิวงาม	บุตรแม่พริ้มแรกเกิด
5.	"วรา"	ประเสริฐ	ที่สองงามสม
6.	"กำดัด"	ทรามชม	กัลยาลำยอง
7.	"สาโรช"	บัวทอง	พิมพ์พักตร์ประไพ
8.	"สุมน"	สุมาลย์	เยาวลักษณ์นารี
9.	"เปรม"	แปลว่ามี	ปรมังลาภา
10.	"ลิขิต"	เลขาบุตร	บุตรพัลลภ
11.	"สุพรรณ"	วรนพ	คุณสสิรา

เมื่อมีอายุพอจะเรียนหนังสือได้ บิดาสอนให้อ่านเขียนเองที่บ้าน หนังสือที่เรียน ชื่อแบบเรียนเร็วเล่ม 1 และเล่ม 2 และจินดามณี พออ่านหนังสือจินดามณีได้ตลอดเล่มบิดาจึงส่งให้มาเรียนหนังสือที่กรุงเทพเป็นนักเรียนอยู่ประจำกินนอนที่ รร.สตรีวิทยา (เวลานั้นอยู่ที่ตึกดิน ถนนราชดำเนิน) ภายหลังมารดามารับกลับไปพิษณุโลก ซึ่งบิดากำลังรับราชการอยู่ ท่านผู้หญิงเล่าว่าดีใจเหลือเกินที่จะได้กลับบ้านพิษณุโลก เพื่อที่จะได้เรียนหนังสือต่อ เพราะเวลาพักอยู่กับคุณป้าที่กรุงเทพ ที่ชื่อฉวีนั้นไม่ได้เรียนหนังสือเลย ที่พิษณุโลกนี้ท่านผู้หญิงได้เข้าเรียนในโรงเรียนชายชื่อ "โรงเรียนตัวอย่างพิทยาคม" เป็นโรงเรียนประจำจังหวัด เรียนอยู่ถึงชั้นมัธยมหนึ่งพอดี คณะมิชชั่นนารีอเมริกันตั้งโรงเรียนหญิงขึ้นเป็นแห่งแรกในจังหวัดพิษณุโลก ชื่อผดุงนารี ท่านจึงย้ายมาเข้าที่โรงเรียนนี้ต่อ ต่อมาท่านได้เป็นครูสอนหนังสืออยู่ที่โรงเรียนผดุงนารีด้วย

ท่านได้สมรสกับร้อยตรีแปลก ขีตตะสังคะ ที่จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2459 ท่านเป็นภริยาคู่ทุกข์คู่ยากและคู่สุขโดยแท้ ช่วยกันสร้างหลักฐาน สร้างครอบครัวให้เจริญรุ่งเรือง ตามลำดับจากการเป็นภริยานายร้อยตรีจนได้เป็นภริยาจอมพล จอมพลเรือและจอมพลอากาศ กับได้รับพระมหากรุณาธิคุณรับพระราชทานตำแหน่งให้เป็นท่านผู้หญิงในที่สุด

ท่านมีบุตรธิดารวม 6 คน

1) พลตรี อนันต์ พิบูลสงคราม สมรสกับ ม.ล. พร้อมศรี สนิทวงศ์
2) พลเรือโท ประสงค์ พิบูลสงคราม สมรสกับ เรืองยศ เกตุนุติ
3) นางจีรวัสส์ สมรสกับ พ.ต. ดร. รักษ ปันยารชุน
4) นางรัชนิบูล สมรสกับ พลตำรวจโท ชูลิต ปราณีประชาชน
5) นางพัชรบูล สมรสกับ นายปีเตอร์เบลซ์
6) นายนิตย์ พิบูลสงคราม สมรสกับ พัชรินทร์ (แพทริเซีย) ออสมอนด์

ท่านมีหลานย่า 7 คน หลานยาย 8 คน มีเหลนอีก 6 คน

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้รับพระราชทานยศทหาร มีตำแหน่งหรือราชการพิเศษ และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์และเหรียญ (ไทย) ดังต่อไปนี้

ยศทหาร

ว่าที่นายร้อยตรี 1 ก.ค. 85 คำสั่งทหารที่ 156/1900 ลง 16 มิ.ย. 85

นายพันโท 14 ก.ค. 85 ราชกิจจาฯ เล่ม 59 หน้า 1767 ลง 14 ก.ค. 85

ตำแหน่ง

นายพันโทเหล่าทหารปืนใหญ่และเป็นนายทหารพิเศษประจำกองทัพบก กับเป็นราชองครักษ์พิเศษในวันเดียวกันนี้ 14 ก.ค. 85 ราชกิจจาฯ เล่ม 59 หน้า 1767 ลง 14 ก.ค. 85 แจ้งความทหาร ที่ $\frac{161/21743}{2486}$ ลง 16 ต.ค. 85

ตำแหน่ง หรือราชการพิเศษ

เป็นกรรมการพิจารณาปรับปรุงกิจการเกี่ยวกับละครและเครื่องสายไทย เพิ่มเติม 7 ก.ย. 85 ราชกิจจาฯ เล่ม 59 หน้า 2104 ลง 15 ก.ย. 85

กรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 18 พ.ย. 85 ราชกิจจาฯ เล่ม 59 หน้า 2904 ลง 24 พ.ย. 85

เป็นประธานกรรมการสาขาสงเคราะห์หญิงไทย 14 ก.พ. 86 ราชกิจจาฯ เล่ม 60 หน้า 1459 ลง 13 เม.ย. 86 ตอนที่ 22

เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 7 ต.ค. 91 ราชกิจจาฯ เล่ม 65 ตอน 60 ลง 12 ต.ค. 91

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา 21 มิ.ย. 92 ราชกิจจาฯ เล่ม 66 ตอน 34 ลง 28 มิ.ย. 92

ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรประจำจังหวัดนครนายก เมื่อ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500

ได้รับพระราชท่านเครื่องราชอิสริยาภรณ์และเหรียญไทย

- เหรียญรัตนาภรณ์ อปร. ชั้น 1
- ทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ
- เหรียญช่วยราชการเขตภายใน

- ปฐมาภรณ์มงกุฎไทย
- เหรียญช่วยราชการเขตภายในสงครามมหาเอเชียบูรพา
- ปฐมาภรณ์ช้างเผือก
- ปฐมจุลจอมเกล้า
- เหรียญรัตนาภรณ์ ภปร. ชั้น 1
- มหาวชิรมงกุฎ
- เหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

นอกจากนี้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ยังได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์จากต่างประเทศอีกหลายประเทศ คือ เบลเยี่ยม ฮอลแลนด์ สเปญ และพม่า เมื่อคราวเดินทางเยี่ยมประเทศต่าง ๆ เป็นทางราชการในฐานะภริยานายกรัฐมนตรี เมื่อ พ.ศ. 2498 อีกด้วย

ท่านใช้ชีวิตอย่างสงบสุขกับลูก หลาน เหลน จนถึงวันพฤหัสบดีที่ 3 พฤษภาคม 2527 เวลา 13.30 น. ได้ถึงแก่อนิจกรรมด้วยโรคหัวใจล้มเหลว รวมได้ 80 ปี กับ 191 วัน

เมื่อท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2527 ได้มีท่านผู้มีเกียรติ เพื่อนฝูงญาติมิตร ได้กรุณาส่งพวงหรีด ดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด จดหมายแสดงความเสียใจตลอดจนส่งปัจจัยมาร่วมทำบุญ ตลอดจนรับเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้หญิง ในคืนวันพุธและเลี้ยงพระในวันพฤหัส บรรดาลูกหลานญาติพี่น้องทุกคนของท่านผู้หญิง รู้สึกซาบซึ้ง จึงขอขอบพระคุณในไมตรีจิตต์ครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

อนึ่งในโอกาสนี้ขอขอบพระคุณคณะแพทย์และนางพยาบาลแห่งโรงพยาบาลพร้อมมิตรที่ได้ช่วยดูแลอย่างใกล้ชิดนับตั้งแต่ท่านเข้าโรงพยาบาลจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน

เมื่อลูกหลานกำลังตกอยู่ในความเศร้าโศรก เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังได้ช่วยปฏิบัติหน้าที่ตามขั้นตอนจนเป็นที่เรียบร้อยสมเกียรติแก่ท่านผู้ถึงแก่อนิจกรรมทุกประการ จึงขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนในการนี้เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สมเด็จพระญาณสังวร

วัดบวรนิเวศวิหาร

แสดงธรรมเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2527)

พะลังจันโท พะลังสุริโย พะลังสมะมะณะพราหมณา
พะลังเวราสะบุตตัสสะ พะอาติปะระปิติโย

บัดนี้จะวิสัชนาพระธรรมเทศนาในพละคาถา เพื่อประดับสติปัญญาเพิ่มพูนสัมมาปฏิบัติ ในการบำเพ็ญกุศล 50 วัน ที่คณะเจ้าภาพประกอบด้วย ว.ป.อ.รุ่น 3 โดยมีพลอากาศเอกหะริน หงสกุล เป็นประธาน ว.ป.อ.รุ่นที่ 13 โดยมีพลเอกปิ่น ธรรมศรี เป็นประธาน พร้อมกันกับกรมองค์การระหว่างประเทศ กรมสนธิสัญญา และกรมสารนิเทศ ของกระทรวงการต่างประเทศ พร้อมทั้งบุตร ธิดา ญาติ มิตร ได้บำเพ็ยอุทิศแด่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ตามทางแห่งพระพุทธศาสนา ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ปรากฏเป็นสตรีคนหนึ่งที่ทำงานให้แก่ประเทศชาติมาก เป็นผู้ริเริ่มงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ประธานสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง ตั้งสโมสรและสมาคมวัฒนธรรมหญิงทั่วประเทศ สภาสตรีแห่งชาติ ก่อตั้งและเป็นนายกสมาคมสหประชาชาติ เคยได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก เป็นต้น พระพุทธสุภาษิตที่อัญเชิญมาเทศน์เบื้องต้นแปลว่าพระจันทร์ พระอาทิตย์ สมณพราหมณ์และฝั่งทะเลต่างมีกำลัง แต่สตรีมีกำลังยิ่งกว่ากำลังเหล่านั้น กำลังของพระจันทร์เห็นได้ชัดในยามกลางคืน แสงของพระจันทร์สามารถทำให้กลางคืนที่ต้องมืด เป็นกลางคืนที่สว่างได้ สามารถทำให้ฟ้าสว่าง ทำให้โลกสว่าง พระจันทร์มีกำลังทำให้โลกยามกลางคืนสวยงาม ท้องฟ้าในยามมีพระจันทร์ เป็นท้องฟ้าที่สวยงาม ภาคพื้นดินในยามมีพระจันทร์ส่องแสงลงมาจากฟ้าก็สวย พระจันทร์สามารถทำให้ดวงดาวน้อยใหญ่อ่อนแรงถึงสิ้นแสง พระจันทร์สามารถทำให้คนหลงใหลในความงาม และก็พระจันทร์อีกเหมือนกันที่มีกำลังพิเศษ ทำให้ผู้มีความสุขใจได้เป็นสุขใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้ที่มีความทุกข์ใจได้เป็นทุกข์ใจยิ่งขึ้น ทำให้ผู้มีใจกำลังเบิกบาน ได้เบิกบานยิ่งขึ้น ทำให้ผู้มีใจกำลังเศร้าหมอง ได้เศร้าหมองยิ่งขึ้น ดังกล่าวนี้คือกำลังของพระจันทร์ กำลังของพระอาทิตย์เห็นได้ชัดในยามกลางวัน แสงของพระอาทิตย์สามารถทำให้กลางคืนกลับเป็นกลางวันได้ ทำความมืดกลับเป็นความสว่างได้ ทำความเย็นใสให้เป็นความร้อนได้ ทำให้น้ำกลายเป็นไอ กลายเป็นเมฆกลายเป็นฝนในที่สุด

ได้ ทำให้จิตใจผู้คนเร่าร้อนพลุ่งพล่านได้ ทำให้ชีวิตดำรงอยู่ได้ ชีวิตผู้คน ชีวิตต้นไม้ ใบหญ้าต้องอาศัยกำลังพระอาทิตย์ให้ดำรงอยู่ได้ทั้งสิ้น ดังกล่าวนี้คือกำลังพระอาทิตย์ กำลังของสมณ-พราหมณ์เห็นได้ชัดที่ศีล สมณพราหมณ์ผู้มีศีล มีกำลังอำนาจยิ่งนัก สามารถช่วยให้เกิดความสุข ความเบิกบาน ความร่มเย็นแก่ผู้คนได้เป็นอันมาก สมณพราหมณ์ผู้ไม่มีศีลหาใช่สมณพราหมณ์ไม่ เป็นเพียงผู้ใช้ชื่อของสมณพราหมณ์มาเรียกขานเท่านั้น จึงไม่มีกำลังของสมณพราหมณ์ดังกล่าว สมณพราหมณ์ผู้มีกำลัง คือผู้มีศีล ย่อมมีกำลังพาคนพาผู้อื่น ให้ได้รับอานิสงค์ของศีลอันยิ่งใหญ่ ดังกล่าวนี้คือกำลังของสมณพราหมณ์ กำลังของฝั่งทะเลเห็นได้เมื่อมีคลื่นแรง มีน้ำมาก ฝั่งทะเลสามารถจะป้องกันไม่ให้ความแรงของคลื่น ของน้ำทำลายได้ ฝั่งทะเลสามารถกั้นน้ำไว้ภายในขอบเขตของฝั่งได้ แม้ทะเลไม่มีฝั่ง น้ำทะเลก็ย่อมจะท่วมท้น พังทะลายเสียหายมหาศาลนัก อันความแรงของทะเลนั้นเป็นที่รู้กันอยู่ หวาดหวั่นพรั่นพรึงกันอยู่ คำว่าคืนก็ทะเล ศอกก็ทะเล ที่พูดกันติดปากนั้น หมายถึงความน่าสะพึงกลัวอันยิ่งใหญ่ของทะเลแต่ฝั่งทะเลก็สามารถสกัดกั้นความน่าสะพึงกลัวนั้นให้อยู่ในขอบเขตได้ ดังกล่าวนี้คือกำลังของฝั่งทะเล กำลังทั้งหลายดังวิสัชนามาคือ กำลังของพระจันทร์ กำลังของพระอาทิตย์ กำลังของสมณพราหมณ์ และกำลังของฝั่งทะเล ท่านกล่าวไว้ในพระพุทธภาษิตข้างต้นว่า สตรีมีกำลังยิ่งกว่ากำลังเหล่านี้ กำลังของสตรีในที่นี้ หมายถึง กำลังความเข้มแข็งของอำนาจจิตเพื่อสตรีมีกำลังใจมุ่งมั่น จะเป็นคนเย็นคนหวาน สตรีสามารถหวานได้ เย็นได้ยิ่งกว่าแสงจันทร์สตรีที่มีกำลังใจที่เร่าร้อน สตรีก็สามารถร้อนได้ ยิ่งกว่าความร้อนของแสงอาทิตย์ เมื่อสตรีตั้งใจจะทำตนเป็นผู้ทรงศีลสงบสำรวมเรียบร้อย สตรีก็สามารถทำได้ยิ่งกว่าสมณพราหมณ์เมื่อสตรีตั้งใจจะเอาชนะความน่าสะพึงกลัวของผู้ใดเหมือนฝั่งทะเลเอาชนะความสะพึงกลัวของน้ำในทะเล สตรีทำได้ผลยิ่งกว่าฝั่งทะเลจะมีกำลังทำได้ การกล่าวนี้คือกำลังของสตรีที่ ยิ่งกว่ากำลังทั้งหลายดังกล่าวมา พระจันทร์จะอ่อนกำลังลง เพราะเมฆบดบังบ้าง เพราะข้างขึ้นกับข้างแรมอ่อนแก่บ้าง พระอาทิตย์จะอ่อนกำลังลงเพราะเมฆหมอกปิดบ้าง สมณพราหมณ์จะอ่อนกำลังลงเพราะกิเลส เครื่องเศร้าหมอง มีโลภะ หรือราคะ โทสะ และ โมหะ อันจะยังศีลให้เศร้าหมองด่างพร้อยขาดวิ่นเป็นต้น ฝั่งทะเลจะอ่อนกำลังลงเพราะแรงของน้ำทะเลคราวจะท่วมท้น กำลังของสตรีจะอ่อนลงเพราะมิจฉาทิฐิ ความไม่เห็นชอบ พิจารณาเหตุแห่งการอ่อนกำลังลงของพระจันทร์ก็ตาม พระอาทิตย์ก็ตามของสมณพราหมณ์ก็ตาม ฝั่งทะเลก็ตาม จะเห็นได้ว่าไม่อยู่ในอำนาจของผู้ใดที่จะแก้ไขขัดขืนได้เท่าไรนัก เป็นไปตามธรรมชาติ

ธรรมดาเป็นส่วนใหญ่ แต่เหตุแห่งการอ่อนกำลังของสตรี สามารถแก้ไขควบคุมได้ สตรีผู้มีสติปัญญาสามารถทำได้ อันสัมมาทิฐินั้นไม่ว่าจะอยู่ในผู้ใดบุรุษก็ตาม สตรีก็ตามย่อมเพิ่มพลังความสามารถที่จะประพฤติดี ประพฤติชอบให้เกิดผลสำเร็จลุล่วงได้อย่างดียิ่ง สตรีผู้อยู่ในฐานะยิ่งใหญ่เพียงใด ยิ่งสามารถใช้กำลังสัมมาทิฐิได้ยิ่งใหญ่เพียงนั้น กำลังของสตรีผู้มีสัมมา-ทิฐิที่จะแสดงความเย็น ความหวานยิ่งกว่าพระจันทร์ ที่จะแสดงความร้อนยิ่งกว่าพระอาทิตย์ ที่จะแสดงความสงบสำรวมยิ่งกว่าสมณพราหมณ์ ที่จะเอาชนะความน่าสะพึงกลัวได้ยิ่งกว่าฝั่งทะเล กำลังทั้งปวงนั้นก็จักเป็นไปเพื่อคุณ เพื่อประโยชน์โดยแท้ จะเป็นกำลังในทางดี เป็นกำลังที่นำให้ชนะด้วยดี ความเย็นความร้อน ความสงบสำรวมและความชนะของสตรีผู้มีสัมมาทิฐิ จะไม่เป็นเหตุก่อทุกข์โทษภัย หรือความเสื่อม ความทำลายทั้งแก่ส่วนตนและส่วนรวม กำลังของสตรี ที่ไม่มีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบนั้นน่ากลัว แต่ไม่หมายความว่าผู้อื่นเพศอื่นที่ไม่ใช่สตรีจะไม่น่ากลัว แม้ไม่มีสัมมาทิฐิ น่ากลัวด้วยกันทั้งนั้น เป็นอันตรายทั้งต่อส่วนรวมทั้งส่วนตนด้วยกันทั้งนั้น แต่ขณะนี้กำลังวิสัชนาพระพุทธภาษิตที่ว่า พระจันทร์ พระอาทิตย์ สมณพราหมณ์ และฝั่งทะเล ต่างก็มีกำลัง แต่สตรีมีกำลังยิ่งกว่ากำลังเหล่านั้นจึงจะพูดถึงเฉพาะสตรีที่มีสัมมาทิฐิ และมีมิจฉาทิฐิว่าแม้จะมีกำลังอย่างยิ่งด้วยกัน แต่ผลที่จะเกิดจากกำลังของสตรีนั้นต่างกันเพราะสัมมาทิฐิก่อให้เกิดคุณ มิจฉาทิฐิ ก่อให้เกิดโทษ สัมมาทิฐิความเห็นชอบเป็นองค์สำคัญที่สุดในมรรค มีองค์ ๘ อันจะเป็นทางไปสู่ ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ เหนือความสำเร็จทั้งหลาย ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ที่สุดนั้นคือความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง แต่แม้ในทางไปสู่ความสำเร็จโดยทั่วไป สัมมาทิฐิความเห็นชอบก็สำคัญเป็นหนึ่ง เมื่อมีสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ ในเรื่องใด สิ่งใด จะสามารถดำเนินไปสู่ความสำเร็จอย่างดีในเรื่องนั้น สิ่งนั้น ในการทำงานนั้น ๆ ความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำของผู้มีสัมมาทิฐิ กับความสำเร็จที่เกิดจากการกระทำของผู้มี มิจฉาทิฐิ แตกต่างกันเหมือนกับ ขาวกับดำ เป็นคุณกับเป็นโทษ สตรีที่รู้กำลังของตนว่ายิ่งกว่ากำลังอื่นเป็นอันมาก ดังในพระพุทธภาษิต แม้นจะมีความภาคภูมิใจ ก็พึงภาคภูมิใจให้ถูกให้ชอบ คือพึงอบรมสัมมาทิฐิให้ยิ่ง ให้เป็นผู้มีความเห็นชอบ เห็นอะไรให้ถูกให้เป็นธรรม อย่าเห็นอะไรให้ผิดให้ไม่ชอบให้ไม่เป็นธรรม เพราะเมื่อเริ่มต้นดี ก็ย่อมจะดำเนินไปดี เริ่มต้นไม่ดีก็จะดำเนินไปไม่ดี เป็นการเริ่มก้าวเท้าขึ้นไปบนทางสายผิด จะเดินไปถึงจุดหมายที่ถูกไม่ได้ ต้องก้าวเท้าขึ้นไปบนทางสายไม่ผิด จึงจะเดินทางไปถึงจุดหมายที่ไม่ผิดได้ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบเป็นอย่างไร ปัญหานี้ตอบได้ง่าย ๆ ก็คือความ

เห็นชอบ เป็นความเห็นที่เป็นจุดเริ่มไปสู่ความมีคุณ มีประโยชน์ ทั้งแก่ตนและแก่ส่วนรวม ถ้าเป็นจุดเริ่มไปสู่ความทุกข์ความเดือดร้อน วุ่นวายทั้งแก่ตนหรือแก่คนอื่น แก่ส่วนน้อยหรือแก่ส่วนใหญ่ก็ตาม ไม่ใช่เป็นสัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ แต่เป็นมิจฉาทิฐิ ผู้มุ่งอบรมสัมมาทิฐิต้องไม่ยกเหตุผลเข้าข้างตน แต่ต้องถือเหตุผลที่ถูกที่แท้จริงเป็นสำคัญ สัมมาทิฐิง่าย ๆ ที่รู้กันดีแต่ปฏิเสธไม่รับก็มาก คือความเห็นชอบว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ผลเป็นของผู้นั้น สัมมาทิฐินี้สำคัญนัก มีสัมมาทิฐิให้กว้างขวางในเรื่องต่าง ๆ จะเป็นกำลังสำคัญที่จะก่อความสุขสวัสดีความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเองและแก่ส่วนรวมได้จะเป็นกำลังส่งเสริมให้ตนเป็นคนมีความหมายมีกำลังที่ดีเหนือกำลังทั้งหลาย ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นสตรีผู้หนึ่งที่ปรากฏแล้วว่ามีกำลังเหนือกำลังทั้งหลายเป็นอันมาก ได้ทำประโยชน์ไว้กว้างขวาง ขออานุภาพ บุญกุศลที่คณะเจ้าภาพทุกท่านได้บำเพ็ญอุทิศ จงบังเกิดผลสัมฤทธิ์ เป็นสุขวิบากสมบัติ ตามสมควรแก่คติภพวิสัยทุกประการ

ท่านเจ้าคุณธรรมวรนายก

(แสดงธรรมเมื่อวันที่ 23 พ.ค. 2527

ท่านสาธุชนที่มีใจเป็นบุญเป็นกุศลทั้งหลาย อาตมภาพได้ตระหนักด้วยกุศลจิตของตนว่า ฯพณฯ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งถึงแก่อนิจกรรมไปแล้วนั้น ในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้บำเพ็ญกรณียกิจ อันเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ตัวของท่าน และบุตรธิดา วงศาคณาญาติ และโดยส่วนรวม แก่ชาติและศาสนาไว้เป็นเอนกประการ สักขีพยาน อันเป็นผลงานในระยะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่นั้น เกือบจะกล่าวว่ามีทุก ๆ ลักษณะของงานที่ปรากฏในแผ่นดินนี้ ทั้งในส่วนปกครอง ทั้งในส่วนการศึกษา ทั้งในส่วนสาธารณูประการ และในประการอื่น ๆ ท่านได้บำเพ็ญชีวิตไว้อย่างที่เรียกว่าเป็นประโยชน์ตน เป็นประโยชน์ท่าน ไว้เป็นเอนกประการดังกล่าวแล้ว มาในวันนี้ ขณะนี้ ท่านผู้มีจิตศรัทธามีความเคารพ มีความรัก มีความนับถือ ใน ฯพณฯ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นจำนวนมาก ซึ่งมาในสถานที่นี้ โดยมีสภาสตรีแห่งชาติ บ.อายิโน๊ะโมโต๊ะแห่งประเทศไทย เทคนิค รุ่น 3 ชมรม เทคนิคทหารบก และอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ได้มาร่วมสมานฉันทะ บำเพ็ญกุศลผลบุญน้อมอุทิศแก่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในกาลนี้ เป็นกาลที่แสดงถึงน้ำจิตน้ำใจของเราท่านทั้งหลาย ที่มีแก่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงละเอียดพิบูลสงคราม เป็นประการสำคัญ เพราะฉะนั้น อาตมาภาพมีความยินดีขอเชิญท่านสาธุชนทั้งหลาย โปรดตั้งจิตให้เป็นสมาธิ ประมาณ 1 นาที แล้วตั้งใจอุทิศส่วนบุญกุศลที่เราท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญในครั้งนี้ เพื่อสำเร็จสุขประโยชน์ในสุคติสัมปริยภพข้างหน้า แด่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามเป็นพลังจิตพร้อมกัน ณ บัดนี้ 1 นาทีขอเชิญทุก ๆ ท่าน

บัดนี้เป็นเวลาประมาณ 1 นาที ผ่านไปแล้ว อันท่านทั้งหลายได้ตั้งจิตอุทิศส่วนบุญกุศลแด่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม โดยพร้อมหน้าพร้อมตากันแล้ว นับว่าเป็นโอกาสอันดีงาม เบื้องหน้าต่อแต่นี้ อาตมภาพจะได้ถือโอกาสแสดงพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นการเทิดทูนน้ำจิตน้ำใจของทุก ๆ

ท่าน และเพื่อเป็นการเทิดทูนคุณงามความดีของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม อีกฝ่ายหนึ่ง ตามที่ท่านทั้งหลาย โดยเป็นคณะร่วมกันมาเป็นเจ้าภาพ ทำบุญอุทิศถวายท่านผู้หญิงในโอกาสนี้ก็ดี หรือมาในลักษณะส่วนบุคคล เป็นส่วนเฉพาะตั้งใจมาบำเพ็ญกุศล อุทิศแก่ท่านผู้หญิง ณ กาลบัดนี้ก็ดี เป็นการแสดงออกให้ปรากฏถึงคุณธรรมในสองฝ่ายที่มีอยู่ อันเป็นส่วนที่เกี่ยวเนื่องกัน ตามหลักของพระพุทธศาสนานั้น การบำเพ็ญบุญกุศลอย่างทางพระเรียกว่า ทักษิณานุปทาน เพื่ออุทิศกัลปนา แผ่วิบากสมบัติให้แก่ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้วนั้น ระหว่างผู้บำเพ็ญกุศล ย่อมหมายถึงบุคคลที่ยังมีชีวิตอยู่ อย่างเช่น คณะสภาสตรีแห่งชาติ บ.อายิโน๊ะโมโต๊ะ ชมรมเทคนิคทหารบก เป็นฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันนี้ มาประกอบกุศลกรรมเพื่ออุทิศแก่ท่านผู้ตายไปแล้ว คือเพื่ออุทิศแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ผู้ล่วงลับไปแล้ว ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ได้แก่เราท่านทั้งหลาย ฝ่ายหนึ่งได้แก่ฝ่ายที่ล่วงลับดับจากโลกนี้ไปสู่โลกเบื้องหน้าแล้ว อาทิอย่างเช่นท่านผู้หญิงเป็นต้น เป็นการที่เกี่ยวข้องกันกับบุคคลทั้งสองฝ่ายทั้งที่ยังคงอยู่ และผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เราไม่ได้ถือเป็นแต่เพียงว่า เป็นประเพณีโดยคุณธรรม ที่เราพึงแสดงแก่กันด้วย กาย วาจา และน้ำใจ เราถือว่าพฤติกรรมที่เราจะพึงแสดงออก ระหว่างตัวเราซึ่งยังมีชีวิตอยู่กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกด้วยจิตที่เป็นบุญกุศล ด้วยจิตที่แสดงออกมาให้ปรากฏถึงความรัก ความเคารพ ความอาลัย ความบูชาสักการะในท่านผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นประการสำคัญ เพราะเหตุไร เราจึงต้องเคารพสักการะบูชาในท่าน ก็เพราะความสำคัญในคุณธรรม ระหว่างตัวเรากับท่านผู้ล่วงลับ มีอยู่มากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่คุณธรรมของแต่ละฝ่าย พึงกระทำต่อกันไว้มากน้อยเพียงใด ในทางพระพุทธศาสนาพูดถึงในทางพุทธศาสนา ไม่ได้พูดถึงศาสนาอื่น ในทางพุทธศาสนาสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงสอนไว้ในพระสูตร สูตรหนึ่งเรียกว่า ติโรกุฑฑสูตร สอนว่าการบำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศแก่ผู้ตายไปนั้น อันผู้บำเพ็ญจะพึงได้รับสิ่งที่เป็นบุญเป็นกุศลเป็นปัจจุบันทันตาเห็น 3 ประการด้วยกัน เหมือนอย่างคณะสภาสตรีแห่งชาติก็ดี บ.อายิโน๊ะโมโต๊ะแห่งกรุงเทพฯ ก็ดี หรือชมรมเทคนิคทหารบกก็ดีได้บำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศแก่ท่านผู้หญิง ในโอกาสนี้จะได้รับสิ่งที่เป็นผล เป็นอานิสงส์ เป็น

ปัจจุบันทันตาเห็น 3 ประการด้วยกัน ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ 3 ประการที่จะได้รับนั้น พระองค์ตรัสเป็นภาษาบาลีว่า

1. โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต (โส ญาติธัมโม จะ อะยัง นิทัสสิโต)

การบำเพ็ญกุศลเห็นฝ่ายนี้ ส่วนหนึ่งแสดงออกซึ่งคุณธรรมที่เรียกว่าญาติธรรม ญาติธรรมนั้นหมายความว่า น้ำใจที่แสดงถึงความเป็นญาติ มิตร เป็นศิษย์ เป็นสหาย เป็นเพื่อนใกล้เรือนเคียง ในระหว่างกันและกันให้ปรากฏ เรียกว่าน้ำใจของความเป็นญาติ ท่านทั้งหลายทั้งปวงซึ่งมาสู่กุศลสถานที่นี้ ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับท่านผู้หญิงซึ่งล่วงลับไปแล้วโดยมิต้องสงสัย ความเกี่ยวข้องนั้น อาจจะเกี่ยวข้องกันด้วยการสืบสายสัมพันธ์ดำรงวงศ์ตระกูลก็ได้ เกี่ยวข้องด้วยสามารถอันเป็นที่เคารพรักนับถือกันก็ได้ เกี่ยวข้องด้วยสามารถที่เคยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ ในระหว่างกันและกันก็ได้ เกี่ยวข้องด้วยสามารถร่วมสุขร่วมทุกข์มาแต่กาลก่อนระหว่างกันและกันก็ได้ ความเกี่ยวข้องโดยสัมพันธ์ที่กล่าวมาแล้วนี้ แสดงว่าเป็นญาติธรรมที่เกี่ยวข้องในระหว่างกันและกัน แม้จะไม่ได้มีความเป็นญาติ โดยการสืบสายโลหิต แต่มีความเป็นญาติที่สามารถแห่งความเคารพรักนับถือคุ้นเคยกัน ในทางศาสนาก็ถือว่า มีความเป็นญาติด้วยสามารถแห่งคุณธรรม มาบัดนี้ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งล้มหายตายจากเราไปแล้ว เราไม่มีโอกาสที่จะได้พบ ได้เห็น ได้ดู ได้รู้ ได้วิสาสะ ได้เกี่ยวข้องกับท่านผู้นั้น ก็เหลือแต่ว่าเราจะแสดงออกอย่างไรกับท่านที่ล่วงลับไปแล้ว ตามที่เราได้มีโอกาสมาเยี่ยมศพ มาคารวะศพ มาบำเพ็ญกุศลศพนั้น เป็นการแสดงออกซึ่งญาติธรรมน้ำใจซึ่งแสดงถึงซึ่งความเป็นญาติ ในระหว่างตัวเรากับในระหว่างผู้ล่วงลับไปแล้ว หรือในระหว่างตัวเรากับคณะเจ้าภาพซึ่งยังมีชีวิตอยู่นั้น ในปัจจุบันนี้ ในสังคมของมนุษย์เรา ถ้าสามารถจะแสดงถึงญาติธรรมน้ำใจ ที่แสดงความเป็นญาติมิตรแก่กันและกันได้จริงมากเพียงใดแล้ว หมู่นั้น คณะนั้น สังคมนั้น ก็จะมีแต่ความรัก ความสมัครสมาน ความสงเคราะห์ อนุเคราะห์กัน เป็นผลอันพึงปรารถนาทั้งในส่วนประเทศชาติ และสังคม โดยมิต้องสงสัย อันนี้เป็นผลกรณีสงฆ์ที่ท่านทั้งหลายพึงมองเห็นได้ว่า ได้รับเป็นอานิสงส์ เป็นปัจจุบัน เป็นการผูกพันให้คนในหมู่นั้น คณะนั้น มีความรักมีความเกี่ยวข้องกันยิ่ง ๆ ขึ้น เป็นอานิสงส์

ที่พึงมีพึงได้ ประการเบื้องต้น ประการที่ 2 ประพุทธเจ้าสอนว่า

2. เปตานปูชา จ กตาอุฬารา (เปตานะชา จะ กะตาอุฬารา)

การบำเพ็ญกุศลเพื่อแก่บุคคผู้ตายไปเห็นปานนี้ เชื่อว่าเป็นการบูชาสิ่งที่เป็นคุณงามความดีอันท่านผู้ตายไปแล้ว ได้บำเพ็ญไว้แล้วในเมื่อยังมีชีวิตอยู่ กล่าวโดยเฉพาะอันควรแก่กาลในที่นี้ อาทิท่านผู้หญิงซึ่งล่วงลับไปแล้ว อยู่ในฐานะที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ อยู่ในฐานะที่ได้บำเพ็ญกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์แก่บุตรธิดา วงศาคณาญาติ ประเทศชาติ ศาสนาไว้เป็นเอนกประการดังกล่าวแล้วในเบื้องต้น ท่านนับว่าเป็นผู้มีบุญมีกุศลเรียกว่า เป็นผู้มีคุณงามความดีอยู่ด้วยสามารถแห่งคุณธรรมอันเป็นประการสำคัญ เรามากราบ เรามาไหว้ ไม่ได้หมายความว่า เรามากราบเรามาไหว้สรีรศพ ซึ่งเปื่อยเน่าไปตามเหตุตามปัจจัย หรือไม่ได้หมายความว่า ทุกครั้งที่เรากราบไหว้พระพุทธรูป เราไม่ได้คิดว่าเรากราบไหว้โลหะทองเหลือง หรืออิฐหินดินปูน แต่เรากราบเราไหว้พระคุณอันเป็นคุณงามความดีของท่านผู้หญิง เรากราบเราไหว้พระคุณอันเป็นคุณงามความดีของพุทโธ ธัมโม สังโฆ ความดีเท่านั้น เป็นเครื่องที่เราให้ความเคารพ ให้ความรัก ให้ความนับถือ เพราะฉะนั้นการบำเพ็ญกุศล ปรารภบุคคลผู้ตายได้เห็นปานนี้ ในส่วนหนึ่งจึงเป็นการประกาศหลักธรรมของพระแต่ละท่าน แต่ละท่านให้ปรากฏคุณธรรมข้อนั้น ข้อนั้นก็ได้แก่ความเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีนั่นเอง เป็นประการสำคัญ อันเครื่องหมายของความเป็นคนดีในโลกนั้น อาจกำหนดหมายไปได้หลายอย่างหลายประการ มีลาภ มียศ มีสรรเสริญ มีความสุข ก็นิยมนับถือว่าเป็นความดีความงาม แต่ในทางทรรศนะของพระศาสนานั้น ในทางหนึ่งทางถือว่า ความเป็นคนมีกตัญญูกตเวที แม้คนคนนั้นจะอยู่ในฐานะอย่างไรก็ตาม ก็ชื่อว่าเป็นผู้มีเครื่องหมายของความเป็นคนดีในโลก และประจำตัวของตัวได้ดังนี้ เพราะฉนั้นการบำเพ็ญกุศลเช่นนี้ จึงเป็นการประกาศออกซึ่งความดีความงามซึ่งสามารถแห่งคุณธรรม อันเจ้าภาพผู้บำเพ็ญก็ได้รับความปลาบปลื้มใจว่า ตนได้แสดงออกแล้ว ซึ่งกตัญญูกตเวทีได้สนองความดีความงามของท่านที่ได้ล่วงลับไปแล้วตามกำลัง และความสามารถของเรา ชื่อว่าเป็นผู้มีกตัญญู-กตเวทีได้รับความเอิบอิ่มใจในคุณธรรม ซึ่งเราได้แสดงออกให้ปรากฏ แม้แต่น้ำใจของเราเองหรือแม้แต่น้ำใจของประชาชนคนทั้งหลาย อันนี้ก็เป็นผลกรณี

สงฆ์ที่ท่านทั้งหลายจะเห็นว่าพึงมีพึงได้

ประการที่ 3 พระพุทธเจ้าสอนว่า

3. พลญฺจภิกฺขู นมนุปฺปทินนํ (พะลัญจะภิกขู นะมะนุปปทินนัง)

การบำเพ็ญกุศล ถึงป่านนี้ส่วนหนึ่ง เป็นการเสริมเพิ่มเติมให้การสืบต่ออายุของพระศาสนา ว่าเป็นผลที่ให้เกิดความสืบต่ออายุของพระศาสนาอีกสูตรหนึ่งด้วย ท่านทั้งหลายในที่ประชุมนี้ทราบเป็นอย่างดีว่า ความมั่นคงยั่งยืนแห่งอายุของพระพุทธศาสนานั้น ก็ได้อาศัยแก่ ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้จรรโลงเป็นทายาท ภิกษุเป็นทายาทอันดับแรกในการ ที่จะสืบต่ออายุของพระศาสนาด้วยการศึกษาด้วยการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ แต่ว่าภิกษุในพระพุทธศาสนานั้นไม่มีอาชีพเป็นเครื่องทำมาหากิน ได้อาศัยญาติโยมเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์ อุปการะด้วยที่อยู่ที่อาศัย ด้วยจตุปัจจัยชัยทานนา ๆ ประการ ทำให้ภิกษุสงฆ์ ซึ่งเป็นทายาทของพระศาสนานั้น มีกำลังกายกำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียน และประพฤติปฏิบัติเป็นทายาทที่ดีของพระศาสนา เพราะฉะนั้น การบำเพ็ญกุศลปรารภบุคคลผู้ตายไปในทุกครั้ง ทุกสถานที่ก็เนื่องด้วย พระภิกษุในพุทธศาสนา เนื่องด้วยทายก ทายิกา ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา ได้มีโอกาสถวายจตุปัจจัยไทยทานแก่พระสงฆ์ตามการแก่อัตภาพ ตามควรแก่กำลังพระภิกษุสงฆ์ได้กำลังก็จะได้ตั้งหน้าตั้งตาสืบอายุพระศาสนาไปตามควรแก่ความสามารถของตน เพราะฉนั้นการบำเพ็ญกุศลเช่นนี้ ส่วนหนึ่งจึงเป็นการส่งเสริมเพิ่มเติมให้การสืบต่ออายุของพระศาสนาเป็นประการที่สาม เป็นผลอานิสงส์อันจะพึงมีพึงได้ อันน่าอนุโมทนาสาธุ เป็นอย่างยิ่งในประการที่สาม ตัสสมานิปุญยัง พึงมีประมาณมิใช่น้อย

อันท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญให้เป็นไปในโอกาสอันควรแก่กาลสมัย ณ บัดนี้เพราะปรารภ ความเสื่อม ความเสีย ความสิ้นชีวิตของท่านผู้หญิงเป็นประการสำคัญ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามนั้น ประวัติของท่าน ไม่จำเป็นจะต้องนำมาแสดงมากล่าวในที่นี้ เพราะท่านทั้งหลายก็ได้เห็นท่านมาโดยตลอดเวลา ว่าท่านเป็นสตรีที่ได้ทำประโยชน์แก่ตน แก่ชาติ แก่ส่วนรวม ด้วยประการใด นับว่าท่านได้ทำชีวิตของท่านให้เห็นชีวิตที่เป็นพึงให้ เป็นชีวิตที่มีประโยชน์ ให้เป็นชีวิตที่บริสุทธิ์ ตามสมควรแก่กำลังและความสามารถของ

ท่านด้วยดีโดยลำดับ บัดนี้ท่านถึงแก่วาระจากโลกนี้ไปสู่ปรโลกเบื้องหน้าแล้ว ก็ยังแล้วแต่สิ่งที่เรียกว่าความดีความงามของท่านเท่านั้น ที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นการเทิดทูนความดีความงามของท่านนั้น ไว้ตลอดกาลนานเท่านาน ชื่อว่าท่านได้บำเพ็ญชีวิตให้บริสุทธิ์ผุดผ่อง ตามควรแก่โอกาส ตามควรแก่ความสามารถอันเป็นที่ปรากฏในน้ำจิตน้ำใจของเราท่านทั้งหลายของเราเป็นอย่างดีโดยลำดับมา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านทรงยกย่องบุคคลที่มีชีวิตอันบริสุทธิ์สะอาด ด้วยสามารถเป็นผู้มีคุณธรรมประจำตัว ในหลัก 4 ประการด้วยกัน ดังที่ได้ทรงสั่งสอนไว้ว่า "กัมมังวิชาจฺธัมโมจศีลังชีวิตะมุตฺมัง เอเตนะมัจจาตฺชันติ นโคเต นคเนตวา" บุคคลทั้งหลายปัญญามีในโลกนี้ จะถึงความเป็นบุคคลผู้บริสุทธิ์ เพราะด้วยอำนาจชาติ วงศ์ตระกูลก็หามิได้ จะถึงซึ่งความเป็นบุคคลผู้บริสุทธิ์เพราะอำนาจมั่งคั่งด้วยทรัพย์สินเงินทองก็หามิได้ ความบริสุทธิ์ของบุคคลนั้น จะต้องบริสุทธิ์ด้วยอาศัยคุณธรรม 4 ประการด้วยกัน คือ

1. กัมมะ 2. วิชชา 3. หิริโอตัปปะ และ 4. ศีละ คุณธรรม 4 ประการคือ 1. กัมมะ หรือที่เรียกว่า กุศลกรรม ชีวิตนั้นเป็นชีวิตที่มีการงานเป็นหลักเป็นฐาน มีการงานมั่งคง มีการงานอันบริสุทธิ์ สุจริต ชีวิตนั้นจึงจะเป็นชีวิตที่ควรที่ชอบ การเป็นผู้มีการงานที่ดีที่งาม ที่เป็นหลักฐานมั่นคงมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมต้องอาศัย วิชชา กำลังวิชาเป็นที่สอง ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ วิจารณญาณของตน ของตน ประกอบการงานของตน ที่ต้องประพฤติปฏิบัตินั้น ต้องอาศัยวิชาเป็นเครื่องประกอบ เป็นเครื่องวิจารณ์ เป็นเครื่องวินิจฉัย ในการงานของตนเป็นที่ตั้ง จึงจะเห็นชีวิตที่เป็นหลักเป็นฐาน และนอกจากจะมีการงานที่ดี มีวิชาความรู้ที่ดีนั้น ชีวิตนั้นจะต้องประกอบด้วยหิริโอตัปปะ รู้ได้ รู้เสีย รู้สุข รู้ทุกข์ รู้ประโยชน์ และสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ รู้จักสิ่งที่อันจะอำนวยเกื้อกูลแก่ความสุขความเจริญแก่ตน ประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปในทางนั้น ทางใดที่เป็นไปด้วยความทุกข์ ความเดือดร้อน ก็ละเว้นจากสิ่งที่ทำนั้นนั้นอย่างนี้เรียกว่า มีคุณธรรม และในประการที่ 4 จะต้องเป็นผู้มีวัฒนธรรม มีศีลธรรมอันควรแก่การประพฤติปฏิบัติ อันควรแก่สังคม ของหมู่คณะนั้น ๆ ที่นิยมนับถือปฏิบัติกัน คุณธรรม 4 ประการ

คือ หนึ่ง กัมมะ การงานที่ดี สอง วิชาความรู้ความสามารถที่ดี สาม หิริโอ-ตัปปะ ความรู้ผิด รู้ถูก รู้โทษ รู้สิ่งที่มีคุณประโยชน์ก็ดี และศีล ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม ศีลธรรมอันดีงามก็ดี ทั้ง 4 ประการนี้ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ครบในคุณธรรมทั้ง 4 ประการดังกล่าวมา ชีวิตของท่านจึงเป็นไปเพื่อความบริสุทธิ์บริบูรณ์ตลอดมาโดยลำดับ จนถึงแก่กาลที่สิ้นชีวิตจากโลกนี้ไปสู่ปรโลก ณ เบื้องหน้า บัดนี้ท่านสาธุชน พุทธบริษัททั้งหลาย ผู้ซึ่งมีความเคารพ ความรัก ความนับถือ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม มีคณะสภาสตรีแห่งชาติ บ.อายิโนะโมโต๊ะแห่งประ-เทศไทย นักเรียนเทคนิคทหารบก รุ่น 3 (ลูกแก้ว) คณะ 21 ต.ค. และสาธุชนทั้งหลายอีกเป็นจำนวนมากได้มีสมานฉันทะมาร่วมประชุมกันในกุศลสถานแห่งนี้ ซึ่งตั้งใจบำเพ็ญกุศลให้เป็นคุณประโยชน์แก่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิง-ละเอียด พิบูลสงคราม เพราะฉะนั้น อิสินา กตปุเยนะ ด้วยอำนาจกุศลผลบุญแห่งท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญให้เป็นไปด้วยดี โดยลำดับมาขอกุศลผลบุญอันนั้นเป็นพลวปัจจัย มีกำลังแรงกล้ามาตรแม้นดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงจะพึงทราบได้ด้วยญาณวิถีทางใดทางหนึ่งแล้ว ก็ขอได้โปรด รับกุศลผลบุญ อันผู้ที่มีความเคารพรักนับถือในท่าน ได้บำเพ็ญให้เป็นไป ณ ครั้งนี้ เพื่อสำเร็จ สุขประโยชน์ในสุคติ สัมปรายภพเบื้องหน้า ตามสมควรแก่ฐานะนิยมจงทุกประการ

อวสานต์ที่สุดอันควรแก่เวลา ณ บัดนี้

เจ้าคุณธรรมกิตติโสภณ

แสดงธรรม เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2527

บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนา สัปปุริสธรรมคาถา ฉลองบุญศรัทธา ประดับปัญญา อนุโมทนา กุศล บุญราศีทักษิณานุประทานกิจซึ่งเจ้าภาพได้แก่สำนักอบรมครูวัดสามพระยา โดยมีพระเดชพระคุณเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นประธาน ได้มาบำเพ็ญอุทิศแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ผู้ถึงอนิจกรรมไป ในวาระที่บรรจบครบ ปัญญาสมวาร ตามวิสัยของสัตบุรุษผู้มั่นอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาธรรม โดยฐานะที่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามนั้น ได้มีอุปการะให้ความอุปถัมภ์ สนับสนุนกิจการของสำนักอบรมครูวัดสามพระยาตลอดมาตั้งแต่ต้น โดยได้ร่วมกับท่านจอมพล ป. พิบูล-สงคราม อดีตนายกรัฐมนตรีผู้เป็นสามี เมื่อได้ทราบนโยบายของสำนักอบรมครูวัดสามพระยาแล้วก็มีความศรัทธา ความเลื่อมใส ได้พบว่าพระภิกษุผู้เข้าร่วมประชุมอบรม นับจำนวนแล้วเป็นจำนวนพัน จำลำบากด้วยเสนาสนะที่ประชุมและสถานที่อยู่พักอาศัย ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้ต่าง ๆ ท่านก็ได้พยายามเสริมสร้างสนับสนุนให้ดีขึ้น ให้บริบูรณ์ ถวายภัตตาหารเพล และเครื่องดื่มให้การประชุมอบรมพระภิกษุ จนกระทั่งดำเนินไปด้วยดี แม้กระทั่งการเดินทางของพระภิกษุ ที่เข้ามาประชุมอบรมก็ได้รับความอุปถัมภ์ให้เกิดความสะดวกสบายทุกประการ นัยว่าท่านทั้งสองได้มีอุปการะคุณแก่สำนักอบรมครูวัดสาม-พระยาเป็นอันมาก

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นผู้ประกอบด้วยคุณสมบัติอันดีงามของกุลสตรี เป็นคู่ทุกข์ คู่ยาก คู่บารมีของท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตั้งแต่เป็นนายทหารชั้นผู้น้อย กระทั่งท่านจอมพลดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เป็นตำแหน่งสูงสุดทางการเมืองได้ร่วมกันสร้างสรรค์ความสุขความเจริญ มาสู่ครอบครัววงศ์ตระกูลให้เป็นปึกแผ่น สร้างสรรค์ความเจริญให้แก่ประเทศชาติและชาวไทยส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ส่งเสริมวัฒนธรรมไทย

ซึ่งเป็นประดุจวิญญาณของชาติให้สถิตย์สถาพรตลอดมา ผลงานต่าง ๆ โดยสังเขปนี้ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เป็นผู้มีส่วนบันดาลให้เกิดขึ้น ทั้งพื้นอัธยาศัยของท่านก็กอบไปด้วยเมตตากรุณา มีศรัทธามั่นในพระพุทธศาสนา เมื่ออายุย่างเข้าวัยชราก็เข้ารับการรักษาอุโบสถศีล วางธรรมทุกวันธรรมสวนะ สั่งสมบุญกุศลไว้เตรียมตัวเตรียมใจ เพื่อสติอันดีในสัมปรายภพ ไม่ได้มัวเมาประมาทด้วยประการใด แม้ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม จะประกอบด้วยคุณสมบัติอันดีงาม สมนามสกุลสตรีไทย เป็นแม่บ้านแม่เรือนดี อุปถัมภ์บำรุงบุตร ธิดา ให้มีความสุข ความเจริญ สงเคราะห์ญาติมิตร และคนทั่วไปด้วยน้ำใจ เมตตา กรุณา มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นอุบาสิกาใกล้ชิดพระรัตนตรัย บำเพ็ญบุญไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก ในที่สุดร่างกายอันเป็นฝ่าย อุปปาทินนะกะสังขาร มาถึง กาลก็เป็นธรรมดาที่จะต้องแตกสลายไป ไม่คงทนถาวรอยู่ได้ตลอดกาลนาน สรรพสัตว์ทั้งหลายผู้เกิดมาในสงสารย่อมต้องทิ้งสรีระร่างกายไปเช่นนี้ทั้งนั้น ดังวัจนะประพันธ์ภาษิตที่ว่า สัมเพวะนิติินิสันติ ภูตาโลเก สุมุททะยัง สัตว์ทุกหมู่เหล่าจะต้องทิ้งร่างกายไว้ในโลกนี้ทั้งนั้น อนึ่งอุปปาทินนะกะสังขารทุกประเภท ถึงเป็นเช่นนิติวิเศษ งดงามตระการตา แม้ที่จัดว่าเป็นของสมเด็จบรมกษัตริย์ ดังเช่น ราชรถ พระที่นั่งเป็นต้น ก็ย่อมไม่พ้นความวิบัติ ตกอยู่ในลักษณะชำรุด ทำลาย ไม่คงทนเช่นเดียวกัน รวมความว่าสังขารทั้งสองประการนั้น ย่อมมีความแปรผันคร่ำคร่าชำรุด ทรุดโทรม เสื่อมไปเป็นธรรมดาเสมอกัน ตามอำนาจแห่งความแปรผันของเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่ง เมื่อยังมีเหตุปัจจัยแล้ว ย่อมถึงความชรา พลัดพรากสลายไป อันนี้เป็นของธรรมดาของสรรพสังขารทั้งสองประเภทนั้น ส่วนธรรมของท่านสัตบุรุษทั้งลายไม่มีเวลาที่จะกลับกลายถึงซึ่งความเป็นของเก่าคร่ำคร่าเช่นนั้น ข้อนี้สมด้วยคาถาประพันธ์พระพุทธภาษิต ซึ่งได้ยกขึ้นเป็นเนกเขปะบทไว้ว่า ชีรันติเวลา จะระกา สุจิตตา แปลว่า ราชรถอันงดงาม หยั่งถึงความเสื่อมทรามชำรุด อนึ่งแม้สรีระของมวลมนุษย์ และสรรพสัตว์ก็ยังถึงความชราแต่ว่าธรรมของท่านสัตบุรุษทั้งหลายหาถึงซึ่งชราไม่ สัตตบุรุษทั้งหลายย่อมเจรจารู้เรื่องกันได้กับบรรดาสัตบุรุษด้วยกันดังนี้ มีอรรถาธิบาย ตามนัยแห่งอุเทศน์ว่าสมเด็จพระบรมศาสดาทรงยกราชรถมาแสดงเป็นนิทัศน์จัดเป็นฝ่ายอนุปาทินนะกะ-

สังขาร แม้จะเป็นของวิจิตรด้วยรฐาลังกาตระการตา ก็ยังต้องถึงการคร่ำคร่า ชำรุด แม้สรีระของมวลมนุษย์ และสรรพสัตว์ ซึ่งจัดว่าเป็นฝ่ายอนุปาทินนะกะ-สังขารได้ ย่อมถึงความทั้งปวงไม่คงทนอยู่นาน เพราะสังขารสองประเภทนี้ มีเหตุมีปัจจัยเป็นเครื่องปรับปรุง แม้จะต่างกันด้วยรูปพรรณสัณฐานอาการ และที่เกิด แต่ก็ย่อมมีความแปรปรวนชราชำรุด ทรุดโทรมไปเช่นเดียวกัน ส่วนธรรมที่ดีของท่านสัตบุรุษทั้งหลายนั้นสามารถจะสร้างอยู่ได้ชั่วกาลปวสานต์ ไม่มีการที่จะชำรุดทรุดเสื่อมหรือสูญหายไป แล้วทรงแสดงถึงสัตตบุรุษวิสัยว่า สัตตบุรุษทั้งหลายอาจยังกัน และกันให้รู้ได้โดยง่าย ในความแผ่กันแห่งสังขาร และสัปปุริสธรรม จึงทำให้เป็นผู้ดำเนินการในคลองธรรมที่ชอบ แผ่จากพวกพาลชนซึ่งเป็นคนงมงายยังทราบไม่ถึงสัปปุริสธรรม เพราะเป็นของล้ำลึก สุดวิสัยของตน จึงเป็นเหตุให้พาลชนนั้น ๆ ไม่สามารถที่จะดำเนินการได้ สมดังในนิพนธ์ภาษิตว่า สัตตัญจะ ธัมโม สุรัยวะโภ ธรรมของสัตบุรุษทั้งหลาย พาลชนดำเนินการได้โดยยาก นอกจากผู้เป็นสัตตบุรุษจึงจะรู้การและดำเนินการได้ แต่ว่าสัตตบุรุษทั้งหลายอาจทราบถึงวิสัย และจริยธรรมของเหล่าพาลชนได้โดยง่าย เหมือนคนที่อยู่ในที่สูง อาจมองคนและสิ่งของที่อยู่ในที่ต่ำได้โดยง่าย ฉะนั้น ดั่งวัจนสธรรมว่าสัพพะ สัตโตวะ ภุมมัตเต ธีโลภาเล อเวกขะติ สัตตบุรุษผู้มีปัญญา ย่อมพิจารณาเห็นเหล่าพาลได้ชัดเจน เหมือนคนที่ยืนอยู่บนภูเขา เห็นคนที่ยืนอยู่บนพื้นดินฉะนั้น ดังนี้ ส่วนธรรมของท่านสัตบุรุษทั้งหลายนั้น โดยนัยได้แก่คุณงามความดี มีความสุภาพเรียบร้อย เป็นต้น และสัมมาปฏิบัติ อันเป็นเครื่องเร้าใจในชุมชนให้ดำเนินการ แก่คุณงามความดีที่จัดเป็นสัตปุริสธรรมนั้น มีมากมายเป็นเอนกนานานับประการ จะมีสัจจาโดยเอกเทศพอสมควรในตัวสัจจะ คือความจริง คุณธรรมข้อนี้จัดเป็นสัปด้วยประการหนึ่ง ซึ่งจะพึงเห็นได้จากภาษิตที่ว่า สัลเล อัตเก จะธัมเบจะ อหุสันโต ปติฏฐิตา สัตตบุรุษทั้งหลายเป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในสัจจะที่อาศัยอันจะทำดังนี้ สัจจะนั้นมี 2 ประการคือ จริงใจประการหนึ่ง จริงวาจาประการหนึ่ง จริงใจนั้นได้แก่การตั้งใจมั่นคง เมื่อมีจิตจำนงจะทำการสิ่งใดอันเป็นฝ่ายชอบ ไม่ผิดจากธรรมนิยมก็พยายามทำไป จนการสิ่งนั้นสำเร็จตามมโนปราถนา แม้จะมีอุปสรรคใด ๆ เข้ามาขัดข้องก็ไม่ท้อถอย พยายามฟันฝ่าอุปสรรคนั้น ๆ บากบั่นทำไปจนสำเร็จดังมโนรสความมุ่งหมายของ

ตน การทำใจให้มุ่งมั่น ต่อผลสำเร็จนั้น ๆ ไม่ท้อถอยหวาดหวั่นต่ออุปสรรคอันตรายใด ๆ ดุจเสระมัย บรรพต อันไม่หวั่นไหว ในเมื่อถูกลมพายุพัดเช่นนั้น เรียกว่าความจริงใจ หรืออีกบรรยายหนึ่งเรียกว่า สัจจาธิษฐาน ความจริงใจมั่นไม่ครั่นคร้ามต่ออุปสรรคอันตราย บังคับกายให้ประกอบกิจจนสำเร็จได้ตามความปรารถนา จริงวาจานั้นคือเจรจาแต่คำจริงไม่นำสิ่งที่เท็จมาเจรจาหลอกลวงให้โลกลวง เจรจาคำใดไปแล้วก็มั่นคงไม่กลับกลอก เป็นผู้มีวาจาคงที่ เจรจาแต่คำที่ดีและที่เป็นประโยชน์ต่อบุคคลผู้ฟังและปฏิบัติตามได้นานต่อสัตยวาจา สัตยวาจาเช่นนี้เป็นวาจาที่ดี นำมาซึ่งมธุรสเอมโอษฐ์หวานจับใจของผู้ได้สดับตรับฟังอยู่ได้ตลอดกาลนาน เช่น รสหวานซึ่งไม่มีสิ่งใดจะลบล้างได้ดีกว่าสรรพรสหวานทั้งหลาย มีรสอ้อย เป็นต้น เพราะว่ารสเหล่านั้นบุคคลจะรู้สึกว่าหวานได้ก็เพียงในขณะที่กระทบกับชิวหาประสาท พ้นจากนั้นแล้วความหวานย่อมสูญหายละลายไป ส่วนรสหวานในสัตยวาจาไม่มีเวลาเสื่อมหาย ย่อมหวานซึมซาบจับหทัยของผู้ได้สดับ นัยว่าเป็นรสยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่สรรพรสทั้งหลาย ต้องตามภาษิตบรรยายว่า สัจจัง หะเว สาธุปะรํ ปะสานํ สัจจะทั้งสองประการมีลักษณะดังวิสัชนาเป็นภาษิตฉนี้ ความจริงใจนั้นเป็นองค์พระคุณสำคัญที่จะค้ำจุนสนับสนุนให้บุคคลประกอบกิจการต่าง ๆ สำเร็จได้ ทำให้เป็นผู้มั่นคง ไม่ท้อถอยเพราะอุปสรรคอันตราย บุคคลทั้งหลายที่ประกอบกิจการไม่สำเร็จ เลิกละเสียในเร็ววันที่ยังไม่เห็นผลก็เพราะเหตุที่ตนขาดคุณธรรมข้อนี้ ส่วนความจริงวาจาเป็นเหตุนำมาซึ่งความเชื่อถือแก่บุคคลอื่น ทำให้เป็นที่เคารพยำเกรงของคนทั่วไป เป็นคุณธรรมที่นำมาซึ่งเกียรติยศชื่อเสียง และผลิตผลอื่น ๆ อีกเป็นเอนกประการอนึ่งสัจจาธิษฐาน ความจริงใจนั้น เมื่อตั้งอยู่ในสันดานของผู้ใด ก็เป็นเหตุให้ผู้นั้นพูดจริง ทำจริง เพราะฉะนั้น ความจริงใจจึงจับได้ว่าเป็นเหตุของความจริงวาจา และเป็นเหตุแห่งความสำเร็จของกิจการงานทั้งหลาย ความจริงใจ และจริงวาจาสองประการนั้น เป็นองค์พระคุณสำคัญ เหตุนั้นท่านจึงจัดเป็นบารมีพุทธกาลสัจจธรรมด้วยประการหนึ่ง ซึ่งพระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ย่อมบำเพ็ญให้บริบูรณ์ ก่อนแต่จะได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ แม้องค์สมเด็จพระบรมศาสดาจารย์ ซึ่งได้โปรดประทานพระธรรมเทศนาดังมีปรากฏสืบมาจนกาลบัดนี้ ก็ได้บำเพ็ญบารมีทั้งสองประการนี้มาเป็นเอนกชาติ ถึงปัจฉิมชาติ

พระองค์ก็ได้ทรงใช้พระอธิษฐานบารมีเป็นเครื่องนำพระองค์ไปสู่ความเป็นพระสัพพัญญู ดังจะเห็นได้ในบรรพชาสมัยพระองค์ทรงตั้งพระทัยมั่นว่า อนิวัตติทะวิสสามิ ธัมมะจริยะ ปะรายะโน เราจะเป็นผู้ไม่ จะเป็นผู้มีพรหมจรรย์เป็นที่ ไปในเบื้องหน้า จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงใช้พระอธิษฐานบารมีเป็นข้อใหญ่ มีความมั่นพระหฤทัยว่าจะไม่เสด็จกลับไปครองฆราวาสวิสัยอีก คุณธรรมข้อนี้แลทำพระองค์ให้สำเร็จได้ถึงความเป็นพระสัพพัญญู หากพระองค์ไม่มีพระหฤทัยมั่นคงเช่นนั้น น่าจะไม่ได้ตรัสรู้ พระสัมพัญญูตะญาณ แม้ความจริงวาจา สมเด็จพระบรมศาสดา จะได้ทรงใช้ให้เป็นประโยชน์ ในขณะเมื่อเสด็จไปเทศนาโปรดพระเบญจวัคคี เมื่อพระองค์ได้ทรงตรัสรู้แล้ว ตรัสเตือนพระเบญจวัคคีผู้ไม่มีความเชื่อในความเป็นพระสัพพัญญู ให้เชื่อด้วยสัตยวาจาว่า อะนิทานาทะเมโน ตุมเห ภิกขะเว ภิกษุทั้งหลายพวกเธอยังจำได้อยู่หรือว่าวาจาเช่นนี้เราได้เคยกล่าวแล้ว ซึ่งพระองค์ทรงอ้างพระสัตยวาจาของพระองค์เป็นพยานว่าเมื่อกาลก่อนยังมิได้ตรัสรู้ พระองค์มิเคยได้ตรัสว่าได้ตรัสรู้ พระเบญจวัคคีเห็นความเป็นจริง จึงได้ยอมเชื่อสัจจวาจา แล้วตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา จนปรากฏว่าได้บรรลุมรรคผลธรรมวิเศษ เป็นเหตุให้พระเกียรติยศของพระองค์ปรากฏต่อ ๆ ไป ชักนำให้บุคคลอื่นเลื่อมใสโดยลำดับนี้ ชี้ให้เห็นว่า พระบรมศาสดาได้ทรงใช้คุณธรรมทั้ง 2 ประการนี้ ให้เป็นประโยชน์มากเพียงไร รวมความว่า ข้อที่พระองค์ทรงตั้งพระหฤทัยมั่นในประจิตปทา และทรงตั้งพระหฤทัยทำจริง ๆ เพื่อทรงแสวงหาความจริง จัดเป็นพระอธิษฐานบารมี และสัจจะบารมีด้วยประการละฉะนี้

สัจจวาจานั้น เป็นที่นิยมนับถือของชนทั่วไป เพราะฉะนั้นจึงไม่มีเวลาสูญหาย ชำรุด เหตุเป็นธรรมของสัตบุรุษจึงไม่ถึงความชรา สมดังภาษิตที่สรรเสริญไว้ว่า สัจจังเว อะมะตาวาจา สัจจะวาจาแล้ว ย่อมไม่ตายดังนี้ เพื่อวาจาจริงเป็นของที่ไม่ตายคือ ไม่มีเวลาที่จะสูญหาย เช่นนี้แล้ว ผู้ที่มีปกติพูดวาจาเช่นนั้น ก็ได้ชื่อว่าเป็นผู้ไม่ตายด้วย เพราะยังมีผู้ระลึกถึง ยังมีผู้นับถือสักการะบูชาอยู่ตลอดกาลนาน สัตบุรุษทั้งหลาย เป็นผู้ตั้งมั่นแล้ว ในสัจจะความจริงทั้ง 2 ประการ คือ จริงใจ และจริงวาจา ดังวิสัชนามาเช่นนี้ เพราะเหตุนั้นแล สัจจะจริงที่ว่าเป็น สัปปุริสธรรม อีกประการหนึ่ง ซึ่งไม่เข้าถึงความ

ชรา ดังพระคาถาข้างต้นนั้น ซึ่งถอดความเห็นคำประพันธ์ว่า ราชรถงามเลิศเพริศแพร้ว ยังไม่แคล้วไก่ดำผู้คร่ำคร่า แม้ร่างกายก่อเกิดกำเนิดมา เฒ่าชราทุกคนไม่พ้นไป ส่วนคำสอนของปราชญ์สัตตบุรุษ ไม่เสื่อมทรุดคงอยู่คู่สมัย สัตตบุรุษด้วยกันฟังเข้าใจ ต่างบอกให้กันรู้กระทู้ความ กุศลบุญราศีทักษิณานุประทานกิจซึ่งสำนักอบรมครู วัดสามพระยา มีพระเดชพระคุณเจ้าพระคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เป็นประธาน บำเพ็ญอุทิศแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามผู้ถึงอนิจกรรมล่วงลับไปแล้วนั้น ตั้งอยู่แล้วด้วยดีในสงฆ์ ขอจงสำเร็จเป็นประโยชน์เกื้อกูล และความสุข แด่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ตามสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ เบื้องหน้านั้นทุกประการ

เจ้าคุณอุดรคณาภิรักษ์ (ท่านกิตติวุฑโฒ)

แสดงธรรมเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2527

ขอเจริญสุขท่านสาธุชน ผู้มีจิตศรัทธาและผู้ใคร่ต่อธรรมะปฏิบัติทั้งหลาย บัดนี้อาตมาภาพจะได้แสดงพระธรรมเทศนาเพื่อฉลองศรัทธาแก่คณะเจ้าภาพซึ่งในวันนี้คณะเจ้าภาพอันประกอบด้วย ครอบครัววีรบุตร คุณหญิงประภาพรรณ วิจิตรวาทการ และมูลนิธิพิบูลประชาสรรค์ ได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน เพื่อที่ถวายให้แก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูล-สงคราม ที่ได้ถึงแก่อนิจกรรม และในวันนี้ได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพ คณะเจ้าภาพมีความประสงค์ที่จะให้เกิดประโยชน์ และเป็นบุญเป็นกุศลแก่ผู้ที่ล่วงลับไป จึงได้จัดให้มีการฟังธรรม และนิมนต์พระสงฆ์มาสวดพระอภิธรรมเพื่อเป็นบุญเป็นกุศล ทั้งนี้ก็ได้ปรารภถึงอุปการะของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ซึ่งท่านเป็นผู้ที่มีอุปการะคุณประกอบคุณงามความดีไว้ให้เป็นประโยชน์อย่างมากมาย เมื่อท่านจากไปแล้วในฐานะที่ท่านทั้งหลายได้เป็นสัมพันธชน ในฐานะญาติมิตรและท่านที่เคารพนับถือก็ได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ การระลึกถึงอุปการะคุณของผู้ที่มีคุณและได้ล่วงลับไปสู่ปรโลก แล้วบำเพ็ญกุศลอุทิศให้นี้เป็นการปฏิบัติตามหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธองค์ตรัสว่า เปตานัง ทักขินัง ทัชช ปุนเพกะตะมนุสะรัง ซึ่งแปลว่า เมื่อมาระลึกถึงอุปการะคุณของผู้ที่ล่วงลับไปที่มีแก่ตนในกาลก่อน จึงบำเพ็ญ-กุศลทักษิณานุประทานให้ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่าสิ่งที่เป็นประโยชน์ในปรโลกแก่ผู้ที่ล่วงลับไปนั้นนอกจากบุญกุศลแล้วก็ไม่มีสิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์ เพราะผู้ที่ตายจากโลกนี้ไปสู่โลกหน้า ถึงเราจะส่งถึงเราจะทำอะไรให้ก็ตาม ก็ไม่เกิดประโยชน์เท่ากับการทำบุญ ท่านผู้หญิง ละเอียดพิบูลสงคราม ในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่ท่านได้ทำบุญไว้มากและบุญกุศลที่ท่านได้ประกอบไว้ ก็ย่อมส่งผลให้ท่านสุขในปรโลกอยู่แล้วและในการที่ท่านทั้งหลายได้ร่วมกันบำเพ็ญกุศลนี้ ก็ด้วยความรู้สึกกตัญญูรู้คุณกตเวทีตอบแทนคุณ ทั้งเป็นการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาในด้านการบูชาบุคคลที่ควรบูชา เพราะตลอดชีวิตของท่านนั้น ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้มากมายเป็นเอนกประการ เท่าที่อาตมาได้ทราบถึงผลงานและประวัติที่ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้ นับตั้งแต่ท่านได้มีบทบาทเข้ามาสู่สังคมของประเทศชาติ ทั้งในด้านการเมือง ทั้งในด้านสังคมและวัฒนธรรม ท่านได้ประกอบคุณงามความดีไว้มากมาย ในสมัยที่ท่านมีชีวิตอยู่ สมัยที่ท่าน

มีบทบาทเข้ามาช่วยเหลือบ้านเมืองนั้น ท่านได้ประกอบคุณงามความดีในสังคมไว้มาก โดยเฉพาะในสมัยมหาสงครามอาเซียบูรพาซึ่งประเทศไทยได้ตกอยู่ในภาวะสงคราม ขาดแคลนแพทย์ ขาดแคลนพยาบาลหลาย ๆ ด้าน ท่านผู้หญิงมีบทบาทในด้านการรวบรวมสตรีไทยเข้ามาช่วยเหลือด้านการรักษาพยาบาล ทหารที่เข้าสงครามโดยก่อตั้งอาสากาชาดขึ้นและท่านเป็นผู้อำนวยการองค์การอาสากาชาดในสมัยนั้นรวบรวมสตรีไทยเข้ามาทำประโยชน์แก่สังคม เพราะเมื่อท่านได้มาดำรงตำแหน่งในฐานะเป็นภรรยาของนายกรัฐมนตรี คือ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านมีโอกาสเดินทางไปต่างประเทศหลายครั้ง และได้ดูงานด้านสังคมสงเคราะห์ นำหลักการสงเคราะห์สังคมมาใช้ในประเทศไทยและได้ก่อตั้งสภาสังคมสงเคราะห์ขึ้น ได้ตั้งโรงเรียนสังคม-สงเคราะห์ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ช่วยกันสงเคราะห์สังคม ซึ่งอันนี้เป็นบทบาททางสังคมที่ท่านประกอบไว้ให้เกิดประโยชน์อยู่หลายด้านด้วยกันในด้านวัฒนธรรมก็ได้มีบทบาท ฟื้นฟูวัฒนธรรม-ไทยขึ้นมา ซึ่งเราถือว่าเป็นเอกราชของชาติไทย เพราะชาติจะดำรงความเป็นชาติได้นั้น เอกราชของชาติก็คือ วัฒนธรรม ท่านผู้หญิงจึงได้ฟื้นฟูงานวัฒนธรรมขึ้น ได้ก่อตั้งสโมสรวัฒนธรรม-หญิงขึ้นมา ได้ดำรงตำแหน่งเป็นนายกสโมสรและได้ก่อตั้งสภาสตรีแห่งชาติขึ้นเพื่อที่จะได้ให้สตรีมีบทบาท โดยฐานะที่ท่านเป็สตรี ท่านก็ต่อสู้เพื่อสิทธิของสตรีมาโดยตลอดเพื่อให้สตรีมีบทบาทในทางสังคม ด้านวัฒนธรรมนั้นท่านก็ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดี ซึ่งจะเห็นได้จากจรรยาวัตรต่าง ๆ ที่ท่านได้ปฏิบัติ สมกับเป็นกุลสตรีของไทยเพราะท่านเป็นผู้ที่มีมรรยาทเรียบร้อย พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน อ่อนโยน สามารถทำตัวเข้ากับสังคมได้ทุกชั้น และโดยเฉพาะที่สำคัญก็คือท่านได้เป็นตัวอย่างของสตรีไทยเป็นแม่บ้านที่ดี เป็นภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากกับสามีโดยตลอด และสามารถที่ทำหน้าที่ของแม่บ้านได้ละเอียดละออมาก จะเห็นได้จากผลงานที่ปรากฏในปัจจุบันนี้ 2 แห่งด้วยกันคือ ท่านได้ไปจัดพิพิธภัณฑ์ไว้ที่ ร.ร.จ.ป.ร.กับที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ ลพบุรี ความละเอียดละออนั้นท่านได้รวมของใช้ไม้สอยต่าง ๆ แม้แต่ของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ ในสมัยที่ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศญี่ปุ่น ก็ยังรวบรวมไว้ไปจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ นี่แสดงให้เห็นถึงความละเอียดละออ ความเอาใจใส่ในฐานะที่เป็นแม่บ้านที่ดี ผลงานก็ปรากฏให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษามาเป็นปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นท่านยังเป็นผู้เอาใจในกิจการ-บ้านเมืองจะเห็นได้ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เกียรติประวัติในอดีตที่ท่านได้ทำไว้ ในทางการเมืองท่านเคยเป็นวุฒิสมาชิก เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือเป็นผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก

นอกจากนั้นยังเป็นกวี คือชอบเขียนชอบแต่ง ซึ่งเป็นผลงานตกมาถึงปัจจุบันนี้ก็คือ นอกจากท่านยังแต่งกวีแล้ว ท่านยังแต่งเพลงซึ่งเป็นเพลงไทยแท้ ๆ คือ เพลงรำวงมาตรฐาน และก็เพลงพยาบาลซึ่งปลุกใจพยาบาลให้ขึ้นมาทำประโยชน์ แสดงให้เห็นถึงความละเมียดลมัยความอ่อนหวานและความเป็นผู้คงแก่เรียน ที่สำคัญที่สุดก็คือท่านเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นอุบาสิกาในพระพุทธ-ศาสนา ปฏิบัติตนในฐานะเป็นอุบาสิกาในพระพุทธศาสนาอย่างดีเลิศเพราะในบั้นปลายชีวิตเมื่อว่างจากภารกิจการงานในสังคมท่านก็เข้าวัดฟังธรรม ปฏิบัติธรรม บำเพ็ญกุศลมาโดยตลอดจนถึงอสัญกรรม การปฏิบัติเช่นนี้เป็นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ในฐานะที่ท่านได้เกิดมาเป็นคนไทยและก็ได้ใช้ชีวิตในทุก ๆ ด้านอย่างสมเกียรติ แม้ท่านจะจากโลกนี้ไปแล้วแต่ความดีที่ทำไว้ก็ยังจารึกอยู่ในความทรงจำของผู้ที่มีความเคารพนับถือและสนใจ ฉะนั้นในวันนี้ที่คณะเจ้าภาพได้มาร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศให้จึงถือว่าเป็นการปฏิบัติ ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนและเมื่อระลึกถึงอุปการะคุณของผู้มีคุณก็ตอบแทนด้วยการบำเพ็ญกุศลทักษิณาทานให้ ท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงครามนั้นเป็นสตรีตัวอย่างของไทย ของชาติ เป็นแม่ตัวอย่างของชาติ จนได้รับการยกย่องเป็นแม่แห่งชาติเมื่อปี พุทธศักราช 2493 และได้ดำรงตำแหน่งอันมีเกียรติมาก สร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศไทยเมื่อไปเป็นประธานสมาคมสหประชาชาติที่นครเจนิวา ความดีเหล่านี้ที่ท่านได้บำเพ็ญมาในอดีต อาตมาภาพจึงขอนำพุทธโอวาทที่สมเด็จสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสมัยที่มีชีวิตอยู่ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทของสตรีที่ยกเป็นคาถาเบื้องต้นว่า **โอนุพาโส กิมา นันโท นิจจังปันชริโตสติ อันธกา เรนะ ปทีปังนุเคเวสถะ** พุทธโอวาทนี้ได้ตรัสขึ้น ณ วัดเชตวัน วัดเชตวันนั้นอยู่ในแคว้นโกศลนครสาวัตถี ในสมัยนั้นมีสตรีกลุ่มหนึ่งในเมืองสาวัตถี เธอมีความทุกข์ใจมากเหตุที่ทุกข์ใจนั้นก็เนื่องมาจากพ่อบ้าน ปฏิบัติตนไม่สมกับเป็นพ่อบ้าน ก็คือปฏิบัติตนสำมะเรเทเมา กลับบ้านไม่ตรงเวลา ชอบเรื่องสุรา, เล่นการพนัน

ก็มีสตรีกลุ่มหนึ่งในเมืองสาวัตถีรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อประท้วงสามี วิธีประท้วงสามีก็คือสามีปฏิบัติเช่นไรก็ปฏิบัติเช่นนั้น เช่นสามีเล่นการพนัน เราก็ต้องเล่นการพนันด้วยเป็นการประชดสามี สามีดื่มสุรา เราก็ดื่มสุราด้วย เมื่อรวมกลุ่มกันแล้ว เธอก็ปฏิบัติเช่นนั้น วันนั้นก็รวมกลุ่มกันดื่มสุราจนเมามาย เมื่อเมาสุราแล้วก็พากันไปบ้านนางวิสาขา วิสาขานี้เธอเป็นอุบาสิกา และมีความเคารพในพระพุทธองค์มาก ก็ไปชวนนางวิสาขามาดื่มสุราด้วย วิสาขาเมื่อเห็นเพื่อนสตรีปฏิบัติเช่นนั้น ก็สงสารจึงได้ตักเตือนว่า การปฏิบัติเช่นนั้นไม่ใช่วิธีแก้ปัญหา เมื่อเธอมีทุกข์เธอควรจะเข้าวัด ขณะนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประทับอยู่ที่วัดเชตวัน และกำลังจะ

แสดงธรรม ฉะนั้นพวกเราไปวัดกันดีกว่า แทนที่จะมาดื่มเหล้าอย่างนี้เพื่อที่จะได้ไปฟังธรรม เธอก็เกลี้ยกล่อมชวนเพื่อนเข้าวัด โดยไม่โอนอ่อนผ่อนตามเพื่อนด้วยการไปรับประทานเหล้าด้วยกัน สตรีเหล่านี้ก็ได้เดินโซซัดโซเซเข้าวัด บางคนเมามากก็ล้มอยู่หน้าประตูวัดนั่นเอง เข้าไปไม่ถึงที่ฟังธรรม พระองค์ประทับแสดงธรรมอยู่ที่ธรรมศาลา ทอดพระเนตรเห็นอาถีปกริยาเช่นนั้นแล้วจึงได้ตักเตือนเป็นคาถาเทียบ ไว้เป็นนิเขภบทเบื้องต้น ซึ่งถ้าแปลเป็นภาษาไทย ก็แปลว่าเธอจะมั่วร่าเริงเพลิดเพลินไปใยในเมื่อโลกอันสันนิวาสกำลังลุกโพลน อยู่เป็นนิจเธอทั้งหลายถูกความมืดครอบคุมอยู่ ไฉนจึงไม่แสวงหาดวงประทีปเป็นที่พึ่งกันเล่า พุทธโอวาทข้อนี้สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนสตรีกลุ่มนั้นว่า จะมัวร้องรำทำเพลงเพลิดเพลินด้วยการดื่มสุราเต้นรำขับร้องกันไปทำไม โลกอันสันนิวาสนี้กำลังลุกโพลนอยู่เป็นนิจคำว่าโลกอันสันนิวาส หมายถึงโลกที่เราอยู่ร่วมกันนี้ เร่าร้อนลุกโพลนเป็นไปอยู่ตลอดเวลา คำว่าโลกในพระ-พุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้าท่านแยกไว้ ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือส่วนหนึ่งเรียกว่า สัตวโลก สัตว์โลกนี้หมายถึงโลกคือหมู่สัตว์ได้แก่ผู้คน พลเมืองทั้งหลายนั้นที่เกิดมานั้นก็จัดว่าเป็นโลกโลกหนึ่งซึ่งเรียกว่าสัตวโลก โลกอีกส่วนหนึ่ง คือ อากาสโลก ได้แก่โลกที่ทางภูมิศาสตร์หมายถึงดาวที่เราอาศัยอยู่ โลกที่เราอาศัยอยู่ หมายถึง แผ่นดิน แผ่นน้ำ แผ่นฟ้าอากาศ ทางเหล่านี้จะเห็นได้ก็ต่อเมื่อเราเกิดแสงสว่างขึ้นในใจ ก็คือต้องมีธรรมะ เมื่อมีธรรมะเกิดขึ้นในใจ ความสว่างเกิดขึ้นก็จะเห็นทางและก็สามารถที่จะดำเนินชีวิตให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้องได้ ว่าเราควรจะไปไหน เพราะชีวิตของมนุษย์นั้นเป็นที่เห็นเด่นชัดว่าเรามีจุดหมายปลายทาง และมีที่สิ้นสุดที่สุดของชีวิตนั้นคือความตาย ทุกคนเกิดมาแล้วต้องตาย ความตายเป็นที่สุดของชีวิต เมื่อความตายเป็นที่สุดของชีวิตดังกล่าวนี้ เราได้อะไรบ้าง คือถ้าตั้งปัญหาว่า ในช่วงชีวิตที่เกิดมาและไปสู่ความตายนั้นเราได้อะไรบ้างและตลอดระยะเวลา 75 ปี 80 ปี ที่เรามีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เราได้อะไรบ้างที่เป็นแก่นสารสาระที่แท้จริง สัจจธรรมนั้นจะบอกเราได้เห็นเด่นชัดว่า ตลอดระยะเวลาที่เรามีชีวิตอยู่ในโลก เราจะกระโดดโลดเต้นแสดงบทบาท เช่นใดก็ตามในโลกนี้เมื่อถึงที่สุดแล้ว ทุกอย่างในโลกนี้เราเอาไปไม่ได้ ทิ้งไว้ในโลกนี้ทั้งสิ้น และสิ่งที่เราทิ้งไว้ในโลกนี้ก็จะปรากฏเป็นอนุสรณ์อยู่ในความทรงจำของคนรุ่นหลังต่อไป และที่ปรากฏเด่นชัดก็คือพฤติกรรมที่เราแสดงไว้ในโลก นั่นก็หมายถึงสิ่งที่เรากระทำไว้ในโลก ถ้าใครทำความดีไว้ ความดีนั้นก็อยู่ในความทรงจำของคนในโลก ถ้าทำความชั่วไว้ความชั่วนั้นก็อยู่ในความทรงจำของชาวโลกต่อไป การกระทำหรือกรรมที่เราได้ประกอบไว้ในโลกปัจจุบันนี้จึงเป็นอนุสรณ์ของชีวิตทุก ๆ ชีวิตที่

เกิดมาในโลกปัจจุบันและสิ่งที่เราจะนำติดตัวไปได้ หรือนำไปสู่โลกหน้าที่แท้จริงนั้น ก็คือผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ เช่นว่าเราทำดีเราก็ได้ผลดี อันเป็นส่วนบุญกุศลเท่านั้นที่เป็นสาระแก่นสารของชีวิต ผู้ที่ทำความดีไว้ในโลกปัจจุบัน หรือสร้างบุญสร้างกุศลไว้เท่านั้นจึงจะได้สาระแก่นสารของชีวิต ถ้าไม่ทำความดีหรือไม่ทำบุญกุศลไว้ชีวิตทั้งชีวิตนี้ก็ไม่ได้อะไรเป็นแก่นสารสาระ เกิดมาแล้วก็ตายเปล่ามาเปล่า ก็ไปเปล่า คือไม่มีสิ่งใดที่เป็นสาระติดตนไปสู่โลกหน้า พระพุทธองค์ได้ตักเตือนเรา ให้แสวงหาแสงสว่างอันเป็นที่พึ่ง ก็เพื่อที่เราจะได้บุญกุศลไปสู่โลกหน้า ท่านผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม นั้นเป็นบุคคลตัวอย่างของการประกอบหน้าที่ หน้าที่ของลูกก็ปฏิบัติหน้าที่ของลูกอย่างดี เพราะลูกรวมกันเป็นโลกเรียกว่าโอภาสโลก นี้เป็นโลกส่วนหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ โลกอีกส่วนหนึ่งก็คือ **ขัณฑ์ห้า** ขัณฑ์ห้าก็หมายถึง ร่างกายของเรา อันประกอบด้วยรูปนามนี่ก็เป็นโลกโลกหนึ่งเรียกว่าขัณฑ์โลก คือโลกได้แก่ขัณฑ์ห้านั่นเอง หรือสังขารโลกโลกคือสังขาร สังขารก็หมายถึงรูปกับนาม หรือร่างกายกับจิตใจ โลกเรานี้ลุกโพลนอยู่เป็นนิจที่ว่าลุกโพลนอยู่เป็นนิจ คือเร่าร้อนอยู่ตลอดเวลา สัตวโลกก็เร่าร้อนด้วยภัยคือสงคราม มีการเข่นฆ่า ล้างผลาญกันอยู่เสมอ นี่คือความเดือดร้อนของสัตว์โลกและโอภาสโลก ส่วนสังขารโลกคือชีวิตของเรานั้นก็ถูกเผาด้วยไฟ ไฟในที่นี้ท่านหมายถึงกิเลส กิเลสกองใหญ่ ๆ ที่เผาจิตใจเราให้ร้อนอยู่เสมอ ก็คือ ราคะ โทสะ โมหะ ถ้ากลับว่าเป็นไฟ ราคะคิด ไฟคือราคะ โทสะคิ ไฟคือโทสะ โมหะคิ ไฟคือโมหะ ฉะนั้นเมื่อจิตใจของเราถูกไฟทั้งสามกองนี้เผารนอยู่เสมอก็เกิดความเร่าร้อนความร้อนใจนั้นเป็นทุกข์อย่างหนึ่ง นอกจากเราจะถูกเผาผลาญด้วยไฟดังกล่าวแล้วเรายังถูกห่อหุ้มด้วยความมืด ชีวิตของเราที่เกิดมาในโลกนี้ พระพุทธเจ้าท่านอุปมาว่าเหมือนเราเดินอยู่ในทางที่มืด คำว่ามืดในที่นี้หมายถึง เราตกอยู่ในสภาวะที่ตกอยู่ในอวิชาคือความไม่รู้ห่อหุ้มอยู่ตลอดเวลา เราไม่รู้เลยว่าเราเกิดมาทำไม แล้วเราก็ไม่รู้ว่าเมื่อตายแล้วเราจะไปอยู่ที่ไหนต่อไป ความไม่รู้เหล่านี้เป็นความมืดของชีวิตอย่างหนึ่ง ฉะนั้นเราเกิดมาในโลกนี้เราก็ยังหาคำตอบไม่ได้ว่าเกิดกันมาทำไมและก็อยู่ไปทำไมเมื่อตายแล้วเราจะไปไหนต่อไป การที่เราไม่สามารถหาคำตอบได้หรือไม่สามารถจะรู้ถึงคติที่เราจะไปได้ดังกล่าวนี้ก็เพราะเหตุว่า เราถูกห่อหุ้มด้วยความมืดอันได้แก่อวิชา อวิชานี้แปลว่าความไม่รู้ คือไม่รู้ในสัจธรรมที่เกิดขึ้นไม่รู้ความจริงที่มีอยู่ในโลกท่านก็ตรัสว่าเป็นอวิชา ฉะนั้นเมื่อเราตกอยู่ในท่ามกลางความมืดอย่างนี้ ไฉนจึงไม่แสวงหาดวงประทีปเป็นที่พึ่งกันเล่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสถามดวงประทีปดังกล่าวท่านหมายถึงแสงสว่างหมายถึงธรรมะ เพราะแสงสว่างคือธรรมะเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งของมนุษย์ ทำให้เราเกิดความสว่าง-

ไสว ทำให้รู้ทางว่าเราจะไปทางไหน จะไปทางสว่าง หรือจะไปทางนรก หรือจะไปทางนิพพาน ผู้หญิงในสมัยโบราณที่จะเล่าเรียนได้สูงนั้นหายากมาก ท่านเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่จบการศึกษาแล้วก็ทำหน้าที่ของความเป็นครูสอนผู้อื่นต่อไปตั้งแต่ยังเยาว์วัย เมื่อท่านเจริญเติบโตขึ้นจะต้องมีครอบครัว ท่านพบความรักเมื่ออายุ 15 ปี แล้วท่านก็ประคับประคองมาโดยตลอด ทำหน้าที่แม่บ้าน เป็นภรรยาที่ดีของสามี ร่วมสุขร่วมทุกข์โดยไม่ทอดทิ้งสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสังคมและฐานะของสามีได้อย่างสม่ำเสมอตลอดมา จัดว่าเป็นคู่ทุกข์คู่ยากได้อย่างดีที่สุด ในฐานะที่เป็นแม่ก็ให้การศึกษาอบรมลูกได้ดีทุกคน สามารถรักษามรดกของพ่อแม่ไว้ได้ ในฐานะเป็นพลเมืองของประเทศก็ได้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อชาติบ้านเมือง ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมก็ทำหน้าที่ให้สังคมอย่างดีที่สุด และในฐานะที่เป็นศาสนิกชนก็ได้ช่วยส่งเสริมบำรุงพระพุทธศาสนา ท่านผู้หญิงส่งเสริมพระพุทธศาสนาหลายแหล่ง และริเริ่มทำประโยชน์ให้แก่ศาสนาหลายด้านด้วยกัน ตัวท่านเองก็ได้ปฏิบัติตนเป็นอุบาสิกาที่เคร่งครัด เมื่อท่านแข็งแรงท่านไปวัดอยู่เสมอ ไปฟังธรรม ไปปฏิบัติกรรมฐาน และบริจาคทานอยู่เป็นนิจ อยู่ที่บ้านท่านก็ฟังธรรมะทางวิทยุ ทางโทรทัศน์เพื่อประโยชน์แก่ชีวิตของท่าน จนถึงอสัญกรรม การปฏิบัติเช่นนี้นับเป็นแบบอย่างอันดีของพุทธศาสนิกชนคนไทย บัดนี้ท่านล่วงลับไปแล้ว ก็เหลือไว้แต่คุณงามความดีเป็นอนุสรณ์ เพื่ออนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึง และท่านก็มีความสุขในปรโลก วันนี้ท่านเจ้าภาพทั้ง 3 คณะได้มาร่วมกันบำเพ็ญกุศล อุทิศให้ ท่านจงเป็นสุขใจที่ได้ทราบว่าบรรดาท่านทั้งหลายยังระลึกถึงท่านอยู่เสมอ แม้ท่านจะทำประโยชน์อะไรให้แก่สังคมไม่ได้แล้วเพราะจากโลกนี้ไปแล้วแต่ทุกท่านก็ยังให้เกียรติยังระลึกถึงความดีของท่านและมีกุศลกัลยาณจิตมาร่วมกันบำเพ็ญกุศล อุทิศให้ท่านจงมีความสุขในปรโลกยิ่ง ๆ ขึ้นไปแล้วคงจะประสิทธิประสาทพรให้ทุกท่านจงมีความสุขความเจริญด้วยโดยทั่วกัน ในวันนี้ท่านทั้งหลายได้ทำกุศลโดยสมบูรณ์แล้วด้วยการฟังธรรม และต่อจากนี้ไปพระสงฆ์จะได้สวดธรรมบรรยาย อาตมาได้ใช้เวลาของการแสดงพระธรรมเทศนาพอสมควรแก่เวลาของสมมุติยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวังก็มีด้วยประการ ฉะนี้

พระราชนันทมุนี

แสดงธรรมเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2527

สทฺธาย สีเลน จ ยา ปวัตฺตติ
ปญฺญายจาเคน จ อฺภยํ ตานิสีลวตี
อุปาสิกา สารมิเทวอตฺตนาตีติ

ณ บัดนี้จะได้แสดงพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องประดับสติปัญญา ปลูกศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใส และวิริยะความพากเพียรในศาสนธรรม คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าตามสมควรแก่เวลา แก่คณะเจ้าภาพ อันมีท่านเจ้าคุณธรรมมหาวีรานุวัตร เจ้าอาวาสวัดไทยพุทธคยา และเปรียญธรรมสมาคมได้มาประชุมกัน ณ สถานที่นี้ เพื่อมารำลึกถึงอุปการะคุณของท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ที่ได้ปฏิบัติในฐานะอุบาสิกาที่ดีของพระพุทธศาสนา ได้อุปถัมภ์ค้ำชูวัดไทยพุทธคยามาโดยลำดับ เพราะเหตุว่าวัดไทยพุทธคยานี้เกิดขึ้น ในสมัยรัฐบาลของ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในปีนั้นมีการฉลอง 2500 ปี แห่งพระพุทธศาสนา ได้เห็นว่าควรจะได้สร้างวัดไทยไว้ในบริเวณพุทธคยา อันเป็นสถานที่ ๆ สำคัญแห่งหนึ่งในทางพระพุทธ-ศาสนา เพราะเป็นสถานที่ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งภายใต้ต้นมหาโพธิแล้วได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ คือได้ค้นพบหลักธรรมะอันเป็นสิ่งช่วยให้แก้ไขปัญหาชีวิตได้ แก่ชาวโลกทั้งหลาย วัดไทยพุทธคยาจึงได้เกิดขึ้น เป็นวัดที่สวยงามสง่า ปรากฏอยู่ ณ สถานที่นั้น ผู้ใดไปมาผ่านมายังสถานที่นั้นก็เห็นว่าวัดไทยเรานี้ เป็นวัดที่ดีเด่นเป็นทองอร่ามตา ภายในโบสถ์มีพระพุทธรูปสวยงาม ประดับประดาเป็นศิลปไทยเป็นอย่างดี แต่ว่าในการก่อสร้างครั้งแรกช่างอินเดียรับเหมา เขาไม่เคยมาประเทศไทย เขาทำไปตามแบบที่สถาปนิกได้ออกให้ ช่อฟ้าใบระกาที่ทำแข็งทื่อ ดูแล้วไม่สวยงามไม่เรียบร้อย ท่านเจ้าคุณวัดไทยพุทธคยาได้ไปมองดูช่อฟ้าแล้วก็หนักอกหนักใจ จึงคิดว่าควรจะทำเสียใหม่ แล้วก็เอาช่างไปจากเมืองไทย ในเวลายกช่อฟ้า ท่านผู้หญิงกับคณะก็ได้

เดินทางไปร่วมในงานพิธีนั้น นับว่าเป็นกำลังสำคัญของวัดไทยพุทธคยาเป็นอย่างยิ่งได้ร่วมกับ ม.จ.หญิงอัปภัศราภา ศ.จ.สัญญา ธรรมศักดิ์ คุณเผดิม บุนนาค และได้ตั้งมูลนิธิวัดไทยพุทธคยา ไว้เป็นทุนก้อนหนึ่ง สำหรับเก็บดอกออกผลไว้เพื่อบำรุงกิจการของวัดไทยพุทธคยาต่อไป การกระทำของท่านผู้หญิงนี้ นับว่าเป็นการวางรากฐานให้วัดนี้ได้ตั้งมั่นถาวรสมเจตจำนงของท่านผู้สร้างคือ ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ท่านผู้หญิงท่านเป็นแม่บ้านที่ดีเป็นคู่ทุกข์คู่ยากของท่านสามี ผู้ได้ทำงานบริหารประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้าไปด้วยดี ระยะการปฏิบัติงานในฐานะผู้บริหารก็ยาวนาน ได้กระทำอะไร ๆ ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติไว้มากมาย ในสมัยนี้คนที่ยังระลึกถึงยังจำได้ในสิ่งต่าง ๆ ก็ยังพูดถึงท่านอยู่เสมอว่าท่านได้ทำสิ่งนั้นไว้ ทำสิ่งนี้ไว้ คนเราเมื่อมีชีวิตอยู่ บางทีก็มีคนไม่ชอบใจ นินทาว่าร้ายด้วยประการต่าง ๆ นานา เป็นธรรมดา แต่เมื่อถึงแก่กรรมลงแล้ว เรื่องร้ายทั้งนั้นไม่มีใครพูดถึงอีกต่อไป พูดถึงแต่เรื่องคุณงามความดี มีประโยชน์แก่ส่วนรวมและประเทศชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องวัฒนธรรมของชาติไทย ในสมัยท่านจอมพล ป. และท่านผู้หญิงอยู่แนวหน้าของราชการนั้น ได้ดำริห์ที่จะให้คนไทยแต่งตัวเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่นมีการแต่งตัว ใส่เสื้อเรียบร้อย ใส่รองเท้าออกไปในที่ชุมนุมชน สมัยนั้นจำได้ว่าคนไทยแต่งตัวดีขึ้นมากมาย ตามสถานีรถไฟ ตามสถานที่ต่าง ๆ ไม่เห็นใครแต่งตัวไม่เรียบร้อย แต่งตัวนุ่งกางเกงสวมเสื้อ สวมรองเท้า ไปไหนมาไหนดูสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นอันดี แล้วก็สวมหมวกด้วย อันนี้ในสมัยที่เริ่มคิดอย่างนี้ขึ้น คนก็บ่นว่า เรื่องมาลานำไทยอะไรต่าง ๆ แต่ว่ามาสมัยนี้ใครก็พูดว่า เออ สมัยนั้นท่านจอมพล ป. ทำไว้ดี แต่ว่าสิ่งดีที่ท่านทำไว้นั้นได้หายไป เพราะคนอื่นที่เข้ามาบริหารประเทศ แทนที่จะส่งเสริมสนับสนุนสิ่งนั้นให้เจริญก้าวหน้าต่อไปหาได้ทำเช่นนั้นไม่ แต่ได้เลิกสิ่งนั้นเสียแล้วก็ทำสิ่งใหม่ขึ้น ซึ่งบางทีก็ไม่ได้ดีไปกว่าสิ่งที่เขาได้ทำไว้แล้ว ทำให้ถอยหลังกลับมา ไม่เดินก้าวไปข้างหน้า ถ้าหากว่าคนหนึ่งได้ทำอะไรไว้อย่างหนึ่งแล้วเป็นสิ่งดีมีประโยชน์แก่ส่วนรวม เมื่อคนนั้นหายไปออกไป คนที่เข้ามาทำใหม่ควรพิจารณาว่า สิ่งนี้ดีแล้ว ชอบแล้ว เป็นประโยชน์แล้ว เราควรจะได้รักษาสิ่งนี้ไว้ ทำสิ่งนี้ให้เจริญต่อไป ถ้าเป็นเจ้าของสวน ไปซื้อสวนของเขามา เขามีต้นทุเรียน ต้นมะม่วงอะไรอยู่แล้ว

พอซื้อมาใหม่ก็นึกว่าต้นไม้นี่เป็นของคนเก่า เลยตัดทิ้งหมด แล้วปลูกต้นไม้ใหม่ คนอื่นมาซื้อใหม่ ก็มาปลูกต้นไม้ใหม่อีก ต้นไม้นั้นจะเจริญเติบโตออกดอกผลได้อย่างไร เมื่อมีการตั้งต้นใหม่กันบ่อย ๆ อันนี้คือความเสียหาย ความจริงสิ่งที่ทำไว้ดีนั้นควรจะได้ส่งเสริมกันต่อไป ใคร ๆ ก็เคยพูดกันถึงเรื่องอย่างนี้กันอยู่ตลอดเวลา

ท่านผู้หญิงท่านเป็นแม่บ้านที่ดีของท่านสามี ได้ทำหน้าที่แม่บ้านที่ดี คือเป็นแม่ที่ดีของลูก แล้วก็เป็นแม่ในทางส่งเสริมวัฒนธรรมของสตรี ได้ตั้งสโมสรวัฒนธรรมของสตรีขึ้น แต่ในขณะนี้ สโมสรวัฒนธรรมหญิงนี้ กำลังวุ่นวายในการเลือกนายกกันอยู่ ยังไม่ตกลงกัน เป็นเรื่องที่เป็นปัญหาอยู่ แต่ความจริงสิ่งที่ท่านตั้งใจไว้นับว่าดีงามเรียบร้อย เพราะจะได้เป็นที่รวมสุภาพสตรีผู้มีความคิดก้าวหน้า มีปัญญาและมีฐานะดี ให้มาชุมนุมพบปะสังสรรค์กันแล้วช่วยกันจัดช่วยกันทำในเรื่องต่าง ๆ ให้เป็นการเรียบร้อย เป็นอันเดียวกัน

ครั้งหนึ่งเคยได้รับนิมนต์ให้ไปเทศน์ที่สโมสรวัฒนธรรมหญิงที่บ้านนารายณ์-บรรทมสินธุ์ เดี๋ยวนี้เรียกว่า บ้านพิษณุโลก ได้ไปเทศน์แสดงธรรมในแง่ที่ว่า ใคร ๆ เขาพูดว่าผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง แต่อาตมาไปเทศน์ว่าผู้หญิงไม่ใช่ช้างเท้าหลัง แต่เป็นคนขึ้นนั่งบนคอช้าง คอยบังคับช้างให้ไปตามที่คนปรารถนาได้ทุกประการ ไม่ใช่เป็นช้างเท้าหลัง และไม่ใช่ผู้เดินตามสามี แต่เป็นผู้บอกในเรื่องนั้น เรื่องนี้ไม่ใช่บังคับ แต่แนะนำ เป็นผู้ปรึกษา เป็นคู่คิดของสามีด้วยประการต่าง ๆ คราวหนึ่งได้สนทนากับอดีตนายกประเทศสวิตเซอร์แลนด์ คราวไปประชุม **M.R.A.** ที่แมคคินอว์ ในประเทศอเมริกา แล้วคุยกัน มีคนเขาถามว่าสตรีในสวิสไม่มีสิทธิจะเลือกผู้แทน ท่านบอกว่าเป็นเช่นนั้น แต่อย่านึกว่าสตรีจะไม่มีสิทธิ์ ไม่มีเสียงในทางการเมือง สามีจะไปเลือกใครนั้นต้องปรึกษาภรรยา ถ้าภรรยาบอกให้ไปเลือกพรรคไหน สามีก็ต้องไปเลือกพรรคนั้น การหาเสียงก็ต้องไปหากับสุภาพสตรี ไม่ใช่ไปหากับสุภาพบุรุษ อันนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าสตรีก็มีอำนาจในครอบครัวเหมือนกัน มีความคิด มีความอ่านที่จะแนะนำสามีให้เป็นในรูปต่าง ๆ ได้ แม้ที่สำคัญก็คือว่าเป็นคู่คิดร่วมแรงร่วมใจกันในเรื่องการปฏิบัติกิจต่าง ๆ พ่อบ้านที่ไม่มีแม่บ้านย่อมเป็นคนหดหู่ เหี่ยวแห้งไม่แจ่มใสร่าเริง ถ้ามีแม่บ้านเป็นคนดี มีความคิดความอ่านเป็นผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุข

กันอย่างแท้จริง มีฐานะคุณธรรมทางจิตใจตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือ เป็นผู้มีศรัทธาเสมอกัน มีศีลเสมอกัน มีปัญญาเสมอกัน มีจาคะ คือการบริจาคทัดเทียมกัน ครอบครัวนั้นก็จะมีความสุขความสบาย มีลูกดี มีหลานดี ครอบครัวตั้งมั่นเป็นหลักเป็นฐาน

ท่านผู้หญิงพิบูลสงครามของเรานี้ ท่านเป็นผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นผู้มีศีล มีระเบียบ มีความเป็นอยู่ที่เรียบร้อยดีงาม เป็นผู้มีปัญญา รู้จักรักษาตัวรอดพาครอบครัวมาด้วยความเรียบร้อยเป็นอย่างดี เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ความพอใจของบุคคลผู้เข้าใกล้ได้สนิทสนม เพราะท่านเป็นผู้ที่มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ อารีอารอบต่อคนทั่วไป ดำรงตนอยู่ในสังคหะวัตถุธรรมสี่ประการ คือ เป็นผู้ยินดีในการให้ ช่วยเหลือผู้ที่ได้ลำบากยากแค้น มีอะไรที่พอจะช่วยใครได้ก็ยินดีเข้าไปช่วยเหลือ พูดจาด้วยถ้อยคำอ่อนหวานสมานใจ ใครเข้าใกล้ได้ฟังคำพูดย่อมมีความสบายอก สบายใจ ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่คนรู้จักมักคุ้นและคนทั่วไป ในฐานะศรีภริยาของท่านนายกรัฐมนตรี แม้ไม่ได้อยู่ในตำแหน่งนั้นแล้ว ก็ยังรักษากริยามารยาทท่าทางที่สุภาพเรียบร้อย รักษาคุณสมบัติของสุภาพสตรีไว้เป็นอย่างดี เป็นผู้ไม่ถือเนื้อถือตัว เข้ากับคนได้ด้วยความสนิทสนมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ได้เคยเดินทางร่วมกับท่าน ไปนมัสการสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย ดูเหมือนสัก 2 ครั้ง และได้พยายามสังเกตุนิสัยใจคอ ความเป็นอยู่ของท่านในระหว่างเดินทาง เพราะคนเราเวลาเดินทาง จะต้องเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้า ย่อมมีอารมณ์หงุดหงิดงุ่นง่านบ้างเป็นธรรมดา แต่ในขณะที่เดินทางร่วมกันไปนั้น รู้สึกว่าท่านรู้จักบังคับตัวเอง ควบคุมตัวเอง มีความอดทน รู้จักข่มจิต ข่มใจ ไม่แสดงอาการอะไรที่เป็นไปในทางที่แสดงความอ่อนแอ แล้วก็ไม่ได้แสดงอาการอะไรที่จะให้คนอื่นเห็นว่ามีความทุกข์ ความไม่สบายใจ ท่านเดินทางด้วยความร่าเริง ด้วยความแจ่มใส ไปนมัสการสถานที่ทุกหนทุกแห่งด้วยความเรียบร้อยเป็นอันดี อันนี้ทำให้รู้สึกประทับใจ ตั้งแต่ได้ประสบพบเห็นในคราวเดินทางร่วมกัน แต่ความจริงไม่ใช่เห็นครั้งแรก เห็นครั้งแรกนั้นในสมัยหนึ่งยังจำได้ เพราะว่าเดินบิณฑบาตเถลไถล จากวัดสามพระยาไปตามถนนวิสุทธิ์กษัตริย์ แล้วก็ไปตามถนนราชดำเนิน

เดินไปจนถึงหน้าวังปารุสกวัน ไปทางนั้นก็เห็นโต๊ะ เห็นคนยืนรอใส่บาตร์ เมื่อเดินเข้าไปใกล้ก็มีความปลื้มใจ เพราะได้เห็นผู้ที่จะใส่บาตร์นั้นคือท่านผู้หญิง ในเวลานั้นท่านยังไม่ได้เป็นท่านผู้หญิง รับบาตรมาแล้วไปถึงวัด ยังไปคุยกับใคร ๆ ว่าวันนี้ได้ไปรับบาตรจากคุณหญิงภรรยาท่านนายกรัฐมนตรี เพื่อนฝูงก็บอกว่าเออ! กับข้าวเป็นอย่างไร บอกว่ากับข้าวเรียบร้อย เนื้อผัดขิงฉันอร่อยดี นี่เป็นครั้งแรกที่ได้ประสบพบท่านผู้นี้ แล้วต่อมาก็ได้มาพบเห็นบ่อย ๆ รู้สึกว่าเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่มีความเปลี่ยนแปลง เวลาเป็นใหญ่ เป็นใหญ่ได้ เวลาไม่ได้เป็นใหญ่ก็ยังอยู่ในสภาพอย่างนั้น ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ตามหลักธรรมะ เขาเรียกว่า เป็นตาทิบุคคลคือบุคคลผู้คงที่ คนเราโดยปกตินั้นมักจะเปลี่ยนแปลงตามสถานะการณ์ เวลาขึ้นอย่างหนึ่ง เวลาลงก็เป็นอย่างหนึ่ง เวลามั่งคั่งก็เป็นอย่างหนึ่ง เวลายากจนตกต่ำก็เป็นอย่างหนึ่ง แต่สังเกตดูสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของท่านผู้หญิงนี้ ท่านหาได้ขึ้นลงกับอารมณ์และสิ่งแวดล้อมไม่ เป็นผู้อยู่ในสภาพคงที่ ไม่หวั่นไหวด้วยอารมณ์ใดที่มากระทบ อันนี้เรียกว่าเป็นคุณธรรมพิเศษ จึงมีความรู้สึกนิยมชมชอบในน้ำใจของท่านอยู่ตลอดเวลา อันนี้ลูกหลานทั้งหลายควรจะมีความปลื้มใจที่มีคุณแม่ถึงพร้อมด้วยคุณสมบัติของกุลสตรี เป็นผู้มีโอกาสได้ช่วยชาติ ช่วยบ้านเมืองในฐานะเป็นแม่บ้านของท่านนายกรัฐมนตรี ซึ่งในสมัยนั้นภาวะสถานการณ์ของบ้านเมืองก็ไม่ค่อยปกติ เช่น เวลาสงครามมหาเอเซียบูรพา มีปัญหามากมายก่ายกอง ผู้ที่บริหารประเทศชาติ และผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขก็ต้องฟันฝ่าอุปสรรคนานาประการ แต่ก็ได้ผ่านพ้นมาด้วยความเรียบร้อย นับว่าเป็นเรื่องที่เราทั้งหลายผู้เป็นทายาทควรจะมีความปลื้มอก ปลื้มใจ ในความเป็นอยู่ของคุณแม่ที่ได้มีโอกาสรับใช้ประเทศชาติในยามคับขัน อันนี้เป็นตัวอย่างที่คุณแม่ได้เป็นเช่นนั้น ก็เพราะท่านได้เกิดในตระกูลที่มีความศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา มีศีล มีจรรยามารยาทเรียบร้อย มีความเป็นอยู่ที่ดีที่งามตลอดเวลา อันนี้เป็นเครื่องส่อให้เห็นว่า ที่ได้เป็นมาอย่างนี้ ก็โดยอาศัยบุญญาบารมีที่ได้กระทำไว้ในชาติก่อนภพก่อน จึงได้เกิดในครอบครัวที่ดี ได้ปฏิรูปเทสาวสะ ได้คู่ครองดี มีลูกดี มีหลานดีต่อไปด้วยอาศัยบุญกรรมที่ได้กระทำไว้ ตามหลักในทางพระพุทธศาสนา ในคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงสอนพุทธบริษัทให้มีความเชื่อในทางที่ถูกที่ชอบ ความเชื่อในทางที่ถูกที่ชอบนั้นคือ มีความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า

พระธรรม พระสงฆ์ มีความเชื่อว่าพระพุทธเจ้า เป็นผู้อุบัติเกิดขึ้นมาในโลกจริง พระองค์ก็ได้ตรัสรู้ สิ่งถูกต้องนำมาสอนชาวโลกให้ได้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างแท้จริง พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นหลักปฏิบัติที่ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้หลุดพ้นไปจากความทุกข์ ความเดือดร้อนได้จริง พระ-อริยสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติเพื่อออกจากทุกข์ เป็นผู้สืบศาสนามาจนกระทั่งถึงเราทุกวันนี้ เรามีความเชื่อมั่นในสิ่ง 3 ประการนี้ แล้วเอาสิ่งทั้ง 3 ประการนี้เป็นหลักใจ เป็นดวงประทีปส่องใจ เป็นเครื่องประดับใจ เป็นอาหารของใจ ก็จะมีฐานะมั่นคงเหมือนเรายืนบนฐานอันดี แม้จะมีอะไรมาก็ไม่หวั่นไหว โยกคลอนได้นี่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่ง ศรัทธาในทางพระพุทธศาสนานั้น มีความเชื่อว่าสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้น เกิดจากการกระทำของตนเอง ไม่ได้เกิดขึ้นจากสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะดลบันดาลให้เราเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ แต่เชื่อมั่นว่าอะไร ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิต เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำ คือจากการคิด การพูด การกระทำซึ่งเรียกว่าเป็นกรรมในทางพระพุทธศาสนา กรรมในพระ-พุทธศาสนานั้นเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเพราะเจตนา คือมีความตั้งใจ ใจคิดก่อน มีความตั้งใจก่อน แล้วก็พูดตามความคิดนั้น กระทำตามความคิดนั้น คบหาสมาคมกับผู้คนตามความคิดนั้น ไปไหนทำอะไรด้วยความคิดนั้น นี่เรียกว่าเป็นกรรม เมื่อกระทำกรรม ก็ย่อมมีผลแห่งกรรมเกิดขึ้น เราหนีจากผลแห่งกรรมไปไม่ได้เป็นอันขาด ใครทำอย่างใด ก็ต้องได้อย่างนั้น ในเรื่องความเชื่ออันนี้บางทีคนเราสมัยใหม่ไม่ค่อยเชื่อ มองไม่ค่อยเห็น ที่ไม่เชื่อก็เพราะว่า คิดไม่ตรงนั่นเอง ถ้าคิดได้ตรงก็จะเชื่อได้มั่นคง คือที่ท่านสอนว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ต้องเข้าใจให้แน่ชัดว่าได้ความดี ได้ความชั่ว ทำดีเราก็ได้ความดีเพิ่มพูนค่าทางจิตใจให้สูงขึ้น ทำชั่วก็คือลดคุณค่าทางจิตใจให้ตกต่ำลงไป ทำดีเป็นฝ่ายบวก ทำชั่วเป็นฝ่ายลบ ทำให้ความงามความดีลดน้อยลงไป ทำเมื่อใดก็ได้เมื่อนั้น เช่นทำความดีเมื่อใดก็ได้ความดีเมื่อนั้น ทำชั่วเมื่อใดก็ได้ความ ชั่วเมื่อนั้น จะยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เช่นเราโกรธ ขณะที่เราโกรธ เราได้อะไร เราก็ได้ความโกรธ ถ้าเราโกรธหนึ่งชั่วโมง ความโกรธก็อยู่กับเราหนึ่งชั่วโมง ถ้าโกรธบ่อย ๆ ก็ได้ความโกรธบ่อย ๆ ถ้าเราได้ความโกรธบ่อย ๆ ก็มีนิสัยโน้ม-

เอียงไปในทางเป็นบุคคลใจร้อน ใจเร็ว หุนหันพลันแล่น อะไรกระทบนิดกระทบหน่อยก็โกรธ ไวไฟเหมือนกับดินประสิว อันนี้เกิดจากการสะสมเรื่องความโกรธ สะสมความเกลียด สะสมความพยาบาท สะสมความริษยา ถ้าสะสมอะไรก็ได้อย่างนั้น ถ้าสะสมทอง ก็มีทอง สะสมเงิน ก็มีเงิน สะสมเพชรนิลจินดา ก็ได้เพชรนิลจินดาไว้มากมาย สะสมความดีก็ได้ความดี สะสมความชั่วเราก็ได้ความชั่ว อันนี้หนีไม่พ้น คิดให้ดีแล้วจะเห็นความจริงทั้งฝ่ายดีทั้งฝ่ายชั่ว จึงควรจะน้อมใจเชื่อมั่นในหลักนี้ว่า อะไร ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเรานั้น เกิดจากการกระทำของเราทั้งนั้น ไม่ได้เกิดจากอะไรที่ไหน เวลาใดเรามีความทุกข์ความเดือดร้อนใจ อย่าไปเที่ยวโทษใคร ๆ แต่จงมองด้านในพิจารณาที่ตัวเอง เราได้ทำอะไร เราได้พูดอะไร เราได้คบหาสมาคมกับใครเราไปสู่สถานที่ใด อะไรเป็นปัจจัยให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นในวิถีชีวิตของเรา เมื่อศึกษาไปค้นคว้าไป ก็จะพบเอง เพราะไม่ได้อยู่ไกลที่ไหน อยู่ในกายวาจา หนาคืบหนึ่ง กว้างศอกหนึ่งของเรานี้ทั้งนั้น พิจารณาค้นคว้าก็คงเจอ แต่ว่าคนเรานั้นมักจะไม่ค่อยได้ค้นภายใน มักจะโทษสิ่งภายนอกว่าเป็นเหตุให้เกิดสิ่งนั้นสิ่งนี้ขึ้น เช่นขับรถไปในเวลาฝนตกถนนลื่นแล้วไถลไปแช่น้ำในคู ถ้าไปถามเขา ๆ จะตอบว่าฝนตกถนนลื่น ไปโทษฝน โทษถนน ไม่โทษตัวเองว่าขับรถด้วยความประมาทจึงเกิดเช่นนี้ขึ้น อันนี้เป็นปกติธรรมดาทั่วไป เพราะคนเรานั้นไม่เคยยอมรับว่าตัวผิด แต่จะไปเที่ยวซัดให้สิ่งนั้นสิ่งนี้ด้วยประการต่าง ๆ เลยไม่รู้จักจะแก้ตัว ปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น เพราะขาดความเชื่อที่เป็นพื้นฐานเพราะฉะนั้นพุทธบริษัทจึงควรจะเชื่อให้ตรงว่าอะไร ๆ ในวิถีชีวิตของเรานั้นเกิดจากความคิด การกระทำ หรือพูดง่าย ๆ ว่าเป็นกรรมของเราเอง ไม่มีใครทำให้ ความบริสุทธิ์เป็นของเรา ความไม่บริสุทธิ์ก็เป็นของเรา ใครจะทำให้เราบริสุทธิ์ไม่ได้ ทำให้ไม่บริสุทธิ์ก็ไม่ได้ ทำได้อย่างมากก็เพียงแต่ชี้ทางให้เราเข้าใจแต่การเดินทางนั้นเป็นหน้าที่ของเราเอง พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ยืนยันในเรื่องนี้ พระองค์จึงได้บอกว่าตถาคตเป็นแต่ผู้ชี้ทางให้ การเดินทางนั้นเป็นหน้าที่ของเธอทั้งหลาย อันนี้เป็นเครื่องยืนยัน ฉะนั้นศรัทธาเป็นทางชั้นต้นที่เราควรจะสร้างให้เกิดขึ้นในจิตใจของเรา ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม นั้นท่านถึงพร้อมด้วยศรัทธา เรียกตามภาษาพระว่า สัทธาสัมปันนา คือพร้อมด้วย

ศรัทธา ความเชื่อมั่นในองค์พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีความเชื่อในกฎแห่งกรรมที่ได้กระทำไว้ว่าจะได้ผลดี ชีวิตจึงเรียบร้อยมีอายุมั่นขวัญยืน จนได้มีอายุ 80 กว่า จึงได้ถึงแก่อนิจกรรมลงไป ที่ได้เป็นเช่นนี้ก็เพราะเป็นผู้มีความเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม มีความเชื่อมั่นในศีล คือไม่เบียดเบียนใครทั้งชีวิตร่างกาย ไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ใคร ๆ ที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ แสวงหาในทางที่ชอบที่ควร ได้มาแล้วก็สบายใจรู้จักเก็บรู้จักใช้สิ่งที่มีมาให้เป็นไปในทางที่เป็นประโยชน์ ไม่มัวเมาในความสนุกสนานทางเนื้อหนังร่างกาย หากเป็นผู้พูดจามีความมั่นคง มีสัจจะ มีความจริงใจ พูดแต่เรื่องที่มีประโยชน์กับคนฟัง แล้วไม่เสพสิ่งมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ศีล 5 ประการนี้เป็นเครื่องคุ้มครองรักษาชีวิตจิตใจ คือ ศีลข้อหนึ่ง รักษาชีวิตร่างกาย ศีลข้อสอง รักษาทรัพย์สมบัติ ทำให้เศรษฐกิจก้าวหน้า ศีลข้อสาม รักษาฐานะครอบครัวให้มั่นคง มีลูกดี มีหลานดี เพราะถือศีลข้อที่สาม ศีลข้อสี่นั้นเรียกว่า ทำให้เกิดมีเครดิต หรือมีเกียรติในการพูดจาสมาคม ทำให้คนฟังเชื่อและไว้วางใจ เพราะไม่เคยพูดคำอะไรที่ตรงกันข้ามกับหลักของศีล ส่วนศีลข้อที่ห้า เรียกว่า คุ้มครองหมดทุกอย่างรักษาชีวิตร่างกาย รักษาทรัพย์สมบัติ รักษาครอบครัววงศ์ตระกูล รักษาเกียรติทางคำพูด รักษาสุขภาพทางกายทางใจให้มีความสมบูรณ์บริบูรณ์เรียบร้อยทุกประการด้วยอำนาจแห่งศีล พระให้ศีลท่านจึงแถมท้ายว่า สีเลนสุคตึยนฺติ - ได้ความสุขเพราะศีล สีเลนโภคสมฺปทา - จะได้โภคสมบัติก็เพราะศีล สีเลนนิพฺพุตึยนฺติ - จะดับทุกข์ดับร้อนนอนสงบกายสงบใจ ก็เพราะศีล ตสฺมาสีลํวิโสธเย - เพราะฉะนั้นขอท่านทั้งหลายจงรักษาศีลให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ไว้เถิด จะทำให้ท่านมีความสุข ความเจริญทั้งทางกาย ทางใจ ฐานะความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีลูกดี มีหลานดี ด้วยอำนาจศีล อันเป็นคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า อันนี้เป็นข้อปฏิบัติชีวิตของท่านผู้หญิง ท่านถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติในเรื่องศีลมาเป็นปกติ จึงมีอายุมั่นขวัญยืน ดังที่เราท่านทั้งหลายได้เห็นกันอยู่แล้วอันนี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า กรรมย่อมคุ้มครองรักษาผู้ประพฤติธรรม ผู้ใดประพฤติธรรมดีแล้ว ธรรมย่อมคุ้มครองรักษาผู้นั้น ให้มีความสุขในโลกนี้ และให้มีความสุขในโลกหน้าต่อไป เป็นบุคคลตัวอย่างแก่ลูก แก่หลานแก่ข้าคนบริวารและคนที่ได้รู้จักมักคุ้น แต่ว่าชีวิตของคนเรานั้นเป็นธรรมดา

เพราะเป็นของผสม ไม่ใช่ของแท้เกิดขึ้นจากการปรุงแต่งของวัตถุธาตุมีประการต่าง ๆ เมื่อมีอายุสมควรแก่เวลาก็จะจากพวกเราทั้งหลายไป ท่านจากแต่ร่างกายเท่านั้น ส่วนวิญญาณคือความดี จะไม่สูญหายไปไหน แต่จะสิงสถิตย์อยู่ในจิตใจของคนที่รักเคารพท่าน โดยเฉพาะลูกหลานของท่าน ถ้าถ่ายทอดวิญญาณของท่านมาไว้ในจิตใจ ก็เหมือนกับท่านอยู่ด้วยตลอดเวลาไม่ได้จากเราไป อันนี้เป็นเรื่องที่ทุกคนทำได้ ชีวิตของคนเรามีปกติเป็นอย่างนี้เป็นธรรมดา เมื่อท่านถึงแก่อนิจกรรมไปแล้ว เราทั้งหลายที่มีความเคารพนับถือในท่าน ก็มาสักการะบูชาตามสมควรแก่ฐานะ โดยเฉพาะในวันนี้ ท่านเจ้าคุณธรรมมหาวีรานุวัตร พร้อมทั้งคณะสงฆ์ของวัดนาลันทา ท่านดร. มหายอด เป็นสมภารวัดนาลันทา สร้างวัดวาอารามอยู่ที่นั่น ท่านผู้หญิงท่านก็ได้ไปช่วยเหลือเจือจุนเสมอมา มาระลึกถึงอุปการะคุณทั้งหลายเหล่านี้ ก็ควรจะแสดงกตัญญูกตเวทิตาสักการะตามสมควรแก่ฐานะ จึงได้มาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญบุญ เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ดวงวิญญาณของท่านผู้หญิงพิบูลสงคราม ที่ได้ถึงแก่อนิจกรรมไป ก็นับว่าเป็นเรื่องถูกต้องตามเยี่ยงอย่างของสัตตบุรุษทั้งหลาย อาตมาก็ได้รับอาราธนามาแสดงธรรมในงานนี้เพื่อเป็นเครื่องสดับสติปัญญาของคณะเจ้าภาพ และญาติมิตรทั้งหลายที่ได้มาประชุมกัน ก็เห็นว่าพอสมควรแก่กาลเวลา จึงขอยุติธรรมเทศนาไว้เพียงแค่นี้ ขออำนาจกุศลบุญญราศีที่คณะเจ้าภาพได้พร้อมใจกันกระทำ จงสำเร็จแก่ท่านผู้หญิงจงทุกประการ และในที่สุดแห่งการแสดงพระธรรมเทศนานี้ พระสงฆ์ทั้งสี่รูปจะได้สวด สรภัญญะ เพื่อเป็นเครื่องฉลองศรัทธาปสาทะของญาติโยมพุทธบริษัททั้งหลายต่อไป ณ บัดนี้ เอวังก็มีด้วยประการฉะนี้

เจ้าคุณธรรมวโรดม (วัดปทุมคงคา)

แสดงธรรมเมื่อ 18 กรกฎาคม

ณ บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนา เรื่อง อนิมิตตะคาถา คือเรื่องที่ไม่มีนิมิตเครื่องหมาย ซึ่งไม่มีใครจะรู้ได้ เพื่อเป็นการอนุโมทนาในส่วนกุศล ทักษิณานุปทาน คือการทำบุญอุทิศให้แก่ท่านผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งคณะเจ้าภาพหลายคณะด้วยกัน มีสภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ คณะวันอังคาร และเพื่อนวัฒนาฯ ของคุณ จีรวัสส์ ปันยารชุน มูลนิธิ-พลเรือเอก สงัด ชลออยู่ และสมาคมสตรีไทย ร่วมกันเป็นเจ้าภาพได้ตั้งใจบำเพ็ญกุศลขึ้นในครั้งนี้ ก็เพื่อจะอุทิศส่วนกุศลให้แก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความรัก ด้วยความระลึกถึง ด้วยความเคารพนับถือ การบำเพ็ญกุศลของคณะเจ้าภาพที่กล่าวนามมาแล้ว ถ้าทราบไปถึงท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ด้วยญาณวิถี คือ ด้วยการรู้ทางใดทางหนึ่งได้แล้ว ท่านผู้หญิงก็จะต้องรู้สึก มีความปลาบปลื้มปิติยินดีเป็นอย่างมาก จะต้องรู้สึกขอบคุณคณะเจ้าภาพ และท่านทั้งหลายที่มาในงานศพคืนวันนี้เป็นอย่างมาก ที่ยังไม่ลืมท่าน ยังระลึกถึงความดีของท่าน และได้บำเพ็ญกุศลให้แก่ท่าน และได้มาในงานศพของท่าน ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม เกิดมาในโลกนี้ ท่านก็บำเพ็ญประโยชน์ไว้มากทีเดียว ประวัติละเอียดไม่ต้องกล่าวถึง คือว่า เพราะท่านบำเพ็ญประโยชน์ไว้มาก ประโยชน์ประเทศชาติ และพระศาสนา จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูง คือ ปฐม-จุลจอมเกล้า มหาวชิรมงกุฎ และปถมาภรณ์ช้างเผือก เป็นเครื่องแสดงให้เห็นได้ว่า ท่านผู้หญิงเป็นผู้ที่บำเพ็ญประโยชนแก่ประเทศชาติ ศาสนาไว้มาก จึงได้รับพระราชท่านเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงทั้งนั้น นับว่าท่านผู้หญิงเป็นศรีภรรยา หรือเป็นนางแก้ว คู่บุญบารมีของ พณฯ ท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม อดีตนายกรัฐมนตรีหลายสมัย และเป็นแม่พระของบุตร ธิดา ทุก ๆ คน ท่านอายุได้ 81 โดยปี ท่านก็ได้ล่วงลับไป แม้ท่านจะอายุยืนถึง 81 ปี เทียบกับพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านยังอายุเกินพระพุทธเจ้าไป เพราะพระพุทธเจ้าพระชนม์มายุได้ 80 ปี ก็นิพพานแต่ว่าท่านผู้หญิง 80 บริบรูณ์ แล้วย่างขึ้นปีที่ 81 ด้วย แม้อย่างนั้น บรรดาบุตร ธิดา และผู้ที่มีความเคารพรักในท่าน คือยังไม่อยากที่จะให้ท่านล่วงลับไป อยากจะให้ท่านอยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบุตรธิดา แต่ว่าท่านก็ไม่อาจจะอยู่ได้ เพราะเรื่องความตายนั้นเป็นเรื่องของธรรมดาของสังขารโดยทั่วไป เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องตายด้วยกันทุกคน แม้แต่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังต้องนิพพาน ก็คือตายนั่นเอง แต่ที่เรียกว่าท่านนิพพานก็เพราะว่าท่านตายแล้วท่านไม่เกิด เพราะท่านตัดเหตุคือ กิเลส ที่จะทำให้ต้องเกิด ต่อไปได้แล้ว จึงเรียกว่านิพพาน แม้แต่พระอรหันต์ทั้งหลายก็เรียกกันว่า นิพพาน เพราะว่าพระอรหันต์ท่านตัดกิเลสได้หมดแล้ว ไม่มีเหตุที่จะ

ทำให้ท่านเกิดต่อไป คนเราเกิดมาแล้วมีอายุขัยประจำตัว คือว่าเมื่อถึงอายุเท่านั้นแล้วก็ไม่มีทางที่จะอยู่ต่อไปได้ ถ้าจะเปรียบเทียบ ก็เหมือนกับเทียนที่เราจุดไว้ เมื่อมันหมดเล่ม ขั้วไส้ก็หมด ขี้ผึ้งก็หมด มันก็ต้องดับเท่านั้นเอง ไม่มีทางที่จะต่อได้ หรือถ้าจะเปรียบเทียบกับตะเกียง เมื่อมันหมดไส้หมดน้ำมัน มันก็ต้องดับ คนเราเกิดมาแล้ว เมื่อถึงอายุขัยของตนเองก็ไม่อาจอยู่ต่อไปได้ ท่านผู้หญิงท่านมีอายุขัยเพียง 81 โดยปี ท่านก็ต้องลาจากโลกนี้ไป เรื่องที่เราไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะไม่มีนิมิต คือไม่มีเครื่องหมายที่จะบอกให้เรารู้ว่า มีอยู่ 5 เรื่องด้วยกัน คือ 1. เรื่องชีวิตความเป็นอยู่ 2. เรื่องพยาธิความป่วยไข้ 3. เรื่องกาลเวลาคือเวลาที่จะตาย 4. เรื่องสถานที่ที่จะตาย 5. เรื่องคติ คือทางที่จะไปเกิดข้างหน้า เรื่องทั้ง 5 อย่างที่ปรากฏอยู่นี้ ไม่มีนิมิต คือ ไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้ เราจึงไม่สามารถจะรู้ได้ ข้อที่ 1. ชีวิตคือความเป็นอยู่ คนเราเกิดมาแล้ว จะมีชีวิต คือ มีความเป็นอยู่ในโลกนี้ได้สักเท่าไหร่ ก็ไม่มีใครที่จะอาจรู้ได้ เพราะว่าไม่มีเครื่องหมายตรงไหนที่บอกให้รู้ จริงอยู่หมอดูบางคน เขาก็บอกได้ว่า อายุเท่านั้น เท่านี้จะตาย แต่นั่นมันก็เป็นเครื่องคาดหมายเท่านั้นเอง บางทีบอกว่าตายกลับไม่ตาย บางทีบอกว่าไม่ตายกลับตายก็เป็นได้ เพราะไม่มีเครื่องหมายอะไรบอกให้รู้นี้เป็นประการที่หนึ่ง ประการที่ 2. พยาธิความป่วยไข้ คือเราเกิดมาแล้ว เราจะตายโดยโรคอะไร เราก็ไม่รู้ เพราะโรคมันมีมากอย่างเหลือเกิน เราก็ไม่รู้ว่าเราเกิดมาแล้ว เราจะต้องตายด้วยโรคอะไร เพราะไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้ โรคมีมาก แต่ท่านจัดไว้เพียง 3 อย่าง คือ 1 โรคบางอย่างรักษาก็หาย ไม่รักษาก็หาย เช่น มันปวด มันเมื่อย แล้วมันก็หายไปเอง 2. รักษาจึงหาย ถ้าไม่รักษาไม่หายก็หมายถึงโรคธรรมดาโดยทั่วไป 3. รักษาก็ตายไม่รักษาก็ตาย คือหมายถึงโรคที่ร้ายแรง หรือโรคที่อยู่ในขั้นอันตราย อย่างนี้ถึงแม้รักษาก็ตายไม่รักษาก็ตาย เราก็ไม่รู้ว่าเราจะตายด้วยโรคอะไร นี้เป็นประการที่สอง ข้อ 3. กาลเวลา คือเราเกิดมาแล้วเราจะตายเวลาไหน ไม่มีใครจะรู้ได้ว่าเราจะตายเวลานั้นเวลานี้ จะตาย เช้า สาย เที่ยง บ่าย เย็น ไม่สามารถจะรู้ได้ เพราะไม่มีเครื่องหมายอะไรที่จะบอกให้รู้ เรื่องกาลเวลานี้มีปริศนาโบราณท่านกล่าวไว้ว่า มีพญายักษ์หนึ่งนาง มีนัยน์ตา 2 ข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบรี่ มีปากสิบสองปาก มีฟันไม่มาก ปากละสามสิบซี่ เคี้ยวกินสัตว์ทั่วปฐพี พญายักษ์ คือใคร ก็ตอบว่า พญายักษ์ตนนี้ คือพระกาล คำว่ากาล ในที่นี้หมายถึงกาลเวลา ท่านเปรียบเทียบกาลเวลา วันคืนเดือน ปี เหมือนพญายักษ์ มีนัยน์ตา 2 ข้าง ข้างหนึ่งสว่าง ข้างหนึ่งริบรี่ ก็คือหมายเอาว่าถ้าเวลาข้างขึ้นก็เหมือนสว่าง หรือเวลากลางวันก็เหมือนตาที่สว่าง เวลาข้างแรมหรือเวลากลางคืน

ก็หมายถึงตาข้างริบรี่ มีปากสิบสองปาก ก็ได้แก่ปีหนึ่งมี สิบสองเดือน มีฟันไม่มากปากละสามสิบซี่ ก็คือเดือนหนึ่งมีประมาณสามสิบวัน โดยมาตราฐานทั่วไป แม้ว่าจะมียี่สิบแปดยี่สิบเก้าวันบ้าง หรือมีสามสิบเอ็ดวันบ้าง แต่เราก็คือว่าเดือนหนึ่งมันก็ประมาณสามสิบวัน ท่านจึงเปรียบว่าเหมือน กับฟันสามสิบซี่เคี้ยวกินสัตว์ทั่วปฐพี ก็คือหมายความว่า กาลเวลามันกลืนเอาชีวิตของคนเราทุกคนเลย ไม่เลือกว่าจะเป็นใคร จะเป็นเด็กเป็นผู้ใหญ่ เป็นคนจนเป็นคนรวย เป็นคนโง่ เป็นคนฉลาด เป็นคนอยู่ในฐานะไหน จะต้องถูกพญายักษ์ คือกาลเวลากลืนเอาชีวิตเข้าไปเรื่อย ๆ คือว่า ถ้าเวลาล่วงไปได้ หนึ่ง วัน ทั้งคน ทั้งสัตว์ ทั้งสิ่งต่าง ๆ ในโลก มันต้องล่วงไปหนึ่งวันเหมือนกัน ไม่มียกเว้นเลย ทุกวันนี้ก็เท่ากับว่าเราถูกพญายักษ์คือกาลเวลา มันกลืนเอาชีวิตของเราเข้าไปทุกวันทุกคืน ถ้าถึงอายุขัยเมื่อไหร่ เป็นอันว่ามันกลืนหมดตัวแล้ว เราต้องตายอีกประการหนึ่ง กาลเวลานี้ให้ความยุติธรรมแก่คนทุกคน บางคนก็ร้องว่าไม่ได้รับความยุติธรรม ไม่ได้รับความเป็นธรรม ก็อาจจะมีแต่เรื่องกาลเวลาแล้ว ให้ความเป็นธรรมแก่คนทุกคนไม่ว่าคนจนคนมี ไม่ว่าคนโง่ คนฉลาด ไม่ว่าใครอยู่ในฐานะไหนมีกาลเวลาเท่ากันหมด คือเดือนหนึ่งก็มีสามสิบวันเท่านั้น วันหนึ่งก็มียี่สิบสี่ชั่วโมงเท่ากัน ไม่ได้ยกเว้นเลย ไม่ได้ว่าคนจนมีเวลาน้อย คนรวยมีเวลามาก ไม่ได้เป็นอย่างนั้น คนจนก็มีสามสิบวันต่อเดือน คนมีก็มีสามสิบวันต่อเดือน คนโง่ก็สามสิบวันต่อเดือน คนฉลาดก็สามสิบวันต่อเดือน แต่ว่าคนที่โง่สามสิบวันบางทีไม่ได้มีประโยชน์อะไรแก่เขาเลย เขาไม่ได้สร้างประโยชน์อะไรเลย เพราะความโง่ของเขา ส่วนคนที่ฉลาดนั้น สามสิบวันเขาสร้างประโยชน์ได้มาก จึงเรียกได้ว่าเป็นคนฉลาดรู้จักใช้วันใช้เวลา จึงนับว่าเวลานี้เป็นความยุติธรรมของคนทุกคน ส่วนข้อที่สี่นี้เป็นประการที่สาม ข้อที่ 4. สถานที่ตาย คือเราเกิดมาแล้ว เราจะไปตายกันที่ไหน เราก็ไม่รู้ เพราะไม่มีเครื่องหมายบอกให้เรา เราจะมองดูใครที่ผ่านเราไปผ่านเรามาว่าคนนี้จะต้องไปตายที่นั่น คนนั้นจะต้องไปตายที่นี่ ไม่มีทางที่จะรู้ได้ เพราะในตัวเขาไม่มีเครื่องหมายบอกให้รู้เลย และที่ตายนั้นก็มีได้ทุกแห่งเสียด้วย คือว่าจะอยู่ที่ไหนก็ต้องตายทั้งนั้น อยู่บนบกก็ตายบนบก ลงไปอยู่ในน้ำมันก็ต้องไปตายในน้ำ เข้าไปอยู่ในถ้ำมันก็ต้องไปตายในถ้ำ ขึ้นไปอยู่บนภูเขา มันก็ต้องไปตายบนภูเขา หรือสามารถจะอยู่ได้ในอากาศ เหมือนอย่างนักวิทยาศาสตร์กำลังคิดมันก็ต้องไปตายในอากาศอยู่ดี เราจะเอาปลายผม หรือปลายเข็ม จิ้ลงไปที่ตรงไหน ที่ตรงนั้นจะอยู่แล้วไม่ตายไม่มี หมายความว่า จี้ที่จะอยู่แล้วไม่ตาย แม้แต่เพียงปลายผมปลายเข็มก็ไม่มีเราจึงไม่สามารถจะรู้ได้ว่า เราจะไปตายที่ไหน บางคนก็คิดว่าเราก็ตาย

ที่บ้านเราน่ะซิ แต่บางทีไม่ตายที่บ้านไปตายที่โรงพยาบาลก็มี บางคนขอประทานโทษเถอะ ที่บ้านก็ไม่ตาย ที่โรงพยาบาลก็ไม่ตาย ไปรถยนต์หรือไม่ได้ไปรถยนต์ รถยนต์เกิดอุบัติเหตุขึ้น ตายในรถยนต์ก็มีหรือถูกรถยนต์ชนตายกลางถนนก็มี จะไปอยู่ที่ไหนมันต้องตายทั้งนั้น ไม่มีทางที่จะไม่ตายได้ นอกจากจะนิพพานเท่านั้นเอง จึงไม่ต้องตายเพราะไม่เกิด ผู้ที่นิพพานแล้วนี้ไม่เกิด เมื่อไม่มีเกิดมันก็ไม่มีตาย ถ้ามีเกิดมันก็ต้องมีตาย นี่เป็นประการที่สี่ ประการที่ 5 คติ คือว่า เราตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน เราก็ไม่มีทางที่จะรู้ได้ เป็นแต่ท่านแสดงไว้เป็นวงกว้าง ๆ ว่า ถ้าเวลาจะตาย ใจบริสุทธิ์ ใจผ่องใส ไปสู่สุคติ คือทางที่มีความสุข เวลาจะตายถ้าใจเศร้าหมอง ใจขุ่นมัว ตายก็จะต้องไปสู่ทุกข์คติ คือทางที่มีทุกข์ คือใจเรานี้ที่จะถือปฏิสนธิต่อไป ไปเกิดต่อไป ถ้าใจดวงนี้บริสุทธิ์ในเวลาตายเป็นใจที่บริสุทธิ์ก็ต้องไปสู่ที่บริสุทธิ์คือที่มีความสุข ถ้าใจของเราดวงนี้ไม่บริสุทธิ์ ไม่ผ่องใส มีความขุ่นมัวในเวลาตายก็จะต้องไปสู่ทางที่ไม่บริสุทธิ์ คือ สู่ทางทุกข์ พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช ซึ่งเกิดในสมัยที่พระพุทธเจ้านิพพานแล้วได้ 200 กว่าปี ท่านเป็นกษัตริย์ทรงธรรม จึงได้พระนามว่าศรีธรรมาโศกราช ท่านทำบุญมากเกือบจะเรียกว่า จะหาผู้ที่ทำบุญมากเหมือนพระเจ้าศรีธรรมาโศกราชก็ยาก ท่านสร้างโรงทานถึง 5 แห่ง คือที่ประตูเมือง 4 ประตู ก็ 4 แห่ง และที่กลางใจเมืองอีก 1 แห่ง บริจาคทรัพย์ให้เป็นทานแก่คนกำพร้าอนาถา คนยากจน วันละ 5 แสน และก็ยังสร้างพระเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า ตามเรื่องกล่าวว่าถึงแปดหมื่นสี่พันองค์และฉลองถึง 7 ปี 7 เดือน 7 วันนี่ท่านกล่าวไว้ตามตำนาน แต่เวลาตายแทนที่จะไปสวรรค์กลับไปเป็นงูเหลือม ก็เพราะเวลาตายใจท่านไม่บริสุทธิ์ ท่านไม่ได้นึกถึงบุญที่ท่านทำไว้ ท่านมีโทษะจิต คือว่าท่านตั้งใจว่าไหน ๆ จะตายก็จะต้องขอทำบุญเป็นครั้งสุดท้ายก็บอกให้อำมาตย์ที่มีหน้าที่รักษาคลังให้ไปเอาทรัพย์มาเราจะทำบุญเป็นครั้งสุดท้าย อำมาตย์เมื่อเห็นว่าพระเจ้าบดินทร์นี้ไม่มีทางรอดเอาไปทำบุญทำไม ทำมากแล้วมันก็ไม่เอามาให้ โกรธทีเดียว นึกในใจว่า ถ้าเราหายเราจะฆ่าอำมาตย์นี้เสีย ที่มันขัดเรา ขณะนั้นเองพอความโกรธเกิดขึ้น บันดาลโทสะ ตายใจไม่บริสุทธิ์ ไปเป็นงูเหลือม พระมหินทร์เถระซึ่งเป็นพระราชโอรส ท่านเป็นพระ ท่านไปเห็นเข้า เห็นงูเหลือม วิดน้ำ คือว่า เอาปากคาบฝั่งหนึ่งเอาหางมัดเข้าฝั่งหนึ่งแล้วก็วิดน้ำในสระให้แห้งเพื่อจะกินปลา พระมหินทร์ทราบได้ด้วยญาณว่า งูเหลือมตัวนี้ คือ พระเจ้าศรีธรรมาโศกราช ผู้เป็นพระบิดาของเรา เราจะต้องช่วยท่านจึงใช้ญาณของท่านเตือนงูเหลือมให้ระลึกถึงบุญที่ได้สร้างไว้ งูเหลือมได้สติ หวลระลึกถึงบุญพอพ้นจากความเป็นงูเหลือมจึงได้ไปเกิดในสวรรค์ เพราะฉะนั้นเอง เวลาตายนี้โบราณท่าน

บอกว่าเหมือนยังกะเลี้ยว ถ้าเลี้ยวผิด มันก็ไป เช่นเราพายเรือไปตามคลอง ความจริงเราจะไปที่นั่นที่นี่ ที่นั่นอยู่ทางขวาแต่เราพายเรือไปเข้าทางซ้าย มันก็ไม่ไปถึงที่ที่เราประสงค์ ท่านจึงว่าเลี้ยวหัวต่อนี่สำคัญ จึงต้องประคับประคองจิตให้มาก แล้วผู้ที่พยาบาลก็จะต้องระมัดระวังไม่ทำอะไรให้ผู้ป่วยเกิดความเสียใจ หรือเกิดความโกรธขึ้น เพราะจะทำให้ผู้ตายจิตใจเศร้าหมองจะไปสู่สุคติ แต่ท่านแสดงคติ นิมิตไว้ 5 ประการ คือเวลาจะตายมีคตินิมิตปรากฏอยู่ 5 อย่าง 1. เวลาจะตาย ถ้าเห็นเป็นเปลวไฟ เห็นเป็นไฟ ตายไปต้องไปเกิดในนรก คำว่าเห็นในที่นี้หมาย-ความว่าไม่ได้เห็นด้วยตา เห็นด้วยใจ เป็นมโนภาพ เป็นภาพทางใจ ถ้าเห็นเป็นความมืดตายไปเป็นเปรต ถ้าเห็นเป็นสัตว์ต่าง ๆ หรือเป็นป่าดงภูเขา หรือว่าเป็นที่สกปรกโสโครกตายไปเป็นสัตว์เดรัจฉานชนิดใดชนิดหนึ่ง ถ้าเห็นเป็นคนเห็นเป็นบ้านเมือง ตายไปเกิดเป็นคนอย่างเดิม ถ้าเห็นเป็นวิมานเป็นปราสาท เป็นราชรถ ตายไปเกิดในสวรรค์ดังอุบาสกที่ชื่อว่า **ธรรม มิกะ** อุบาสกเป็นคนใจบุญ แล้วก็ในบ้านของ ธรรมมิกะ อุบาสก ใจบุญทั้งนั้น ภรรยาก็ใจบุญ ลูกชาย 7 คนก็ใจบุญ ลูกสะใภ้ 7 คนก็ใจบุญ ทำบุญกันทั้งนั้นเลย ไม่ทำบาป ต่อมาธรรมมิกะ อุบาสก ป่วยหนัก ก็นึกว่าเราป่วยครั้งนี้ไม่รอดแน่ เราตายแน่ แต่ว่าก่อนจะตายขอให้เราได้พบพระ จะได้ยึดพระเป็นที่พึ่ง ก็ให้ลูกชายไปกราบทูลพระพุทธเจ้า ขอพระพุทธเจ้าจัดพระมา 5 องค์ พระ-พุทธเจ้าก็จัดพระมาให้ 5 องค์ พระมาถึงก็ถามว่า อุบาสกจะให้ อาตมาภาพปฏิบัติอย่างไร ธรรม-มิกะอุบาสกก็บอกว่าขอให้พระผู้เป็นเจ้าสวดมนต์ให้กระผมฟัง พระก็ถามว่าจะให้สวดบทไหนเพราะมีมากบท ขอให้สวด **มหาสติ ปัฏฐานสูตร** ซึ่งเป็นสูตรสำคัญ ถ้าใครปฏิบัติตามสูตรนี้ได้โดยครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว อย่างช้า 7 ปีต้องสำเร็จอรหันต์ อย่างเร็ว 7 วัน ได้สำเร็จ อรหันต์ พระก็สวดทีเดียว ขึ้นต้น **เอกา ยโน อยํ ธิกเว มักโฆ สักกานํ วิสุกยา**...สวดเรื่อย อุบาสกก็พูดขึ้นมา หยุดก่อน หยุดก่อน หยุดก่อน พระก็นึกว่า อุบาสกให้หยุดสวด เลยหยุดสวด ฝ่ายภรรยาบุตรชาย บุตรสะใภ้ ก็ร้องไห้ ตอนนี้เหมือนยังอุบาสกลืมตัวไป ส่วนพระนั้นเมื่อเห็นอุบาสกไม่บอกสวดต่อ ก็นึกว่าเขาคงจะไม่ต้องการฟัง เขาไม่บอกให้สวดต่อ ก็เลยกลับวัด พอ ธรรม-มิกะ อุบาสก รู้สึกตัวขึ้นมาไม่เห็นพระเห็นครอบครัวร้องไห้ ก็ถามว่าพระไปไหน พระกลับวัด ทำไมท่านกลับวัด อ้าวก็ท่านธรรมมิกะ อุบาสกบอกให้ท่านหยุดก่อน หมายความว่าหยุดสวดแล้วไม่บอกให้สวดต่อท่านก็กลับวัด ธรรมมิกะ อุบาสก บอกว่าเข้าใจผิด เราไม่ได้บอกพระให้หยุดสวด เราบอกเทวดาที่เขาเอารถมารับเรา ถึง 6 คัน เพราะว่า สวรรค์ที่เป็นกามาวจรที่เรียกว่ายังมีเรื่อง รูป เสียง กลิ่นรส สัมผัส มีอยู่ 6 ชิ้น เขาก็เอารถมา 6 คัน ชั้นละคัน ละคัน มา

ร้องเชิญ อุบาสก ว่าขอให้ท่านอุบาสกมา มาเกิดในรถของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจะพาท่านมาอยู่ในสวรรค์ของข้าพเจ้า นี่แหละที่พูดกันว่าคนดีสวรรค์ต้องการตัว เลือกเกิดได้อย่างธรรมมิกะ อุบาสกจะเกิดสวรรค์ชั้นไหนก็ได้ แล้วก็ถามครอบครัวร้องไห้ทำไม ความตายเป็นของธรรมดา ไม่ใช่แต่เราจะต้องตาย เหมือนท่านทั้งหลายก็ต้องตายเหมือนเรา ครอบครัวก็บอกว่าไม่ใช่อย่างนั้นที่ร้องไห้น่ะสงสารท่านอุบาบก สงสารเราทำไม เพราะเห็นว่าเมื่อท่านอุบาสกยังดี ๆ อยู่นี่ถ้าพระสวดมนต์ตั้งอกตั้งใจฟัง แม้จะไม่รู้เรื่องว่าท่านสวดน่ะแปลว่าอะไรจะตั้งใจฟังด้วยความสงบ ต้องการบุญ แต่วันนี้พระสวดยังไม่เท่าไหร่เลย บอกให้หยุดสวดแล้ว ก็นึกว่าท่านธรรมมิกะอุบาสก คงจะกลัวตาย ไม่อยากให้พระสวด บอกไม่ใช่ก็อย่างที่กล่าวให้ฟังว่าเราบอกให้เทวดาที่มาร้องเรียกเราต่างหาก พวกนั้นก็งงไม่เห็นมีเทวดาที่ไหน ก็บอกว่าเอา เราจะทำให้ท่านเห็นไปเอาพวงมาลัย มาพวงหนึ่ง ก็เอาพวงมาลัยมาแล้วก็ถามครอบครัวว่า เรามาเลือกเกิดได้ สวรรค์ 6 ชั้น เราจะเกิดชั้นไหนก็ได้เลือกเอาเถอะ เพราะเราไม่ได้ทำบาปทำแต่บุญ ก็บอกว่าให้ท่านไปเกิดในสวรรค์ชั้นที่ 2 คือ สวรรค์ขั้น ดาวดึงส์ ซึ่งเป็นสวรรค์ที่คนรู้จักมาก ท่าน ธรรมมิกะอุบาสกก็เอาพวงมาลัยมาจบ อธิษฐานว่า ข้าพเจ้าตายแล้ว จะขอไปเกิด ในดาวดึงส์สวรรค์ เอ้า... บอกครอบครัวให้เอาพวงมาลัยไปโยน ครอบครัวก็งง ๆ เอาพวงมาลัยไปโยน มันประหลาดพวงมาลัยมันไม่ตกดินมันลอยลิ่วขึ้นไป แล้วก็ไปลอยอยู่ในอากาศก็เลยเชื่อเพราะการที่พวงมาลัยไม่ตกเทวดาที่เขาเอารถมาจากดาวดึงส์เขารู้วาระจิตของ ธรรมมิกะ อุบาสก ว่าจะไปบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เขาก็รอคอยพอโยนพวงมาลัยไปเขาก็มารับเอาพวงมาลัยไปคล้องไว้ที่งอนรถที่มาจากดาวดึงส์ พวกครอบครัวก็เห็นแต่พวงมาลัยมันลอยขึ้นไป แต่ไม่เห็นเทวดา เพราะเทวดานี้เขาเป็นกายทิพย์ มนุษย์ธรรมดานี้ไม่เห็นกายทิพย์ แล้วพวงมาลัยไปคล้องที่งอนรถก็เห็นแต่พวงมาลัยไปลอยเฉยอยู่ในอากาศส่วนรถไม่เห็น เพราะเป็นรถทิพย์ ต้องเชื่อเลยทีนี้ว่า มีเทวดามาแน่ ธรรม-มิกะ อุบาสก ก็บอกว่าถ้าอยากจะไปเกิดในสวรรค์เหมือนฉันก็ขอให้ปฏิบัติตามที่ฉันเคยสอนว่าอย่าประมาทในการทำบุญอย่าประมาทในการให้ทาน อย่าประมาทในการรักษาศีล อย่าประมาทในการเจริญภาวนา สวดมนต์ไหว้พระ ทำจิตทำใจแล้วเราจะได้ไปเกิดด้วยกัน ฉันลา ละนะ พอพูดเท่านั้นหลับตาตายแล้ว ตายอย่างคนนอนหลับ ก็ไปเกิดที่รถที่เขาเอามาจากดาวดึงส์ นี่แหละท่านจึงว่าถ้าเห็นเป็นปราสาท เป็นวิมานเป็นราชรถ ไปเกิดในสวรรค์ รวมความว่าเรื่อง 5 อย่าง คือ ชีวิต ความเป็นอยู่อย่างหนึ่ง พยาธิ์ ความป่วยไข้อย่างหนึ่ง กาลเวลาที่จะตายอย่างหนึ่ง สถานที่ตายอย่างหนึ่ง คติ คือ ทางที่จะไปเกิดข้างหน้าอย่างหนึ่ง 5 อย่างนี้ เราเกิดมาแล้วไม่รู้

ว่าเราจะตายเมื่อเราอายุเท่าไหร่ เราจะตายด้วยโรคอะไร เราจะตายที่ไหน เราจะตายเวลาไหน ตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนไม่รู้ เพราะไม่มีนิมิตเครื่องหมายอะไรบอกให้เรารู้ เมื่อเป็นอย่างนี้เราก็ต้องถือว่าไม่รู้ก็ไม่รู้ ตั้งใจประกอบคุณความดีทั้งในทางโลก และในทางธรรม ในทางโลกก็สร้างประโยชน์ให้แก่โลก ในทางธรรมก็บำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศล ถ้าอย่างนี้แล้ว เราจะตายเมื่ออายุเท่าไหร่ ตายด้วยโรคอะไร ตายเวลาไหน ตายที่ไหน ก็ชื่อว่าเราตายดี เพราะเรามีบุญตายอย่างคนมีบุญตาย ก็มีหวังว่าจะไปเกิดในที่ดี ตรงกันข้ามถ้าบุคคลเกิดมาไม่ใช้ประโยชน์ให้มีชีวิต สร้างแต่โทษ สร้างแต่ความเดือดร้อน อย่างนี้แล้วจะตายเมื่ออายุเท่าไหร่ ตายด้วยโรคอะไร ตายเวลาไหน ตายที่ไหนก็ชื่อว่าตายไม่ดี ตายอย่างคนชั่วตายแล้วก็จะต้องไปสู่ที่ไม่ดี ฉะนั้น ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ท่านเกิดมาในโลกนี้ ท่านก็สร้างประโยชน์มากทีเดียว จนถึงได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงเป็นเครื่องหมายว่าท่านสร้างประโยชน์มาก ก็หวังว่าท่านคงจะไปสู่สุคติ แต่ว่าบรรดาบุตรธิดา ตลอดถึงท่านทั้งหลายซึ่งมีคณะเจ้าภาพในคืนวันนี้ คือ สภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูปถัมภ์ คณะวันอังคารและคณะวัฒนาเพื่อนของคุณจีรวัสส์ ปันยารชุน มูล-นิธิพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ ตลอดถึงท่านทั้งหลาย ก็ตั้งใจที่จะบำเพ็ญกุศลเพิ่มพูนให้แก่ท่านยิ่ง ๆ ขึ้นไป ถ้าหากว่าท่านทราบย่อมได้รับโมทนา ก็จะเพิ่มพูนบุญกุศลของท่านให้มากขึ้น ฉะนั้น ขอให้บุญกุศล ของคณะเจ้าภาพ และท่านทั้งหลาย ได้ตั้งใจบำเพ็ญในครั้งนี้ จงสำเร็จแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ท่านไปอยู่ในคติภพใด ๆ ขอได้โปรดทราบ มารับอนุโมทนา อนึ่ง ถ้าหากว่าท่านทราบ ท่านจะต้องปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างมากจะต้องรู้สึกขอบคุณ คณะเจ้าภาพในคืนวันนี้ ตลอดถึงท่านทั้งหลายที่มาร่วมในการกุศลทุก ๆ ท่าน ในที่สุดนี้ ด้วยอานุภาพของคุณพระพุทธเจ้า พระธรรมพระสงฆ์และบุญกุศลทั้งหลาย ที่ท่านได้ทำอุทิศให้แก่ท่านผู้หญิง-ผู้หญิง ละเอียด พิบูลสงคราม จงคุ้มครองคณะเจ้าภาพ คุ้มครองท่านทั้งหลาย ที่มาร่วมในงานกุศลครั้งนี้ ให้เป็นผู้ปราศจากความทุกข์ความโศกโรคภัยอุปสรรคอันตรายต่าง ๆ เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาน ธนสารสมบัติ เจริญด้วยลาภยศ สุข สรรเสริญ ร่มเย็นอยู่ในร่มเงาของพระพุทธศาสนา ปรารถนาสิ่งใดโดยชอบ ขอให้สำเร็จดังความปรารถนาทุกประการ

อัจฉิททรุคติถาธรรมเทศนา

ของ

พระพุทธิวงศมุนี วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

แสดง

ในสัตตามวาร ที่ต้นศพ

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อจฺฉิทฺทวุตฺตึ เมธาวึ ปญฺญาสีลสมาหิตํ

เนกฺขํ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตํ นินฺทิตุมรหติ

เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโตติ ฯ

บัดนี้ จักรับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในอัจฉิทหวุตติกถา ฉลองศรัทธาประดับสติปัญญาบารมี อนุโมทนากุศลบุญราศีทักษิณานุประทาน อันคณะเจ้าภาพมีบุตรธิดาเป็นต้น ได้พร้อมเพรียงกันบำเพ็ญให้เป็นไป เพื่ออุทิศถัดปนาผลคือบุญกุศลที่ตนได้รับแล้ว แก่ท่านผู้หญิง-ละเอียด พิบูลสงคราม นับแต่วาระที่ท่านได้ถึงอสัญกรรมล่วงลับดับสังขารไป เบื้องต้นเป็นพระราชกุศลทักษิณาทานที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการสวดพระอภิธรรมเป็นเวลา ๓ วัน ต่อจากนั้นคณะเจ้าภาพต่าง ๆ ที่สำคัญก็คือบุตรธิดา หลานและแม้ถึงเหลนตลอดถึงท่านผู้มีวิสสาสะเคารพนับถือ คือท่านผู้ที่มีความคุ้นเคยสนิทสนม และผู้ที่ได้รับเมตตากรุณาจากท่านผู้หญิง ทั้งที่เป็นประจำและเป็นครั้งเป็นคราวตามโอกาสนั้น ๆ ต่างก็มีจิตมีใจร่วมกันเป็นสมานฉันท์ พร้อมเพรียงกันมาเนื่องในงานบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน นอกจากนั้น ก็ได้มาแสดงความเคารพสักการะตามฐานะแห่งตนๆ ในศพท่านผู้หญิงเป็นสำคัญ โดยเฉพาะในวันนี้ เบื้องต้นบรรดาบุตรธิดาจะเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลในวาระสัตตมวาร คือครบ ๗ วัน แต่ได้มีคณะทหารปืนใหญ่ ซึ่งประกอบด้วยศูนย์การทหารปืนใหญ่เป็นหลัก รวมถึงบรรดาคณะทหารปืนใหญ่ทั้งหลาย ที่ได้ระลึกนึกถึงคุณธรรมความดีของท่านผู้หญิง ในฐานะเป็นภรรยา

ของท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นนายทหารปืนใหญ่มาตั้งแต่ต้นจนอวสานแห่งชีวิตของท่าน คือนับแต่การที่ได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารผู้น้อย จนได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารผู้-ใหญ่คือท่านจอมพล ซึ่งในระหว่างการที่ได้รับราชการเป็นทหารปืนใหญ่นั้น ท่านผู้หญิงได้มีความ-เกี่ยวข้องสนิทสนมกับบรรดาทหารปืนใหญ่มาโดยลำดับ และท่านผู้หญิงเองก็ได้รับยกย่องให้เป็น - เป็นทหารมียศเป็นนายพันโทอีกด้วย อันเป็นจุดสำคัญที่คณะนายทหารปืนใหญ่ได้มาเป็นเจ้าภาพร่วมในวันนี้เป็นกรณีพิเศษอีกเจ้าภาพหนึ่ง.

การบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน อันบุตรธิดา หลานและญาติพี่น้อง ผู้มีวิสสาสะคุ้น-เคย ตลอดถึงมิตร ถึงสหาย และผู้ร่วมกิจการงานนั้น ๆ ได้กระทำร่วมกันมาตั้งแต่ต้นจนบัดนี้นั้น เมื่อจะกล่าวตามพระพุทธโอวาทอันเป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว บรรดาคณะเจ้าภาพทั้งหลายได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งได้ตรัสกับพระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินของมคธรัฐ แสดงอัธยาศัยถึงความมีไมตรีจิตเป็นต้นต่อท่านผู้ล่วงลับดับขันธ์ไปแล้ว ด้วยภาษาบาลีที่พระสงฆ์นำมากล่าวอนุโมทนาในงานศพ ที่ขึ้นต้นว่า "อทาสิ เม" แปลความว่า เมื่อมาระลึกนึกถึงคุณธรรมความดีของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วว่า "อทาสิ เม" ท่านได้ให้สิ่งนี้แก่เรา "อกาสิ เม" ท่านได้กระทำสิ่งนี้แก่เรา "ญาติ เม" ท่านเป็นญาติคือผู้สืบสายโลหิต หรือเป็นญาติคือเป็นผู้มีวิสสาสะคุ้นเคยสนิทสนมกับเรา "มิตฺตา จ เม" ท่านเป็นผู้มีไมตรีจิตคือมีความหวังดีต่อ-เรา หรือ "สขา จ เม" ท่านเป็นสหายคือผู้ร่วมกิจการงานกับเรา ดังนี้เป็นต้นแล้ว บุคคล-ที่อยู่ ณ ภายหลัง พึงตามเพิ่มให้ซึ่งทักษิณาทาน ดังนี้ ฯ

เรื่องการบำเพ็ญกุศลทักษิณาทานนั้น เมื่อจะกล่าวถึงลักษณะของการบำเพ็ญแล้ว ก็มีอยู่โดยย่อ ๓ ประการ คือ ทานการให้ ได้แก่การสละวัตถุสิ่งของของตนที่ตนมีอยู่และพอที่จะ-บริจาคได้ ได้บริจาคร่วมการกุศลนั้น ๆ ศีลการรักษาศีล ได้แก่การรักษากิริยามารยาทให้ -เรียบร้อยเป็นปกติสมควรแก่สมาคม เช่นการมาร่วมในงานศพ แสดงความเคารพต่อศพของ -ท่านผู้ที่ตายไปแล้วนั้น ภาวนาการทำความดีให้มาก ได้แก่การสร้างกุศลภาวนาในการตั้งอกตั้งใจสดับรับฟังการสวดพระอภิธรรม ถึงแม้จะฟังไม่รู้เรื่องแต่ทำใจให้สงบ ระลึกนึกถึงคุณธรรม-ของท่านผู้ตายไปแล้วด้วยประการต่าง ๆ แล้วประมวลรวมเข้ามาหาตัวเองว่า เราเองก็จะ-

เป็นเช่นกับท่านผู้ที่ตายไปแล้ว อย่างนี้เรียกว่าเจริญภาวนา. เมื่อได้กระทำกุศลภาวนาด้วยประ-การต่าง ๆ ดังนี้เป็นต้นแล้ว จิตใจย่อมจะผ่องแผ้วมีความบริสุทธิ์เกิดขึ้น ชื่อว่าได้บุญได้-กุศล เมื่อได้บุญได้กุศลอย่างนั้นแล้ว ตั้งใจอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนั้น ๆ ไปให้แก่ท่านผู้ที่ตายไปแล้ว โดยการตั้งใจขอเชิญดวงวิญญาณของท่าน ซึ่งจะสถิตอยู่ในคติภพใด ๆ ก็ตาม ขอเชิญมารับทราบแล้วอนุโมทนาเป็นผู้มีส่วนในบุญในกุศลทักษิณาทานที่ได้บำเพ็ญแล้วนั้น ๆ อย่างนี้ได้ชื่อว่า เป็นการบำเพ็ญกุศลทักษิณาทานเพื่อท่านผู้ที่ตายไปแล้ว และท่านผู้ที่ตายไปแล้วย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้มีส่วนใน-บุญในกุศลนั้น ๆ โดยสมควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพที่ท่านได้ไปอุบัติบังเกิดนั้นทุกประการ.

นอกจากนี้ การบำเพ็ญกุศลทักษิณาทานเพื่อท่านผู้ที่ตายไปแล้วนี้ ยังได้ชื่อว่า เป็นการได้ประกาศคุณธรรมความดีของท่านผู้ที่ตายไปแล้วให้ปรากฏอีกด้วย โดยเฉพาะท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม นั้น ถ้าจะกล่าวถึงคุณธรรมความดีของท่านแล้ว ที่สมควรยึดถือเป็นคติหรือเป็นแบบอย่างได้เป็นหลายประการ ในโอกาสนี้จะได้นำมาแสดงพอเป็นเครื่องระลึกถึงท่านผู้หญิง เท่าที่เวลาจะอำนวยให้ได้ คือ ท่านผู้หญิงนั้น เบื้องต้นนับตั้งแต่ท่านได้อุบัติบังเกิดมาพอรู้เดียงสาที่มี-อายุพอจะสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองได้ ที่เรียกว่าสร้างอัตตสมบัติ ก็ได้ตั้งอกตั้งใจศึกษาเล่า - เรียนวิชาการต่าง ๆ จนจบชั้นสูงสุดของโรงเรียนผู้รั่งในสมัยนั้น ซึ่งก็เป็นการหายากที่สตรีในสมัยนั้นที่จะเรียนหนังสือให้จบชั้นได้ เพราะส่วนมากมักจะเป็นเพศชาย แต่ท่านผู้หญิงท่านมีความคิดมีความเห็นการณ์ไกล จึงได้สร้างประโยชน์ให้ตนเอง ด้วยการเป็นผู้ศึกษาให้เป็นผู้มีวิชาความรู้ เมื่อท่านเป็นผู้มีวิชาความรู้แล้ว ก็นำความรู้อันนั้นมาเป็นเครื่องสร้างสมอบรมคุณสมบัติให้แก่ตนเองเป็นต้นว่า ตั้งตนไว้โดยชอบ ที่เรียกว่าอัตตสัมมาปณิธิ คือชอบแก่สถานะที่ท่านเป็น นับแต่เป็น-ลูกที่ดี ซึ่งลูกที่ดีนั้น จะต้องเป็นผู้มีกตัญญูคือรู้คุณของพ่อของแม่ และมีกตเวทีคือรู้วิธีการทำตอบ-แทนคุณพ่อคุณแม่นั้น ๆ เพราะความเป็นผู้มีกตัญญูกตเวทีนั้น ท่านกล่าวว่าเป็นผู้มีเครื่องหมายของความเป็นคนดี ดังบาลีมหาสมณพุทธศาสนสุภาษิตว่า "นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญูกตเวทิตา" ความกตัญญูกตเวทีเป็นนิมิตเครื่องหมายของความเป็นคนดี ดังนี้ ๆ ซึ่งท่านผู้หญิงได้ปฏิบัติหน้าที่นี้โดยเฉพาะในบั้นปลายของชีวิตของท่านผู้เป็นบิดาและมารดานั้น ท่านเป็นผู้มีอายุมาก ไม่สามารถจะช่วยตนเองได้ ท่านผู้หญิงผู้เป็นธิดา และลูกซึ่งเป็นหลาน ๆ นั้น ก็ได้เอาใจใส่ดูแลให้ความ-

อภิบาลเต็มตามความสามารถและโอกาสที่จะพึงตอบสนองพระคุณของท่านได้ ถึงแม้บางช่วงแห่ง - ชีวิตจะไม่ได้อยู่รับใช้ใกล้ชิด ก็มีความเป็นห่วงมีความระลึกถึงหน้าที่ของตนอยู่เป็นประจำ ได้ - บำเพ็ญหน้าที่ของธิดาที่ดีตลอดมา นำความชื่นอกชื่นใจและความนิยมยินดีให้บังเกิดมีแก่ท่านผู้เป็นบิดามารดา เป็นการประพฤติปฏิบัติต้องตามพระพุทธภาษิตว่า "นนฺทติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา" ผู้-มีบุตรดีย่อมชื่นชมเพราะบุตร ดังนี้ ฯ

ในฐานะเป็นภรรยา ท่านผู้หญิงเมื่อเป็นผู้มีอายุควรแก่การออกเรือน ท่านก็ได้ออก-เรือนทำการมงคลสมรสกับนายทหารปืนใหญ่ คือท่านจอมพล แปลก พิบูลสงคราม ในขณะที่ท่านมียศเป็น ร้อยโท ซึ่งเมื่อท่านมาทำหน้าที่ของความเป็นภรรยาแล้ว ก็ชื่อว่าเป็นภรรยาที่ดีของท่าน-ผู้เป็นสามี ท่านเป็นผู้พร้อมในการให้ความสนับสนุนท่านผู้เป็นสามี ในการที่จะประพฤติปฏิบัติรับใช้-ราชการสนองพระคุณของประเทศชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ เต็มตามความสามารถ ซึ่งภรรยานี้นับว่าเป็นประการสำคัญ ถ้าได้ภรรยาที่ไม่มีคุณธรรม สามีก็ไม่มีความก้าวหน้าในกิจ-การงาน แต่ท่านผู้หญิงได้ชื่อว่าเป็นภรรยาที่ดี ได้ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือท่านผู้เป็นสามีด้วยดีโดยตลอดมา แม้ในการคิดการใหญ่ อันได้แก่การที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของประเทศชาติ ถ้าเป็นภรรยาที่ไม่ดี พอรู้ข่าวอะไรนิดหน่อย ก็นำไปขยายที่นั่นนำไปขยายที่นี่ ทำให้กิจการงานนั้น ๆ รั่วไหลและรู้ไปถึงบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้ไม่มีความคิดเห็นร่วมด้วย กิจการงานนั้น ๆ ก็ย่อมไม่สำเร็จ และนำภัยอันตรายมาสู่ท่านผู้เป็นสามีและตนเองได้ ท่านผู้หญิงท่านเป็นภรรยาที่ดี ท่าน-สามารถปกปิดและรักษาความลับของท่านผู้เป็นสามีเป็นอย่างดี จนท่านผู้เป็นสามีสามารถปฏิบัติ - การอันเป็นประโยชน์แก่ชาติและพระศาสนาจนสำเร็จลุล่วงสมประสงค์ คือสามารถร่วมกับคณะ - ทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบบประชาธิปไตยได้ และเมื่อท่านผู้เป็นสามีเป็นใหญ่ ท่านก็ได้เป็นกำลังใจให้ความสนับสนุนนานาประการ ไม่มีการที่จะให้ท่านผู้เป็นสามีจะต้องอนาทรร้อนใจด้วยประการหนึ่งประการใด ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้ความ - สนับสนุนอย่างเต็มที่ และเมื่อท่านผู้เป็นสามีได้มีความเป็นใหญ่เช่นนั้นแล้ว ท่านผู้หญิงก็มิได้ละหน้าที่ของความเป็นภรรยาที่ดี ได้เอาใจใส่ปฏิบัติรับใช้ท่านผู้เป็นสามีเต็มตามความสามารถนั้น ๆ ซึ่งเข้ากับลักษณะคำพังเพยที่ว่า เมื่อเป็นสุขก็เป็นสุขด้วยกัน เมื่อเป็นทุกข์ก็เป็นทุกข์ด้วยกัน ยิ่ง-

ไปกว่านั้น เมื่อท่านจอมพลถูกมรสุมแห่งชีวิต ต้องพลัดพรากโยกย้ายไปอยู่ประเทศญี่ปุ่น เพราะ-มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารประเทศ ท่านผู้หญิงท่านก็ได้ไปปฏิบัติรับใช้อยู่กับท่านจอมพล ณ ประเทศ-ญี่ปุ่นนั้น จนถึงเวลาที่ท่านจอมพลต้องถึงอสัญกรรม ณ ประเทศญี่ปุ่น ท่านผู้หญิงก็ได้ปฏิบัติการศพเป็นอย่างดี สมเกียรติยศที่จะพึงหาได้ในขณะนั้น เมื่อได้ทำการฌาปนกิจศพแล้ว ก็ได้นำอัฐิธาตุของท่านจอมพลมาบำเพ็ญกุศลต่อในประเทศไทย ท่านผู้หญิงท่านได้ปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นภรรยาที่ดีมาโดยตลอด สมควรแก่การที่จะพึงได้รับคำสรรเสริญว่า เป็นคู่ทุกข์คู่ยากโดยแท้ และสมกับ-พระพุทธภาษิตว่า "ภริยา ปรมา สขา" ภรรยาเป็นยอดของสหาย ดังนี้ ฯ

ในฐานะเป็นมารดา ท่านร่วมกับท่านผู้เป็นสามีได้เอาใจใส่ดูแลบุตรธิดาให้ได้รับการศึกษาเล่าเรียนเต็มตามสามารถของบุตรธิดานั้น ๆ และเมื่อท่านผู้เป็นสามีมีภาระหนักในเรื่อง-ของการบริหารบ้านเมืองเป็นต้น หาเวลาเอาใจใส่บุตรธิดาได้ยาก ท่านผู้หญิงก็ไม่ละโอกาสในความเป็นมารดาที่ดี นอกจากจะเอาใจใส่บรรดาบุตรธิดาให้ได้ศึกษาเล่าเรียนโดยสมควรแก่สถานะและความสามารถแล้ว ท่านได้พากเพียรพยายามให้บุตรธิดาได้ตั้งตนเป็นหลักเป็นฐานเป็น-อันดี เช่นหาคู่ครองที่ดีให้เป็นต้น ให้บุตรธิดาเหล่านั้นได้พึ่งตนเอง สร้างหลักฐานมั่นคง สร้าง-การงานสร้างความดีให้เกิดขึ้น เอาใจใส่ดูแลให้ความรักความเมตตากรุณาเป็นต้น ทำหน้าที่ของ-ความเป็นพรหม คือเป็นผู้ประเสริฐของบุตรธิดา เป็นบุรพาจารย์เป็นอาหุไนยบุคคลของบุตรธิดาด้วยความมีเมตตาจิตเป็นต้นเป็นวิหารธรรม. นอกจากนั้น มิใช่เพียงแต่บุตรธิดาของท่านเท่านั้นที่ท่านเอาใจใส่ แม้บุคคลอื่น ๆ ซึ่งเข้ามาร่วมอยู่กับท่านหรือจะอยู่ในที่ไหน ๆ ก็ตามที ท่านก็มี-เมตตามีไมตรีจิตให้ความสนิทสนมช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นอันดี โดยเฉพาะบรรดาหลาน ๆ ของท่านทำหน้าที่ของความเป็นแม่บ้านคือมารดาที่ดี สมดังบาลีพระพุทธภาษิตสรรเสริญว่า "มาตา มิตฺตํ สเก ฆเร" มารดาเป็นมิตรในเรือนของตน ดังนี้ ฯ

ในฐานะเป็นภรรยาของท่านผู้นำผู้ที่มีภาระกิจการงานเกี่ยวกับประเทศชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นอันมาก ท่านผู้หญิงท่านก็ดำรงตนเป็นคนช่วยเหลือในกิจการของประเทศ-ชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ ด้วยดีตลอดมา ด้วยการประพฤติปฏิบัติช่วยเหลือราชการทั้งในหน้าที่ฝ่ายในและสาธารณะทั่วไป อันเป็นการดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างตามท่านผู้เป็นสามี

เช่นการจัดให้มีสภาสตรีแห่งชาติ และสโมสรวัฒนธรรมหญิง ซึ่งท่านได้รับหน้าที่เป็นประธาน เป็นนายก และที่สำคัญที่สุด ก็คือการที่ท่านได้รับการยกย่องให้เป็นนายกสมาคมสหประชาชาติ ซึ่งอันนี้ได้ชื่อว่าเป็นเกียรติอันสูงสุด เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้รับการยกย่องให้เป็นท่านผู้หญิง และเป็นท่านผู้หญิงที่เป็นนานที่สุด ด้วยการได้รับพระราชทานสายสะพายและตราทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ นอกจากนี้ยังได้รับพระราชทานสายสะพายอื่น ๆ คือ ปฐมาภรณ์มงกุฎไทย, ปฐมาภรณ์ช้างเผือก และมหาวชิรมงกุฎเป็นต้น อันเป็นผลแห่งคุณงามความดีที่ท่านได้ประกอบการเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ และต่อบรรดาประชาชนโดยทั่วไป และในสมัยหนึ่ง ท่านก็ได้รับความไว้วางใจจากชาวจังหวัดนครนายก เลือกให้ท่านเป็นผู้แทนราษฎรของจังหวัดนครนายกนั้น รวมความว่า ท่านผู้หญิงนั้น ในงานส่วนสังคมต่าง ๆ ท่านได้ประพฤติปฏิบัติมาเป็นอันมาก ทั้งในยามปกติ ในยามสงคราม และในคราวที่ต้องพลัดพรากจากไปไกล ท่านอาศัยความเป็นสตรีหมายเลข ๑ ในทางการเมือง ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการงานทั้งหลาย ทั้งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่นและส่วนสาธารณะโดยทั่วไป สมควรแก่การที่จะได้รับความยกย่องว่าเป็นนารีรัตน์ได้คนหนึ่ง ฯ

ในฐานะเป็นอุบาสิกาในพระพุทธศาสนา ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม นอกจากจะได้รับความสรรเสริญตามพระพุทธภาษิตคาถาความว่า "สตรีใด เจริญด้วยศรัทธา, ศีล,ปัญญา, จาคะและสุตะ อย่างละ ๒ ประการ คือทั้งคดีโลกและคดีธรรม สตรีนั้น เป็นผู้คงที่ เป็นผู้มีศีล เป็นอุบาสิกา ย่อมถือเอาสาระแห่งตนไว้ได้ในโลกนี้ ดังนี้แล้ว ท่านได้อาศัยศรัทธาความเชื่อและความเลื่อมใสในพระคุณของพระรัตนตรัยเป็นต้น ได้ทำบุญ ได้ทำกุศล ไว้เป็นอันมาก เป็นผู้มีจิตใจมั่นคงและคงที่ ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิดขึ้น ท่านก็มิได้มีความหวั่นไหวไปตามเหตุการณ์นั้น ๆ และในบั้นปลายแห่งชีวิต เมื่อท่านได้กลับจากประเทศญี่ปุ่น หลังจากท่านจอมพลได้ถึงอสัญกรรมล่วงลับไปแล้ว ถึงแม้ท่านจะมีความเศร้าโศกสักเพียงใด ก็มิได้แสดงให้ปรากฏออกมา ท่านใช้ชีวิตในบั้นปลายด้วยการทำประโยชน์ให้แก่ตนเองเป็นอย่างมาก เมื่อท่านยังแข็งแรงอยู่ ก็ได้เข้าวัด รักษาศีล ฟังธรรมและเจริญจิตภาวนาตามกาลตามสมัย พยายามทำใจให้สงบระงับจากนิวรณธรรมต่าง ๆ ด้วยการปฏิบัติสมาธิจิต และเจริญวิปัสสนาภาวนาให้รู้เท่าและรู้ทันคติธรรมดา

ของสังขารตามความเป็นจริงอย่างไร คือรู้ตามคติธรรมดาของสังขารว่า ธรรมดาของสังขารทั้ง-หลายนั้น ล้วนตกอยู่ในสามัญญลักษณะ คือ เป็นอนิจจตามีความไม่เที่ยงคือเปลี่ยนแปลงเป็นไป เป็นทุกขตามีความเป็นทุกข์คือทนต่อสิ่งทั้งหลายนั้น ๆ ไม่ได้ เนื่องจากความเป็นจริงทั้งหลายนั้น เป็นอนัตตตามีความเป็นของไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนคือบังคับบัญชาให้เป็นไปตามใจหวังไม่ได้ ท่านผู้หญิงท่านเป็นผู้สามารถทำจิตทำใจของท่านให้สงบระงับเป็นสุขได้เป็นอย่างดี สมควรแก่การที่จะพึงได้รับความยกย่องว่าเป็นอุบาสิกาที่ดีในพระพุทธศาสนาได้ท่านหนึ่ง ฯ

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามนั้น เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมความดีที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติและบำเพ็ญมาแล้วด้วยประการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นประโยชน์แก่ท่าน ทั้งที่เป็นประโยชน์แก่ญาติ ทั้งที่-เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมคือโลกแล้ว ก็สมควรแก่การที่จะพึงได้รับความยกย่องตามนัยแห่งพระพุทธ-ภาษิตคาถาที่ได้ยกมาเป็นอุทเทศบทนั้นว่า "อจฺฉิทฺทวุตฺตึ เมธาวึ" เป็นต้น แปลความว่า บุคคลผู้มีความประพฤติไม่บกพร่อง มีเมธาประกอบด้วยปัญญา และศีลบริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท ใครเล่าจะควรนินทา แม้เทวดาก็ชม แม้พรหมก็สรรเสริญ ดังนี้ ฯ

อธิบายความตามอรรถกถาว่า ผู้มีความประพฤติไม่บกพร่อง เพราะประกอบด้วยความศึกษา หรือความทำหน้าที่ไม่บกพร่อง มีเมธาคือประกอบด้วยปัญญาที่สามารถชำแรกอุปสรรคให้ลุล่วงไปได้ ทั้งเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญาและศีล เพราะบริบูรณ์ด้วยปรีชาอันรอบคอบชอบทั้งทางโลกและทางธรรม โดยมีมารยาทอันสมควรแก่กัน ซึ่งให้สำเร็จสันนิษฐานว่า บุคคลผู้ทำกิจเป็นประโยชน์ทั้งตนและบุคคลอื่น อันชอบทั้งทางโลกและทางธรรม ชื่อว่ามีความประพฤติไม่บกพร่อง ซึ่งความ-ประพฤติเช่นนั้น ต่างโดยผลแห่งความสำเร็จเป็น ๓ คือ อัตตัตถจริยา-ความประพฤติเป็นประ - โยชน์แก่ตนอย่าง ๑ ญาตัตถจริยา-ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่ญาติอย่าง ๑ โลกัตถจริยา-ความประพฤติเป็นประโยชน์แก่โลกอย่าง ๑ ฯ

การปลูกฝังตนให้สมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยความรู้ความสามารถและคุณธรรมนั้น ๆ จักเป็นความประพฤติเป็นประโยชน์แก่ตน คุณสมบัติข้อนี้จำต้องปรารถนาในชั้นต้น เพราะเมื่อฝึกฝนตนดีแล้ว จึงอาจทำกิจนั้น ๆ ให้สำเร็จด้วยความสามารถ สาธุชนเมื่อได้บรรลุประโยชน์ส่วนตนเป็นอัตตสมบัติเช่นนั้นแล้ว ย่อมแจกจ่ายประโยชน์นั้นเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นตามวิสัย ที่เป็นญาติก็สงเคราะห์ตามฉันที่เป็น-ญาติ ที่เป็นมิตรก็สงเคราะห์ตามฉันที่เป็นมิตร แม้ที่ไม่ใช่ญาติไม่ใช่มิตรก็สงเคราะห์ด้วยน้ำจิตที่รู้ -

สึกว่าเป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เท่าที่สามารถจะช่วยเขาให้พ้นทุกข์ และให้เขาได้ประสพสุขได้ - เพียงใด จัดว่าเป็นคุณสมบัติมีผลอันยิ่งใหญ่ เพราะสำเร็จด้วยอัธยาศัยที่มีเมตตากรุณาเป็นเบื้อง-หน้า อันเป็นอัธยาศัยแห่งท่านผู้เป็นใหญ่ ความประพฤติที่ให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น แม้แก่ญาติก็เป็น-คุณสมบัติเป็นที่สรรเสริญแห่งบัณฑิตมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น เหตุนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัส-สอนให้ตั้งอยู่ในคุณสมบัติข้อนี้ ทั้งคฤหัสถ์และบรรพชิต ซึ่งแม้พระองค์เองก็ทรงบำเพ็ญเป็นพุทธกิจ - ตามพุทธวิสัย ที่ได้ชื่อว่าความประพฤติเป็นประโยชน์แก่ญาติ ส่วนความประพฤติเป็นประโยชน์แก่-คนทั่วไป ชื่อว่าเป็นความประพฤติเป็นประโยชน์แก่โลก คุณสมบัติข้อนี้เป็นจรรยาของท่านผู้เป็นบุรุษรัตน์และนารีรัตน์ เพราะท่านผู้ตั้งอยู่ในคุณสมบัติเช่นนี้ ชื่อว่าเกิดมาเพื่อประโยชน์สุขเป็นอัน-มาก.

การที่บุคคลประพฤติได้ดังกล่าวมานั้น ก็ด้วยอำนาจคุณธรรมมีเมตตากรุณาธรรมเป็นต้น เจตนาที่คิดสนิทสนมต่อผู้อื่น ไม่มีคิดร้ายและผูกอาฆาต หวังแต่ความงามความดีและความสุขให้แก่-กันและกัน นี้เป็นลักษณะแห่งเมตตา เป็นข้อปฏิบัติที่ชำระใจให้ไกลจากพยาบาท เมื่อกล่าวถึงผล ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ตนและบุคคลอื่นทั้งสองฝ่าย ผู้มีเมตตาเป็นธรรมเครื่องอยู่ ย่อมอยู่-เป็นสุข ไม่เป็นทุกข์ใจที่หมกมุ่นอยู่ด้วยความอาฆาต และปราศจากศัตรูผู้เป็นปฏิปักษ์ ทั้งเป็นที่รักเป็นที่นับถือของชนเป็นอันมาก เมตตาเป็นคุณธรรมบำรุงจิตให้คิดเกื้อกูลกันและกัน คุมกันให้เป็น-หมวดหมู่ด้วยดี เหตุนั้น จึงเป็นคุณธรรมสำคัญประการหนึ่ง ฯ ความคิดช่วยทุกข์ของผู้อื่น เรียก-ว่ากรุณา คุณธรรมข้อนี้เป็นข้าศึกโดยตรงต่อวิเหสาความคิดเบียดเบียน วิเหสาความคิดเบียดเบียนให้ผู้อื่นลำบาก ซึ่งเป็นฝ่ายตรงกันข้ามจากกรุณานั้น ท่านหมายเอาดวงจิตที่คิดสั้น ซึ่งมีโมหะความ-หลงเขลาเป็นที่ตั้ง ไม่คิดถึงสุขทุกข์ของผู้อื่น คิดเห็นแต่สุขประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ ไม่ได้ - หวังความชอบธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งถ้าเป็นผู้มีกรุณาเป็นธรรมเครื่องอยู่ ย่อมจักนำจิตให้คิดปลดเปลื้อง-ความยากลำบากของผู้อื่นเป็นสำคัญ และที่ตนสามารถจะช่วยได้ ยิ่งเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้นำหมู่คณะด้วย-แล้ว ย่อมได้ชื่อว่าเป็นที่พึ่งพำนักของบุคคลผู้ข้องอยู่ในข่ายแห่งความที่จะต้องช่วยเหลือ ความประ-พฤติปฏิบัติด้วยคุณธรรมมีเมตตากรุณาธรรมเป็นต้น ชื่อว่าเป็นความประพฤติเป็นประโยชน์แก่โลก ฯ

ท่านที่ตั้งอยู่ในจริยาความประพฤติทั้ง ๓ ประการดังวิสัชนามาพอเป็นนิทัศนะนี้ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความประพฤติไม่บกพร่อง ไม่มีช่องที่ใครจะล่วงครหานินทาได้ ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเป็นผู้มีปัญญาและศีลเป็นสำคัญ ซึ่งอุปถัมภ์ความคิดให้เฉลียวฉลาด สามารถนำความประพฤติให้เป็นสุจริต ไม่ผิดธรรม ผู้มีปัญญากับศีลเป็นคู่กำกับกัน ย่อมสามารถยังประโยชน์ให้สำเร็จทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น เหมาะแก่โลกและชอบแก่ธรรมทุกสถาน ได้ชื่อว่าเป็นผู้สมบูรณ์บริบูรณ์พร้อมด้วยเครื่องประดับ อันเป็นที่ยกย่องสรรเสริญแห่งมหาชนทุกชั้น เพราะฉะนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสไว้ว่า "บุคคลผู้มีความประพฤติไม่บกพร่อง มีเจตาคือประกอบด้วยปัญญาและศีลบริสุทธิ์ดุจแท่งทองชมพูนุท ใครเล่าจะจ้วงนินทา แม้เทวดาก็ชม แม้พรหมก็สรรเสริญ" ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ท่านได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในหลักธรรมทั้ง ๓ ประการ คือ สร้างตน ได้แก่สร้างสติปัญญาให้แก่ตน สร้างตนไว้โดยชอบ ซึ่งได้ชื่อว่าได้ประกอบอัตต - สมบัติ คือสมบัติส่วนตนแล้ว เป็นผู้มีความดีความงามเป็นอันมาก ได้สงเคราะห์ญาติ นับตั้งแต่บิดามารดาบุตรธิดาเป็นต้น ตลอดถึงบุคคลอื่น ๆ ทั้งที่เป็นญาติสืบสายโลหิต และวิสสาสิกญาติ คือญาติผู้มีความสนิทสนมเกื้อกูลกันเป็นอันมาก อันนับว่าเป็นญาติอย่างยิ่ง ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตว่า "วิสฺสาสา ปรมา ญาตี" ความสนิทสนมเป็นญาติอย่างยิ่ง. ซึ่งท่านได้เผื่อแผ่เจือจานช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นอันดี แต่ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น คือท่านได้ประพฤติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมด้วยประการต่าง ๆ ตามกำลังความสามารถ และได้ชี้แนะประโยชน์ด้วยประการต่าง ๆ อีกเป็นอันมาก ท่านจะไปที่ไหน เมื่อมีโอกาสพอที่จะให้โอวาทสั่งสอนได้ ท่านก็ได้ให้โอวาทสั่งสอน มีโอกาสที่จะช่วยเหลือก็ช่วยเหลือ มีโอกาสที่จะทำด้วยประการหนึ่งประการใด เพื่อเป็นประโยชน์แก่เขา ท่านก็ได้ประพฤติปฏิบัติในเรื่องในสิ่งเหล่านั้นให้เป็นไปด้วยดี เพราะฉะนั้น ท่านจึงสมควรแก่การที่จะได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้มีความประพฤติไม่บกพร่อง เพราะอาศัยปรีชาปัญญา - เฉลียวฉลาด และมีความประพฤติปฏิบัติมีมรรยาทเรียบร้อยดีงาม เรียกว่าเป็นผู้มีศีล เพราะ - ท่านผู้หญิงในบั้นปลายของชีวิต ท่านจึงได้รับความชุ่มชื่นใจ แม้ร่างกายมิได้เป็นไปตามประสงค์ แต่จิตใจของท่านเมื่อได้ระลึกถึงผลของการกระทำที่ท่านได้ประกอบมาแล้ว อันเป็นประโยชน์แก่ตนเอง แก่ประเทศชาติ แก่พระศาสนา และพระมหากษัตริย์ ตลอดถึงประโยชน์โดยทั่วไปแล้ว

ท่านก็ย่อมจะได้รับความชื่นใจเป็นผล เพราะได้แลเห็นผลประโยชน์นั้นเป็นอานิสงส์เฉพาะหน้า อันจะนำมาซึ่งความชื่นบาน ทั้งในเวลาที่ท่านมีชีวิตอยู่ และในเวลาที่ท่านได้ละชีวิตไปสู่ปรโลก สมดังพระพุทธภาษิตคาถาที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ว่า "อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ" เป็นต้น แปลความว่า บุคคลผู้มีบุญคือคุณงามความดีอันได้กระทำไว้แล้ว ย่อมชื่นบานในโลกนี้ ละโลกนี้ไปแล้วย่อมชื่นบาน ชื่อว่าย่อมชื่นบานในโลกทั้งสอง ย่อมชื่นบานในโลกนี้ว่า บุญคือคุณงามความดีอันเราได้กระทำไว้แล้ว ละจากโลกนี้ไปสู่สุคติคือสวรรค์อันได้แก่สถานที่รื่น-รมย์บรรเทิงใจ ย่อมจะชื่นบานยิ่งขึ้นไป ดังนี้ ฯ ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ท่าน-ได้ประพฤติปฏิบัติสร้างคุณงามความดีไว้แล้วในโลกนี้ ย่อมจะได้รับความชื่นบานเป็นอานิสงส์ ครั้นท่านได้ล่วงลับไปแล้ว ไปสู่สุคติคือสวรรค์ย่อมจะได้รับความชื่นบานยิ่งขึ้นไป ด้วยประการฉะนี้ ฯ

อิมินา กตปุญฺเญน ด้วยบุญกุศลอันคณะเจ้าภาพ ทั้งบุตรธิดา ญาติ มิตร หลาน เหลน และคณะนายทหารปืนใหญ่ ได้กระทำให้เป็นไปแล้วนี้ ขอจงเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ในสัมปรายภพ สมดังเจตนาปรารภบำเพ็ญให้เป็นไปแล้วนั้น ๆ ทุกประการ ขอเชิญดวงวิญญาณของท่านผู้หญิง แม้จะสถิตอยู่ ณ สุคติภพสวรรค์ใด ๆ ก็ขอได้รับทราบและอนุโมทนา สำเร็จเป็นปัตตานุโมทนามัยกุศลเพิ่มเติมเสริมคุณธรรมความดีที่-ได้สะสมอบรมมาแล้วนั้น ๆ ให้ภิยโยยิ่งขึ้นไป ทุกประการ ฯ

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา พอเฉลิมฉลองศรัทธา ประดับสติปัญญาบารมี เพิ่มเติมเสริมกุศลบุญราศีทักษิณานุประทานให้ภิยโยยิ่งขึ้นไป และเป็นการประกาศคุณธรรมความ-ดีที่ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ได้ปฏิบัติบำเพ็ญแล้วให้ปรากฏในสมาคม โดยสมควรแก่เวลา เอวํ - ก็มีด้วยประการฉะนี้ ฯ

<u>พระธรรมเทศนา</u>

แสดงโดย

พระพิมลธรรม (อาสภเถระ)

อดีตนายก มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วัดมหาธาตุ กรุงเทพมหานคร

แสดงเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2527

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

สพฺเพ สตฺตา มริสฺสนฺติ มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ

ยถากมฺมํ คมิสฺสนฺติ ปุญฺญปาปผลูปคา

นิรยํ ปาปกมฺมนฺตา ปุญฺญกมฺมา จ สุคตึ

ตสฺมา กเรถ กลฺยาณํ นิจยํ สมฺปรายิกํ

ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินนฺติ.

ณ บัดนี้จะได้ประทานวิสัชนาในพระธรรมเทศนา เพื่อเป็นเครื่องอนุโมทนา ในการบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน เนื่องด้วย [illegible] ได้ถึงแก่ [illegible] มาเป็นปีที่ 2 [illegible] [illegible] [illegible] เพื่ออุทิศไป [illegible] [illegible] [illegible] ในปรโลก [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ในเวลาที่ได้

กระทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศชา
ติบ้านเมือง จากลัทธิสมบูรณาญาสิทธิราชมา
เป็นระบอบประชาธิปไตย ต่อมาได้ปฏิบัติ
ตนอยู่ในวงการนี้ นับว่าท่านผู้หญิงได้ทำ
หน้าที่แม่บ้าน อันเป็นภาระสำคัญที่สุด
ในการรักษาจิตใจของท่านจอมพลให้มีความ
ปลอดภัย ที่ได้สร้างผลงานราชการและการแผ่นดิน
ให้เป็นไปตามเป้าหมาย และความเป็นระเบียบ
เรียบร้อย ทั้งต้องตามที่มอบหมายตลอดมา
สำหรับได้สำรวจท่านผู้หญิงเป็นผู้ประคับประคอง
กล่อมจิตใจให้ได้รับความชื่นชมเสมอ
เป็นผู้ช่วยเหลือประการสำคัญ ต่อมา ท่านผู้
หญิงจึงชื่อเป็นผู้ทรงคุณค่าที่มีความหมายสำคัญ
ได้ช่วยกอบกู้ประเทศชาติบ้านเมือง อย่างสำคัญ
ที่สุด ผู้หนึ่ง ท่านผู้หญิงก็มีความสำคัญ
เคียงข้างสร้างชาติบ้านเมือง อย่างท่าน
ผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามก็ได้มี-
ส่วนร่วมในงานการกุศล ต่อมาได้ท่านผู้หญิง-
ละเอียด พิบูลสงครามได้รับเกียรติอย่างสูง
ที่มีคุณต่อประเทศไทย และประเทศชาติบ้าน
เมือง อย่างสำคัญคู่กับท่านจอมพลมา
ตลอดเวลา จนกระทั่งหมดกาลสมัยของท่าน
ต่อมา ตามที่ท่านผู้หญิงละเอียด
พิบูลสงคราม ได้สร้างคุณประโยชน์มา
จนถึงอายุ 81 จึงได้ถึงแก่อนิจกรรม
ทำให้ประเทศชาติต้องสูญเสียบุคคลสำคัญ

พวกพ้องเสรีไทย จากประเทศบริติชมาถึง
เมืองไทยอย่างไม่มีวันกลับมา ก็มีอยู่ในหนุ่ม
ได้ทำงาน ทรงชีวิตอยู่เป็นเวลาหลายเดือน
ผู้ร่วมงานอยู่ในตอนเหนือ ได้จากอีกประ-
การหนึ่ง ร่วมกับท่านที่เสียสละชีวิตอย่าง
หมดจิตใจ และได้ทำหน้าที่ของตน เพื่อ
ท่านเหล่านี้ ได้กระทำกิจการเพื่อเอกราช
สำเร็จลุล่วงมาด้วยดีประการหนึ่ง

ต่อมาผมได้รับเลือกให้เป็นนายกสมาคม
แห่งวงสัมพันธ์คณะที่ 2 ผมได้ทำหน้าที่ได้ดี
แก่สมาคมทั้งหลาย ร่วมไปด้วย วันที่
ซึ่งมีคณะเสรีไทยมีสมาชิกพร้อมใจ
กัน มาทำเนียบ ร่วมทำพิธีปฏิญาณ
ซึ่งมีหลายคณะด้วยกัน กล่าวคือ คณะ
พรรคการเมืองชาติไทย อันมีท่าน
ท่านพลตรี ประมาณ อดิเรกสาร เป็นประธาน
เป็นคณะที่ 1 คณะที่ 2 คือคณะของสงบคดี
คณะที่ 3 คือ คณะสายบางกอก K.L.M.
คณะที่ 4 คือคณะโรงเรียนนายร้อยหลังเก่า
ซึ่งแยกเป็น 5 กองพล คณะที่ 5
คือ คณะนักเรียนเก่าอเมริกา (คณะโอเอสเอส)
คณะที่ 6 คือคณะสามัคคีสมาคม คณะเหล่านี้ได้
ร่วมประชุมกัน อันที่ได้มีสมาชิกพร้อม
ใจกันไปในเช้าวันพ่อมาทำเนียบ ... ร่วม
ร่วมทำพิธีปฏิญาณ ... ตอบ ...

ของท่านผู้หญิงละเอียด ฉันขอยกตัวอย่างมาใน
บริโภคเนื้อหมด ตามความเชื่อของพระพุทธ
ศาสนา ตามเหตุผลที่เกิดมาแล้ว ตามธรรมชาติ เมื่อ
เกิดมาแล้วก็มีความตาย เป็นธรรมดา
ดังนั้นสัตว์ทั้งหลาย ไม่มีใครเลี่ยงเลยไปได้
แต่จะต้องกลับอยู่ในวงกลมของการเกิดตาย
ที่มีมาแต่เดิม มาบดบังการตาย มิได้ ไม่มีใครเลี่ยง
วนเวียนไม่มีวันจบ การเกิดตายไม่เคยหยุด
การเกิดการตาย เวียนมีอยู่ตลอดเวลา เช่นนี้ คือ
ดวงวิญญาณที่เกิดมาจะต้องตาย เช่นนี้
วนเวียนไปตามผลกรรม ตราบที่พระพุทธองค์ตรัส
เป็นพระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ไว้แล้ว –

ฉะนั้น คนเรา มรณานุสติ คือการที่ไม่ประมาท
ถูกผิดอะไรที่เกิดมาแล้ว มรณานุสติ จึงเตือน
ทุกคนต้องตายไปทั้งหมด เพราะฉะนั้น!
มรณานุสติ นี้ [illegible] เพราะว่า ชีวิตที่มีชีวิตอยู่นี้
มีความตายเป็นที่สุด ดังนั้นทุกคนมีสติ
ไม่ประมาท ในชีวิตตน เมื่อความตาย มาถึง
เป็นไปอย่างไรก็ตามไปให้หมด [illegible]
อย่างมีเหตุผลประกอบ หรือจะต้องนึกถึงบุญ
คำว่า "ตาย" ให้เป็นหลักการปฏิบัติ
ซึ่งคำว่า "ตาย" นี้แบ่งเป็น ๕ ส่วน ส่วน
ที่เกี่ยวกับคำว่า "ตายเป็นเรื่อง" ไม่ใช่ความตาย
อันประกอบด้วย ๔ ส่วน [illegible]

คนที่ลงเรียกว่า "คนใจ" อันได้แก่
ดวงวิญญาณ ซึ่งประกอบด้วย เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ประกอบกัน คนตายนั้น
อยู่ในรูปพระเปรต แต่ ส่วนคนใจนั้นอยู่
ในรูปพระเป็นตาย ผู้มีจิตนิมนต์สงฆ์ บอกกร
ให้เป็นไปต่างๆ เมื่อได้ความดังนี้
ซึ่งว่า คนเราตายไปนั้น เปรียบเทียบ
คนเปลือก คือร่างกายอันเป็นรูปธรรม
เมื่อเวลาหมดอายุ หรือหมดบุญ วาสนา ก็แล้ว
เขาก็แตกทำลายไปตามธรรมชาติ หรือ
ตามสิ่งธรรมดาของโลกเท่านั้น ส่วนนาม
ธรรม คือ วิญญาณ หาได้ตายไม่ เมื่อ
ดวงวิญญาณไม่ตาย ดวงวิญญาณไปไหน
เมื่อคนตายร่างกายแตกดับไปแล้ว
จะตอบว่า ดวงวิญญาณคือคนใจนั้น
ก็ไปหาคนเกิดมาใหม่ คือไปเกิดในคนใหม่
ก็แล้วแต่วิญญาณจะไปเกิดนั้น มีในภพ
ในโลกจักรวาลนี้ โลกจักรวาลนี้ ท่านแบ่ง
โลกเป็น 3 โลก คือ กามโลก, รูปโลก
ซึ่งเรียกว่า พรหมโลก, อรูปโลก
หรือเรียกว่า อรูปพรหม, ในโลกทั้ง 3 นี้
เมื่อแบ่งเป็นประเภทใหญ่ละเอียดออกไป
กามโลก แบ่งเป็น 11 ประเภท
1 นรก 2. เปรต 3 อสุรกาย 4 สัตว์ดิรัจฉาน
5. มนุษย์ 6 จาตุมหาราช 7. ดาวดึงส์

8 ยาม 9 ดุสิต 10 นิมมานรดี 11 ปรนิมมิตวสวัตดี รวมเป็น 11 ประเทศ

ส่วนรูปโลก หรือเรียกว่ารูปพรหมโลก มี 16 ประเทศ คือชั้นแห่ง พรหมปาริสัชชา พรหมปาโรหิตา มหาพรหมา พรหมปริตตาภา พรหมอัปปมาณาภา พรหมอาภัสสรา พรหมปริตตสุภา พรหมอัปปมาณสุภา พรหมสุภกิณหกา พรหมเวหัปผลา พรหมอสัญญีสัตตา พรหมสุทัสสา พรหมอวิหา พรหมอตัปปา พรหมสุทัสสี พรหมอกนิฏฐกา

ส่วนอรูปโลก ชั้นเป็นอรูปพรหม มี 4 ประเทศ คือ อากาสานัญจายตนพรหม, อากิญจัญญายตนพรหม, วิญญาณัญจายตนพรหม, เนวสัญญานาสัญญายตนพรหม, รวมโลกได้เป็น 3 โลก ด้วยจำนวนประเทศได้ 31 ประเทศ กามโลก 11 รูปโลก 16 อรูปโลก 4 ชั้นรวมเป็น 31 ประเทศ

ส่วนผี คือสัตว์ตายแล้ว ตายเพราะเมื่อร่างกาย แตกแล้ว วิญญาณไปอยู่ที่ไหน ซึ่ง ตอบได้ว่า วิญญาณนั้นไปเกิดตาม บุญบาปใหม่ ในโลก 31 ประเทศนั้น อะไร เป็นผู้นำพาให้ไป รวมทั้งสะสม ตามจิต ตามที่ได้ไว้ใน พระไตรปิฎก หมวดที่ว่าด้วย [illegible] ของเทวดามนุษย์

ตามกรรมที่ คนได้สร้างไว้ ย่อมส่งผลปรุงแต่ง
สัตว์ทั้งหลาย เวียนว่ายตายเกิด แตกต่างกัน
ไปตามวิถี ย่อมเป็นไปตามอำนาจกรรม
ผลวิบากของอกุศลกรรม และกุศลกรรม
เป็นผู้ปรุงแต่ง มนุษย์ให้ไปอยู่ประเภท
ต่างๆ ใน 31 ประเภทหรือ ภูมิ เฉพาะวิบาก
อกุศลกรรม ย่อมปรุงแต่ง มนุษย์ ให้ไปเกิด
ในอบายภูมิ 4 ประเภท คือ ประเภท
นรก 2 ประเภท เปรต 3 ประเภท อสุรกาย
4 ประเภท เดรัจฉาน ส่วนวิบากกุศล
กามสุคติ ปรุงแต่งให้มาเกิดในมนุษย์โลก
ส่วนกามาวจรกุศล ที่มีไม่ครบตามลักษณะ
ไตรปิฎก ตามเกณฑ์แล้วเป็นสัมมาทิฐิ
ปรุงแต่งให้ไปเกิดในกามาวจรสวรรค์ 6 ชั้น
สวรรค์ได้แก่ ชั้นจาตุมหาราช ดาวดึงส์
ยามา ดุสิต นิมมานรดี ปรนิมมิตวสวัตดี
ตั้งแต่ภพภูมิ ทำบุญกรรมที่ดีกว่า พวกใด
มีจิตใจสูงกว่ากามาวจรขึ้นไป นั้น หรือมี
ชั้น รูปาวจรกุศล คือเจริญสมถกัมมัฏฐาน
ได้สำเร็จฌานแล้ว วิบากรูปาวจรกุศล
รูปฌานนั้นก็ปรุงแต่งให้ไปเกิดในรูปพรหม
16 ชั้น มี พรหมปาริสัชชา พรหมปุโรหิตา
มหาพรหมา เป็นต้น มีพรหมอกนิฏฐา
เป็นที่สุด ตามลำดับ เจริญสติ
อีกชั้นหนึ่ง ผู้ที่เจริญอรูปกัมมัฏฐาน

หรือเรียก อุปปาติกะ ๔ ประการต่อไป อีกมากของ
อุปปัจจยภูตรูป คือ อุปปาติกะที่ ไม่ต้องกลับมา
เกิด เป็น อุปปาติกะ ในอรูปโลกชั้น ๔ ประเภท
ประเภทใดประเภทหนึ่ง ร่วมกับพวกที่เมื่อแตก
ดับขันธ์จากกายนี้ แล้วมีชีวิตจิตใจ และ
เมื่อแตกดับในโลกชั้น ๓ ทางโลกที่มี รูปปรากฏที่
อรูปโลกที่ ไม่ต้องกลับมาวนเวียนอีกต่อไป
เกิด เพราะเหตุว่าเป็นอนาคามี จึงไม่ต้องกลับมา
นอนหลับเปลือกตน ออกประกาศปฏิบัติธรรม
กัมมัฏฐาน และเฉพาะไม่ต้องเจริญ วิปัสสนา
กัมมัฏฐาน ไม่ต้องเรียนวิปัสสนา ปัญญา
วิปัสสนา ปัญญา เพื่อ ความปัญญา ที่เกิดขึ้น
เพราะพรหมวิหาร หรือทำกัมมัฏฐาน ขั้น
สมถะเท่านั้น วิปัสสนาความคิด สัจจะนั้น
คำที่เรียกว่าสัมมาทิฏฐิ และกฎการปัญญา
สัมมาทิฏฐิ ไม่ต้องเรียนเป็นพระโสดาบัน
พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์
ตามลำดับ ที่ไปนิพพานได้ตามหลัก
ตามไตรสรณะ ... มีปัญญาต่อไป
... และเกิดผล ...
... เมื่อดับขันธ์ ...
... ในประเทศ
... แล้ว
ผู้อื่นรู้ผู้อื่นไม่ได้ นอกจากผู้ที่เรียน

จึงจะรู้ชัดว่าได้รู้วาระแห่งมงคลกุศล ของผู้อื่น
พวกเป็นคนธรรมดาสามัญ ก็รู้ได้ไม่ได้อย่าง
แท้จริง เว้นแต่จะอาศัยทางตามเหตุตามปัจจัย
เท่านั้น สำหรับท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสง
ครามนั้น ถ้าท่านไม่ได้ทำมาซึ่งกุศลแต่ประการ
ใดแล้ว ท่านก็จะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ 4 ประ
เภท อย่างต่ำก็จะไปเกิดเป็นมนุษย์ผู้มีโภคะ
ถ้าท่านได้สะสมและเป็นกามาวจรกุศล ซึ่งมี
นิวิ โดยลำดับ เป็นมูลฐาน อย่างแน่วแน่
มั่นคง วิมานของกุศลนั้นก็จะเป็นเหตุให้ท่าน
ไปบังเกิด ในกามาวจรสวรรค์ 6 ชั้น ดังที่
กล่าวมาแล้ว แต่ถ้าท่านได้เจริญสมถกรรม
มัฏฐาน ได้ฌาน ก็จะไปบังเกิดเป็นพรหม
ในรูปพรหม 16 ประเภท ถ้าได้เจริญ
อรูปกัมมัฏฐาน ได้อรูปฌาน 4 ก็จะไปบังเกิด
เป็นอรูปพรหม 4 ประเภท ดังที่ได้เคยบอกมา
แล้ว ดังนั้น ในปฏิสนธิจิต ดวงวิญญาณ
ของท่านผู้หญิงละเอียด จะไปที่ไหน ประ
เภทไหน ตามนัย ก็มิได้อาศัยการรู้ทราบ
พระพุทธองค์ ดังที่ประทานวิสัชนา
มานี้ ว่าบุคคลใดเป็นวิญญาณ
นั้นไม่ตายก็ไปเกิดดังกล่าวนี้
พวกตายเพื่อแตกสลายเหมือนเสมอ:
แต่พอถึงเป็นรูปพรหม หรือรูปขันธ์
เท่านั้น เพราะเหตุที่ท่านจึงเมื่อ

นักปราชญ์ หรือมิตรของนักปราชญ์ [illegible]
วิญญูชนในอดีต ที่ 10 ปี จึงได้ชื่อปัญญาชน
[illegible] เพราะ[illegible]
[illegible] ตามสมควรแก่โอกาส
[illegible] อย่างไรก็ตาม พระ: [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ไปพบ[illegible]
ควรเอ่ยนามของท่าน[illegible]
[illegible] ซึ่ง[illegible]
[illegible] ป. [illegible]
เมื่อท่าน[illegible]
เมื่อท่านได้[illegible]
[illegible]
[illegible] ให้ท่านได้[illegible]
[illegible]
ของพระ: [illegible]
[illegible]
[illegible] หรือ[illegible]
[illegible]
ท่านผู้หญิง[illegible] เป็น
[illegible] ให้
[illegible] เพื่อน
ร่วม[illegible] ท่าน[illegible] ป. [illegible]
[illegible] หรือ[illegible]

จะเห็นกว่าคนอื่น ในสมัยที่เกี่ยวกับศิลปะ ท่านได้
สนับสนุนส่งเสริม ท่าน เป็นผู้มีพระคุณแก่
อนุชนคนไทยครั้งหนึ่ง แม้ในตำรับพระ
ภูษาดนตรีเล่า ท่านผู้หญิงละเอียด ก็มี
ความเชื่อความพร้อมใจในพระภูษาดนตรี
อย่างแน่นอน สมัยเมื่อท่านผู้นำประเทศ
มีชื่อเสียงอยู่ ท่านต้องถือโอกาสไปนำเอา
ครูและปฏิบัติตาม ณ เวลา ท่านได้ไป
ฟังเพลงที่ชื่อเพลงประจำอยู่ที่สำนัก
วังหลวง เป็นเวลานาน ขณะที่
ท่านประสบภูมิพลภาพไปมาอย่างมากแล้ว
จึงได้สั่งสอนไป เหตุที่ท่านได้นำเอา
ปฏิบัติมาฝึกซ้อมเป็นประโยชน์
แก่พระภูษาดนตรี ผู้นี้ ท่านผู้หญิง
ละเอียด ผู้ส่งเสริม เป็นผู้ที่พระคุณ
ปฏิบัติตามให้เป็นคุณประโยชน์
หรือคนไทย หรือคนไทยสามาร 2 ประการ
ความเป็นจริงที่จะบอกความ ประสิทธิ
สมบัติ เมื่อท่านผู้หญิงได้สนองอยู่
ในพระภูษาดนตรี หรือได้ช่วยสนับสนุน
ทั้งมวล พระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสั่งพระภูษาดนตรี
ด้วย ความรู้ความสามารถไว้เป็นอย่างดี
หรือได้รับเกียรติยศจากพระมหากษัตริย์
พระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานสิ่งต่าง ๆ

ให้มีโอกาสได้ใช้ทำการบูรณะพระธาตุพนม ให้
เป็นประโยชน์ถูกต้องบริบูรณ์ดีแล้ว ได้ชื่อว่า
ท่านผู้ใหญ่ใจบุญละเอียด นิ่มนวลขอบคุณ ได้ทำสิ่ง
ที่เป็นคุณประโยชน์แก่พระธาตุพนมไว้
เป็นอย่างมาก อีกประการหนึ่งด้วย แต่
เหตุฉะนั้นต่อไป พ ที่ร่วมมากด้วย ซึ่งมี
มหาวิทยาลัยของศิลปากรได้ทำรายงานสมเด็จพระ
พระราชบิดามหาราชาธิราชที่ 5 ได้ทรงบูรณะ
มาแล้ว อีกครั้งหนึ่ง มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ซึ่ง คณะรัฐบาลได้ทำการสำรวจ
พระธาตุพนมเมื่อ พระบรมธาตุ ซึ่ง พล.เมื่อ
พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันนี้
33 ปีกว่าแล้ว แต่ยังไม่มีผู้ใดทำเป็น
เป็นมหาวิทยาลัย ตามกฎหมาย เหตุฉะนั้น
ไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล ต้องมีมหา
วิทยาลัยขึ้น ได้รับความสนับสนุนเพื่อจะเป็น
ทุนการศึกษา เรียกว่า มหาวิทยาลัย
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การนี้ได้รับความดี
ท่านผู้ใหญ่ใจบุญละเอียดและท่านขอมพระ ป.
นิ่มนวลขอบคุณ ได้ร่วมกันบริจาคทรัพย์เป็น
มูลนิธิจำนวน 106,170 บาท (หนึ่งแสนหกพัน
หนึ่งร้อยเจ็ดสิบบาท) ซึ่งมีส่วนช่วยเป็นส่วน
หนึ่งที่ท่านได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่พระธาตุ
พนม เป็นอุดมคติพระพุทธศาสนาเป็นเวลาช้านาน
ดังปรากฏอยู่ ณ พระธาตุพนม เพื่อให้เป็น
ประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบไปนั้น

ตามเป็นนาย ตามวิจิตร พ.ศ. ๒๐๙ การสะกด
บาลีสื่อการสะกดคน ตาลีสะกดคนไทยเปลี่ยนตาม
แล้วก็สะกดบาลีไม่ได้ หรือสะกดไม่ตรงกับ
การสะกดคนเดิมตามหลักภาษา เป็นเครื่อง
สะกดจดให้เป็นเข้าใจคนทุกๆ บาลีเป็น
เครื่องสะกดที่สมบูรณ์มาก ไทยไม่มีเครื่องหมาย
ไม่พอ เครื่องหมายที่กำหนดเทียบกัน
แก่คนสมัยก่อน ส่วนที่สะกดผิดยอม
สื่อบาลีภาษาตามภาษา จึงเกิดยุ่งเปลี่ยนตามที่
มีอยู่ทุกๆ สิ่งใหม่ เกี่ยวข้องมากมาย
เป็นของบังคับ ถ้าบาลีไม่มีภาษา ก็สะกด
สะกดตามหลักที่กำหนดไว้ ถ้าบาลีไม่มี
บาลีเปลี่ยนเครื่อง เป็นหลักใหม่หมด ปล่อย
ให้อยู่ลอยๆ เสียหลายปีมา ก็เหมือนต่อ
สะกดตนให้เป็นตามทุกตัว ทุกๆ เมื่อคน
ตอบต่อ ทุกตัวต้องรู้ เพราะเขาคนเดียวที่สะกด
สะกดบาลีต้องเปลี่ยนให้เป็นภาษาเป็นเครื่อง
ที่ดี ถ้าเขียนเป็นเรื่อง ย่อมเป็นไปไม่ได้

ต่อมาบาลีไม่มีภาษา จึงเป็นได้เปลี่ยน
ใหม่ ให้สะกดเป็น พ.ศ. ไทย ตัวเลข
ต่อที่ ปฏิรูปภาษาไทย ... ...
... ...
... ... ภาษา

ที่เป็นสมบัติของบริษัทมหาชนอื่นใด ๆ และ
ตามแต่ความเห็น ขณะที่ถือปฏิบัติกันอยู่และ
รวมใจในทางที่จะเลิกหาหาก ไปออมเงินซื้อของ
ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตในต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความเห็นของ
เขาให้มีค่าสาร เป็นสมบัติใจ ทั้งนี้จะได้เป็นคน
ซื่อสัตย์สุจริต และเป็นคนเสียสละแก่ประ
โยชน์ส่วนรวมต่อไปในอนาคต หลังจากนั้นต้องคอย
ดีจะให้เขาได้มีใจมีคุณ เป็นสมบัติประจำ
ตนของตน ตนหลัก พระพุทธองค์สอนเสมอ เรื่องนี้
ในปฐมะนี้ก็ดี เป็นพระเพราะผู้ใหญ่ผู้หนึ่ง
สาวกท่านที่จะไปอบรมสั่งสอนคณะบุคคล
ทรงย้ำพระอริยสัจสี่ เพื่อจะได้นำไป
สอนในท้องที่ต่างๆ ตามที่ผู้ฟังจะรับรู้ต่อไป
แต่ก็เป็นสิ่งที่เรียกได้ของบุคคล ต้องอาศัยผู้ฟังไตร่ตรองไว้
ลงทุนปฏิบัติมาเองก่อน เช่นเดียวกับพระอริยสัจ
ได้ไตร่ตรองแล้ว จึงนำมาปฏิบัติกับผู้ฟังต่อไป
จะให้พระอริยสัจไปสอนในท้องที่ต่างๆ ก็มีพระ
เถระที่มีประสบการณ์เหลืออยู่ หรือคอยจะไม่ได้
รับประโยชน์ แต่ก็ยังอยู่ไม่ได้ไปสอนเรื่องที่
สำคัญที่สุดเป็นคนไป ซึ่งต่อไปก็ลบจะได้
เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติอย่างยิ่งต่อไป
คือ ผู้ที่ในโลกนี้มีความรู้ความสามารถ
อย่างดี หากให้ผลงานเป็นประโยชน์ได้
เพื่อให้สนับสนุนที่ควรจะได้ต่อไปเป็นผล
เรียนมานี้ เพื่อให้ผลไปสู่ประชาชน

วิจิตร ก็มีผสมผสาน มีโอกาสมาประสม
ซึ่งทางพระศาสนาเรียกว่า สังขารตามที่เป็นไปตามแต่
องค์ประกอบตามปัจจัย ตามสาย ตามเงื่อนไข ตามที่
อวิชชามีอยู่มากมาย ฉะนั้นความรัก
เมื่อไม่เหลือแก่นะท่านตามจิตของปุถุชน
ไม่เชื่อในสัจธรรมตามที่ได้ธรรม ศึกษาอย่างแล้ว
ก็ไม่มีเหตุที่จะทำได้ดี แม้ชีวิตเป็นพระหรือหญิง
ไม่เห็นแก่ [illegible] ของพระธรรมคำสอน
แต่สิ่งเหล่านั้นจะไม่สิ้นสุดลง เพราะคิดว่า
ก็ไม่ต้องการจะได้ [illegible] ต่อไป
[illegible] ได้รู้ถึงความสุขความทุกข์
[illegible] ของปุถุชนจะเป็นพระโพธิสัตว์
พระเทพประสิทธิ์ [illegible] ต่อไป
[illegible] ตามที่ได้รับประทานแล้ว พระธรรมเทศนา
[illegible] สมตามตัวของเขาเอง [illegible]
ตามที่ทรงพระ [illegible]
วิญญาณ มนุษย์ [illegible] ชีวิต
[illegible] ไปเป็นหลายแสน
เพราะเหตุใด มนุษย์ก็มีชีวิต เพราะชีวิต
[illegible] ความสุขมนุษย์
[illegible] ปรุงแต่ง [illegible] เหมือนกัน
แต่เหตุการณ์ [illegible] ความรู้สึก
ไปตามกรรมของเขา [illegible] ของกรรม
ของแต่ละบุคคลที่ [illegible] เป็นผู้ [illegible]
จึงการที่ให้เป็นไปตามหลักการของกฎที่สำคัญ

กรมศิลปฯ เมื่อตอนจะรับเป็นเจดีย์ รวม
เมื่อพระบรมธาตุ จึงสั่งรวมไว้ในที่สูงสุด
ตรงนี้ การจะ [illegible] ต้อง [illegible] รวมยอดที่
เพราะเหตุว่ามี สิ่งของประดิษฐาน [illegible] ไว้ใน
ตรงที่นั้น ตรงที่ [illegible] แต่ละอย่าง เมื่อ
บูชาสูงสุด อีกประการหนึ่ง [illegible]
[illegible] ประเทศ [illegible]
ชั้นๆ ขึ้นไป [illegible]
[illegible]
ที่สร้าง [illegible] ไว้ เป็น
[illegible] ส่วน [illegible]
[illegible] เป็นที่ [illegible]
[illegible]
[illegible]
ที่จะเปลี่ยนชื่อพระนิพพาน
ตัวประเทศอินเดีย ตามที่ได้ [illegible] ประเทศ
แล้วพระ [illegible] เป็น
[illegible]
ทางวัด จึงขอพระ [illegible] จบ
แต่เพียงนี้
ในที่สุดนี้ [illegible] พระ [illegible]
[illegible]
บูชาสูงสุด [illegible] เป็น [illegible]
2. [illegible] พระ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
บูชาสูงสุด [illegible]
[illegible]
เมื่อ [illegible] บูชาสูงสุด [illegible]
[illegible]

เรื่องของพระสารีบุตร

รวบรวมโดย "หินสามก้อน"

พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร เป็นบุตรพราหมณ์นายบ้านผู้หนึ่งชื่อวังคันตะและนางสารี เกิดในตำบลบ้านชื่อนาละกะหรือนาลันทะ ไม่ห่างจากกรุงราชคฤห์ มีพี่น้องร่วมบิดามาราดาเดียวกัน 6 คน ชื่อ นางจาลา นางอุปจาลา นางสีสุปจาลาและน้องชายชื่อ นายจุนทะ นายอุปเสนะ และนายเรวตะตัวท่านชื่ออุปติสสะ แต่เขาเรียกตามชื่อมารดาว่าสารีบุตร เมื่อท่านมาอุปสมบทก็เรียกท่านว่าสารีบุตรแต่ชื่อเดียว

บิดามารดาของอุปติสสะนั้นเป็นผู้บริบูรณ์ด้วยบริวารและสมบัติมหาศาล บุตรจึงได้รับการศึกษาดี อีกทั้งท่านเป็นผู้มีสติปัญญาดีด้วย ท่านมีมิตรชอบพอกันสนิทสนมคนหนึ่ง ชื่อโกลิตะ สกุลโมคัลลานะ อายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เป็นบุตรแห่งสกุลผู้มั่งคั่งเหมือนกัน สองสหายเรียนศิลปศาสตร์ด้วยกัน เที่ยวเตร่หาความสนุกสนานด้วยกัน อยู่มาวันหนึ่งขณะที่ไปเที่ยวเตร่ดูการแสดงอยู่ด้วยกันนั้น อุปติสสะมาณพมีท่าทางหงอยเหงา โกลิตะจึงถามเพื่อนว่า วันนี้ทำไมไม่สนุกสนานรื่นเริงเหมือนเดิม อุปติสสะตอบว่า เรามาคิดเห็นว่าการแสดงเหล่านี้ล้วนเป็นมายาธรรม หาความจริงมิได้ บุคคลผู้แสดงนี้ต่อไปไม่นานก็จักต้องตายหมด รวมทั้งตัวเราด้วย จึงเห็นว่าไม่มีประโยชน์อะไร ควรขวนขวายหาธรรมเครื่องพ้นดีกว่า โกลิตะตอบว่า ตัวท่านก็คิดเช่นนั้นเหมือนกัน เมื่อสองสหายมีความคิดเห็นร่วมกันดังนั้นแล้ว ก็ชวนกันพาบริวารไปขอบวชในสำนักอันมีชื่อเสียงของสัญชัยปริพพาชก เรียนลัทธิของสัญชัยได้ทั้งหมดแล้ว ถึงขนาดอาจารย์ให้เป็นผู้ช่วยสั่งสอนหมู่ศิษย์ต่อไป แต่สองสหายก็ยังไม่พอใจในลัทธิของครูนั้น จึงนัดหมายกันว่าถ้าใครได้พบโมกขธรรม คือธรรมอันเป็นเครื่องพ้นจากการบีบรัดของตัณหามานะทิฐิ และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด ก็จงบอกแก่กัน

ครั้งนั้นสมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จมายังกรุงราชคฤห์วันหนึ่งพระอัสสชิ องค์สุดท้ายของเบ็ญจวัคคีย์ผู้สำเร็จ 5 องค์แรกหลังจากพระศาสดาตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญานแล้ว พระอริยสาวกทั้ง 5 ท่านนี้ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระภัททิยะ พระวัปปะ พระมหานามะ และพระอัสสชิ ท่านกลับจากจาริกไปประกาศพระศาสนา ก่อนเข้าเฝ้าท่านได้ไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ อุปติสสะเดินมาเห็นท่านจึงเดินตามไปห่าง ๆ กิริยาอาการของพระอัสสชิ จับตาจับใจเขายิ่งนัก ด้วยว่าท่านมีอาการน่าเลื่อมใส จะก้าวไป ถอยกลับ แลเหลียว จะคู้แขนหรือเหยียดแขนก็งดงามเรียบร้อยไปทุกอิริยาบท การทอดจักษุก็แต่พอประมาณ เขาคิดว่า ภายในของสมณะรูปนี้ น่าจะมีรัศมีแห่งธรรมะอันประเสริฐส่องแสงเจิดจ้าอยู่เป็นแน่แท้ จึงทำให้ท่านมีอินทรีย์สงบและผ่องใส มีอาการแปลกจากบรรพชิตในครั้งนั้น

เมื่อเดินตามมาถึงบริเวณร่มไม้ใหญ่แห่งหนึ่งสมณะแสดงอาการว่าจะนั่ง อุปติสสะจึงจัดอาสนะถวาย และเฝ้ารอคอยท่านฉันโดยไม่กล้าพูดหรือถามอะไรเพราะเกรงใจ ยิ่งได้เห็นอาการที่ท่านฉันก็ยิ่งเลื่อมใสมากขึ้น ท่านฉันอย่างสำรวมเรียบร้อย มีอาการแห่งผู้รู้กำหนดในอาหาร และบริโภคเพื่อให้ร่างกายนี้ดำรงอยู่ได้เพื่อบำเพ็ญคุณงามความดีเท่านั้น เมื่อท่านฉันเสร็จแล้ว อุปติสสะจึงกล่าวถามท่านว่า อินทรีย์ของท่านหมดจดผ่องใส ท่านบวชในสำนักใครและอุทิศแก่ใคร ใครเป็นศาสดาผู้สอนท่าน ท่านชอบใจธรรมะของใคร สมณะรูปนั้นมองดูปริพพาชกด้วยแววตาแห่งความปราณีแล้วกล่าวตอบว่า "พระศาสดาของข้าพเจ้ากล่าวว่าผู้ใดไม่เศร้าโศรกถึงอดีต ไม่กังวลถึงอนาคต มีชีวิตอยู่ด้วยปัจจุบันธรรม ผิวพรรณของผู้นั้นย่อมผ่องใส" ส่วนตัวข้าพเจ้านั้นบวชอุทิศพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เสด็จออกบวชจากศากยวงศ์ สกุลโคตมะ พระองค์เป็นศากยมุนี ข้าพเจ้าชอบใจธรรมของท่าน" อุปติสสะเมื่อได้ยินกระแสเสียงที่นุ่มนวลแจ่มใสก็รู้สึกจับใจ จึงกล่าววอนอย่างนอบน้อมว่า "พระศาสดาของท่านสั่งสอนอย่างไร ขอได้โปรดแสดงธรรมนั้นแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด" สมณะผู้นั้นกล่าวว่า ท่านมาสู่ธรรมวินัยนี้ไม่นานนัก ยังเป็นผู้ใหม่อยู่ จึงมิอาจแสดงธรรมโดยพิศดารได้ แต่จักกล่าวความโดยย่อพอรู้ความ อุปติสสะมาณพจึงกล่าวตอบด้วยความมั่นใจในความสามารถของตนว่า ท่านผู้เจริญข้าพเจ้าชื่ออุปติสสะบุตรนายบ้านอุปติสสะคามใกล้กรุงราชคฤห์นี้เอง โปรดจำชื่อข้าพเจ้าไว้ด้วย ขอท่านได้โปรดกล่าวธรรมตามสามารถเถิดจะน้อยหรือมากไม่สำคัญ การเข้าใจธรรมแทงตลอดธรรมเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าต้องการแต่ใจความเท่านั้น" พระสมณะก็ตกลงใจกล่าวว่า "สิ่งใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสบอกเหตุแห่งสิ่งนั้นไว้ และสิ่งนั้นดับด้วยวิธีใด พระตถาคตตรัสบอกวิธีดับไว้ด้วยเช่นกัน, พระมหาสมณะมีพระวาจาอันประกอบด้วยเหตุผลอย่างนี้ ข้อความในภาษาบาลีมีว่า "เยธัมมา เหตุปปะภะวา เตสังเหตุงตะถาคะโต เตสัญจะโย นิโรโธจะ เอวังวาทีมหาสัมมะโณ" อุปติสสะมาณพได้ฟังก็ทราบว่าในพระพุทธศาสนาแสดงว่าธรรมทั้งปวงเกิดเพราะเหตุ และจะสงบระงับไปเพราะเหตุดับก่อนพระศาสดาทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติเพื่อระงับเหตุแห่งธรรมอันเป็นเครื่องก่อให้เกิดทุกข์ จึงได้ดวงตาเห็นธรรมว่าสิ่งใดเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นย่อมต้องมีความดับเป็นธรรมดา เหตุและผลย่อมอาศัยกันเกิดขึ้นและอาศัยกันดับไป ธรรมดังกล่าวนี้เป็นหัวใจของธรรมะที่มีชื่อว่า ปฏิจจะสมุปปะบาท คือหลักธรรมว่าด้วยการอาศัยกันเกิดและอาศัยกันดับทั้งฝ่ายรูปธรรมและนามธรรม เมื่อได้เห็นและฟังธรรมอันแสดงถึงความเป็นจริงของชีวิตและโลกเพียงเท่านี้ ก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นพระโสดาบัน ตามคัมภีร์ได้กล่าวไว้ว่า หากจะต้องเวียนว่ายตายเกิดก็อีกไม่เกิน 7 ชาติ ทั้งจะต้อง

เกิดเป็นชาติที่ดีทั้งสิ้นปริพพาชกผู้นี้กราบพระสาวกของพระพุทธเจ้าแล้วกล่าวว่า "ท่านผู้เจริญ เท่านั้นพอแล้ว ไม่ต้องขยายธรรมเทศนาให้ยิ่งขึ้นไป ข้าพเจ้าอยากทราบว่าเวลานี้พระศาสดาของท่านประทับอยู่ ณ ที่ใด พระคุณเจ้าโปรดบอกนามของท่านแก่ข้าพเจ้าบ้างจะเป็นมงคลแก่ข้าพเจ้าหาน้อยไม่" พระมหาเถระบอกนามของท่านพร้อมทั้งประวัติของพระเบ็ญจวัคคีย์และสรรเสริญพระคุณของพระศาสดาและบอกว่าพระศาสดาขณะนั้นประทับอยู่ที่เวฬุวันคือสวนไม้ไผ่อารามสงฆ์แห่งแรกที่พระเจ้าพิมพิสารน้อมถวายพระพุทธเจ้าเมื่อเสด็จกรุงราชคฤห์หนแรกหลังจากที่ตรัสรู้แล้ว เมื่อพระอัสสชิกล่าวจบลง อุปติสสะปริพพาชกก็ลุกขึ้นนั่งกระโหย่งประนมมือกล่าวขึ้นว่า "ข้าแต่ท่านอัสสชิเป็นลาภอันประเสริฐของข้าพเจ้าแล้ว สิ่งที่ได้พบยาก ข้าพเจ้าได้พบแล้ว ข้าพเจ้าขอถึงท่านเป็นอาจารย์คนแรกของข้าพเจ้าและขอถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นที่พึ่งที่ระลึก เป็นสิ่งนำทางแห่งชีวิตของข้าพเจ้า ขอพระผู้เป็นเจ้าจงไปก่อนเถิด ข้าพเจ้าจักกลับไปบอกสหายและจะพากันไปเฝ้าพระศาสดา

อุปติสสะอยากจะตามพระอัสสชิไปทันทีแต่ต้องจำใจกลับบ้าน เพราะได้สัญญากับสหายโกลิตะไว้แล้วว่า ผู้ใดบรรลุธรรมก่อนขอให้บอกแก่กัน เมื่อกลับมาถึงพบหน้าสหายโกลิตะด้วยหน้าตาอันแจ่มใสเบิกบาน โกลิตะมองดูด้วยความประหลาดใจ จึงคาดคะเนว่าสหายคงจะได้บรรลุธรรมะอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเป็นแน่แท้ เมื่อไถ่ถามได้ความพร้อมทั้งได้นัยยะแห่งธรรมแล้ว ก็ได้ดวงตาเห็นธรรมเช่นเดียวกับสหายของเขา

ครั้นแล้วจึงชวนกันไปเฝ้าพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ เวฬุวัน แต่อุปติสสะเป็นผู้หนักในกตัญญูกตเวทีระลึกถึงอาจารย์สัญชัยจึงไปหาและเล่าความทั้งปวงให้ฟัง แล้วชวนไปเฝ้าพระศาสดา แต่อาจารย์สัญชัยไม่ยอมไป อ้างว่าเป็นผู้ใหญ่ ชั้นครู อาจารย์แล้วไม่ควรเป็นศิษย์ของผู้ใดอีก เมื่อทั้งสองอ้อนวอนหนักเข้า อาจารย์ก็ถามศิษย์ว่า ในโลกนี้มีคนโง่หรือคนฉลาดมาก สองสหายตอบว่ามีคนโง่มากกว่า อาจารย์สัญชัยจึงสรุปว่า ถ้าเช่นนั้น ให้คนฉลาดไปอยู่กับพระสมณโคดมเถิด ส่วนพวกคนโง่จงมาหาเรา และอยู่สำนักเรา เมื่อเห็นว่าชักชวนอาจารย์ไม่สำเร็จแน่แล้วสองศิษย์เอกก็จำใจจำจากไป บริวารของท่านทั้งสองติดตามไป 250 คน ที่เหลืออยู่ต่อไปเพราะสงสารอาจารย์ ส่วนอาจารย์นั้นเสียใจมากจนอาเจียนออกมาเป็นโลหิต

ขณะนั้นพระศาสดากำลังทรงแสดงธรรมอยู่ ท่ามกลางพุทธบริษัท เมื่อทอดพระเนตรเห็นสองสหายกำลังมา จึงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า สองสหายจักเป็นอัครสาวกของพระองค์องค์หนึ่งเลิศทางปัญญา และอีกองค์หนึ่งเลิศทางฤทธิ์ และแล้วก็ทรงประทาน อุปสมบทแบบเอหิภิกษุ อุปัสมปทา คือทรงอนุญาตด้วยพระองค์เอง โดยไม่ต้องมีพิธีอันใด

ก่อนที่จะกล่าวเรื่องราวของพระอัครสาวกสารีบุตรต่อไป ขอนำท่านทั้งหลายมาสู่ตำบลนาลันทา อันเป็นถิ่นมาตุภูมิของท่านอัครสาวกทั้งสองสักเล็กน้อย ตำบลนาลันทาตั้งอยู่ไม่ห่างจากกรุงราชคฤห์นัก มีหมู่บ้านใหญ่น้อย แต่มีอยู่ 2 หมู่บ้านที่ประชาชนเป็นมิตรกัน ไปมาหาสู่กันอยู่เสมอ เพราะนายหมู่บ้านเป็นมิตรกัน บุตรของนายหมู่บ้านซึ่งอายุรุ่นราวคราวเดียวกันก็เป็นมิตรกัน ศึกษาเล่าเรียนและเที่ยวสนุกสนานด้วยกันอยู่เป็นนิตย์ ประชาชนถือศาสนาพราหมณ์ และตัวของนายหมู่บ้านก็อยู่ในวรรณะพราหมณ์ด้วย ตำบลนี้ทางรัฐบาลน่าจะจัดเป็นอนุสรณ์ศาสนสถานแห่งหนึ่งด้วย เพราะเป็นแดนกำเนิดของพระอริยบุคคลผู้ทำประโยชน์แก่ศาสนาถึง 2 องค์ด้วยกัน อีกทั้งยังเป็นที่นิพพาน และเป็นที่ทำฌาปนกิจศพของพระสารีบุตรด้วย ในขณะนี้ก็เป็นแต่เพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ มีผู้คนอาศัยอยู่กันเต็มไปหมด ไม่มีหลักฐานอันใดแสดงว่าเป็นหมู่บ้านถิ่นกำเนิดของพระอริยเจ้าทั้งสอง เมื่อไปถึงก็มีคนนำเที่ยวชี้ไปโน้นว่า นั่นคือบ้านของท่าน ผู้ไปดูก็ไม่รู้สึกซาบซึ้งแต่อย่างใด เพราะหาหลักฐานที่ทำให้น่าสนใจไม่ได้

แต่มีอีกสิ่งหนึ่งในดินแดนนี้ที่น่าสนใจและควรแก่การกล่าวถึง คือ วัดไทยนาลันทา มีพระไทยเป็นหัวหน้า มีภิกษุไทยไปศึกษาเล่าเรียนอยู่หลายรูป เป็นสถานที่สอนภาษาบาลีตามที่ทราบว่าเป็นแห่งเดียวในประเทศอินเดีย ถัดไปจากวัดไทยนาลันทา มีสังเวชนียสถานอีกแห่งหนึ่ง สถานที่นี้เป็นสถานประวัติศาสตร์ทางศาสนาอันควรแก่การสังเวช ไม่นับรวมกับสังเวชนียสถานของพระบรมศาสดา นั่นคือมหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งบัดนี้เหลือแต่ซากมหาวิทยาลัยสงฆ์นาลันทาแห่งนี้ สันนิษฐานว่า คงจะสร้างขึ้นในราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 12 เพราะเมื่อหลวงจีนฟาเหียน ได้เดินทางไปประเทศอินเดีย เมื่อพ.ศ. 942-957 ก็ไม่ได้เอ่ยถึงมหาวิทยาลัยแห่งนี้ อีกทั้งไม่มีหลักฐานว่าท่านได้เคยไปศึกษา แต่ท่านเขียนจดหมายเหตุว่าท่านได้ไปนำพระไตรปิฎกจากประเทศอินเดียรอดชีวิตมาได้ดูเหมือนจะเป็นคนเดียว หลวงจีนท่านนี้เป็นองค์แรกที่เดินทางไปถึงอินเดีย มหาวิทยาลัยนาลันทานี้เป็นมหาวิทยาลัยศาสนาแห่งเดียวและแห่งแรกในชมพูทวีป การก่อสร้างใหญ่โต มีอาณาเขตต์กว้างขวาง กะว่าประมาณหนึ่งร้อยไร่ มีการวางแบบแปลนไว้อย่างสมบูรณ์ มีหอพัก ห้องเรียน ห้องสมุด หอประชุม และโรงอาหาร มีนักศึกษาประมาณหนึ่งหมื่นคน และอาจารย์ประมาณ 3 พันคน วัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ก็เพื่อทำการสั่งสอนพระธรรมและผลิตบุคคลและบุคลากรขึ้นเพื่อทำการเผยแพร่พระพุทธ

ศาสนา ต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. 1543 กษัตริย์มุสลิม ชื่อโมฮัมมัด บัคเตียร ได้ยกทัพมารบพุ่ง ได้ทำลายสถานที่และตัวอาคารของมหาวิทยาลัย ทั้งยังฆ่าพระสงฆ์ อาจารย์และนักศึกษาเสียชีวิตหมด โดยสำคัญว่าเป็นป้อมปราการทางยุทธศาสตร์ กาลเวลาล่วงเลยมาเกือบพันปี ทำให้ตัวอาคารของมหาวิทยาลัยซึ่งปรักหักพังแล้ว ต้องพังจมอยู่ในดิน ต่อมามีผู้ค้นพบยอดของ มหาวิทยาลัยโผล่ขึ้นมาจากดิน จึงทำการค้นต่อไปจนได้พบตัวอาคารและบริเวณทั้งหมดเกือบครบทั้งวิทยาเขตต์ซึ่งแปลว่าอาณาเขตต์ของสถานศึกษา ได้พบและทำการบูรณะอาคารไว้ให้เป็นหลักฐานและที่สังเกตุ ทิ้งร่องรอยของความยิ่งใหญ่ในอดีตไว้อย่างนาเสียดาย ผู้เขียนได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมพร้อมทั้งมีความสลดใจในความอนิจจังของมวลสรรพสิ่งในโลกนี้ มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้ผลิตบุคคลสำคัญ ๆ ที่มีชื่อทางพระพุทธศาสนาและบุคคลที่จรรโลงสืบต่อ พระศาสนาอันประเสริฐยิ่งให้ยืนยงคงถาวรมาถึงพวกเราจนตราบเท่าทุกวันนี้ ปรากฏในตำนานของนิยายอิงพงศาวดารจีนว่า หลวงจีนฮ่วนจังหรือพระถังซัมจั๋งในเรื่องไซอิ๋ว ก็ได้เดินทางจากประเทศจีน มาโดยทางบก หลังหลวงจีนฟาเหียน การเดินทางต้องฝ่าฟันอุปสรรคตามหนทางอันแสนจะทุรกันดาร เช่นเดียวกับหลวงจีนองค์แรก จนแทบจะเอาชีวิตไม่รอด ท่านฮ่วนจังได้มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทาและศึกษาสำเร็จจากสถานที่นี้ ท่านได้บรรยายถึงสถานที่การสอนและระบบปฏิบัติของการเรียนการสอนไว้ด้วย ท่านได้กลับไปทางเรือและนำพระไตรปิฎกไปประดิษฐานไว้ในประเทศจีน พระพุทธศาสนาจึงได้ไปประ-ดิษฐานและเผยแพร่ในประเทศจีนตราบเท่าทุกวันนี้ ผู้ใดอยากทราบรายละเอียดของเรื่องการเดินทางของพระถังซัมจั๋ง โปรดไปอ่านเรื่องไซอิ๋ว

บัดนี้ท่านก็ได้ทราบถึงความสำคัญของเมืองนาลันทา คือเป็นถิ่นมาตุภูมิของพระ-สารีบุตรและพระโมคคัลลานะแล้ว และเป็นเมืองที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ผลิตพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ได้สืบต่อและเผยแพร่พระพุทธศาสนา และทั้งในปัจจุบัน มีวัดไทยนาลันทา ซึ่งมีพระภิกษุไทยเป็นหัวหน้าหรือเจ้าอาวาส และมีพระไทยไปศึกษาภาษาบาลีอยู่ที่นั่น ฉะนั้นถ้าท่านมีโอกาสไปเที่ยวอินเดียก็ควรหาโอกาสไปเยี่ยมตำบลนี้ด้วย

เมื่ออุปติสสะ และโกลิตะ พร้อมด้วยบริวาร 250 คน ได้อุปสมบทแล้ว ภิกษุบริวารได้สำเร็จพระอรหันต์ก่อนในไม่ช้า ฝ่ายพระโมคัลลานะอุปสมบทได้ 7 วัน จึงสำเร็จพระอรหันต์ ส่วนพระสารีบุตรนั้นยังไม่สำเร็จต้องใช้เวลาถึง 15 วัน จึงสำเร็จพระอรหันต์ การที่พระสารีบุตรผู้มีปัญญาเลิศ แต่กลับสำเร็จพระอรหันต์ช้ากว่าเพื่อนนั้น พระอาจารย์ท่านอรรถาธิบายไว้ว่า เพราะท่านมีปัญญามาก

จะรับฟังสิ่งใดก็ต้องไตร่ตรองทบทวนดูให้ถ่องแท้เสียก่อน จึงจะรับไว้ได้ ท่านเปรียบเสมือนแม่ทัพใหญ่ จะเคลื่อนที่เดินทางไปแห่งใด ก็ต้องมีการตระเตรียมให้พร้อม จัดสรรกองหมวดหมู่ ชี้แจงหน้าที่และความรับผิดชอบให้สมบูรณ์ จึงจะเคลื่อนทัพได้ หรืออีกนัยหนึ่งก็เสมือนกับคนฉลาดและคนที่มีปัญญาธรรมดา คนทั้งสองประเภทเดินทางไปยังปลายทางพร้อมกัน คนประเภทหนึ่งเดินทางจ้ำเอาจ้ำเอา โดยมิได้สำรวจตรวจตราทิวทัศน์ทั้งสองข้างทางให้ละเอียดถี่ถ้วนก็ถึงที่หมายก่อน โดยไม่ทราบว่ามีที่น่าดูงดงามอันใดบ้าง ส่วนคนอีกประเภทหนึ่งเดินทางไปก็สำรวจไป พิจารณาไปถึงทิวทัศน์และความงดงาม ความน่าสังเวช และความไม่น่าดูต่าง ๆ ได้เดินไปถึงที่หมายปลายทางทีหลัง แต่ก็ได้รอบรู้ถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านไปอย่างละเอียดถี่ถ้วน

พระสารีบุตรท่านได้สำเร็จพระอรหันต์หลังจากที่ท่านบวชแล้วได้ 15 วัน ท่านได้ไปพักปรนนิบัติพระบรมศาสดาอยู่ ณ เขาคิชกูฏ เขตต์เมืองราชคฤห์ ใต้ที่พักของพระบรมศาสดาอันเป็นที่พักปฏิบัติธรรมของท่านสารีบุตร เมื่อเดินขึ้นไปชมคันธกุฎีของพระพุทธองค์บนยอดเขาคิชกูฏ ซึ่งแปลว่า เขาหัวแร้ง จะต้องผ่านถ้ำสุกรขาตา ทางด้านขวามือ ซึ่งอยู่ใต้พระคันธกุฎี และทางซ้ายมือเหนือขึ้นไปเป็นกุฎีของพระอานนท์ ถ้ำสุกรขาตา แปลว่าถ้ำหมูขุด มีขนาดกว้างยาวพอดีตัวเท่านั้น

พระคันธกุฎีอยู่บนยอดเขาได้อากาศดีกว่า พระสารีบุตรท่านใช้เวลาปฏิบัติและปรนนิบัติพระพุทธองค์ไปด้วย

อยู่มาวันหนึ่ง หลานของท่านชื่อ ทีฆะนขะ แปลว่า พราหมณ์เล็บยาว สกุลอัคคิเวสสนะ มาเยี่ยมท่าน และได้เฝ้าพระศาสดาด้วย ขณะนั้นท่านนั่งถวายอยู่งานพัดพระบรมศาสดาอยู่เบื้องหลัง ทีฆะนขะทูลแสดงทิฐิ คือความเห็นของตนว่า เขาเห็นว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่เขา และเขาไม่ชอบใจทั้งหมด สิ่งทั้งปวงนั้นเขาหมายถึงการบวชในพระพุทธศาสนาของลุงเขาด้วย พระศาสดาทรงรวมความเห็นของเขาไว้ในสิ่งทั้งปวง แล้วจึงตรัสถามว่า ถ้าอย่างนั้นความเห็นของเขาก็ไม่ควรแก่เขา และเขาต้องไม่ชอบความเห็นของเขาด้วย โดนการตอบแบบตรรกวิทยาดังนั้น ทีฆะนขะ จึงจนต่อถ้อยคำที่จะตอบ โต้แก่พระบรมศาสดา จึงก้มหน้านิ่งอยู่ พระบรมศาสดาทรงเทศนาแสดงอุบายแห่งการละความยึดมั่น ถือมั่น โดยให้พิจารณากายคตาสติภาวนา พิจารณาความไม่เที่ยง ความปรวนแปร และความไม่อยู่ในอำนาจของตน เมื่อพิจารณาได้แน่นอนแล้วย่อมเกิดความเบื่อหน่าย ทั้งทุกข์ สุข และอุเบกขา เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายติด เมื่อคลายติดจิตก็พ้นจากความยึดมั่น ถือมั่น เมื่อจิตพ้นก็เกิดความรู้ว่าพ้นแล้ว ความจริงพระองค์คงทรงตั้งพระทัยแสดงธรรมโปรดสาวกที่มี

ปัญญามาก ซึ่งกำลังนั่งถวายอยู่งานพัดทางเบื้องหลังพระปฤษฎางค์มากกว่า ฉะนั้นพระสารีบุตรจึงพิจารณาด้วยปัญญาอันรู้ซึ้ง ในธรรมะแห่งการละการถือมั่น จิตก็พ้นจากอาสวะกิเลส ไม่ยึดมั่น ถือมั่นด้วยอุปทาน ได้สำเร็จพระอรหัตผล ในวันที่ 15 ของการบรรพชา ส่วนทีฆะนขะ ปริพพาชกนั้น เป็นแค่ได้ดวงตาเห็นธรรม ได้ทูลสรรเสริญและแสดงตนเป็นอุบาสกเท่านั้น

พระสารีบุตรนั้น แม้จะไม่ได้เป็นสาวกอาวุโสรุ่นแรก แต่ก็มีปัญญาเฉลียวฉลาดสามารถแสดงพระธรรมจักร์และจตุราริยสัจให้กว้างขวางและพิสดาร แม้นกับพระบรมศาสดาได้ เมื่อมีพระสงฆ์สาวกมาทูลลาไปจาริกทางไกล มักจะมีรับสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรก่อน เพื่อท่านจะได้สั่งสอนธรรมให้ ครั้งหนึ่งท่านได้แสดงธรรมะแก่ภิกษุที่ไปลาว่า พระบรมครูทรงสั่งสอนให้ละความกำหนัดรักใคร่ในขันธ์ 5 อันได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาน เสีย เพื่ออยู่เป็นสุขไม่คับแค้นและไม่เดือดร้อน ทรงสรรเสริญพระสารีบุตรว่า มีคุณเหมือนมารดาผู้ให้กำเนิดแก่ทารก และพระโมคคัลลานะ เปรียบเสมือนนางนมผู้เลี้ยงทารกที่เกิดแล้ว ฉะนั้น ทรงแต่งตั้งให้พระสารีบุตรเป็นอัครสาวกฝ่ายขวา และพระโมคคัลลานะเป็นอัครสาวกฝ่ายซ้าย ในการแต่งตั้งตำแหน่ง ซึ่งก่อให้เกิดการเหลื่อมล้ำกันเช่นนี้ ดูจะเป็นการผิดหลักการทางพระพุทธศาสนาไป จึงน่าจะสันนิฐานว่า เป็นการแบ่งงานภาระทางการเผยแพร่พระพุทธศาสนา เพราะท่านทั้งสองมีปัญญาและคุณสมบัติในการสั่งสอน พระสารีบุตรอาจเป็นหัวหน้าคณะฝ่ายทักษิณ และพระโมคคัลลานะเป็นหัวหน้าคณะฝ่ายอุดร บางคราวจะเห็นการยกย่องพระสารีบุตรเรียกว่าธรรมเสนาบดี เป็นคำเลียนมาจากการเรียกแม่ทัพ กองพระสงฆ์ผู้ประกาศพระศาสนาได้ชื่อว่า ธรรมเสนา กองทัพฝ่ายธรรมจาริกไปถึงไหนย่อมแผ่นิตยสุขไปยัง ณ ที่นั้น

การแต่งตั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ เป็นอัครสาวกตำแหน่งซ้ายและขวานี้ ได้มีการวิจารณ์กันในหมู่พระสาวก ถึงอาวุโสตามจำนวนพรรษา ความทราบถึงพระพุทธองค์ จึงทรงแสดงธรรมเทศนาเกี่ยวกับบุรพวาสนาที่ทั้งสองท่านได้เคยอธิษฐานไว้ในอดีตชาติ และเป็นการสมปรารถนาของทั้งสองท่าน พระพุทธองค์ทรงพิจารณาตามวาสนาบารมีดั้งเดิม หาได้มีการแต่งตั้งโดยเห็นแก่หน้าไม่ ถ้าจะพูดตามความจริง พระองค์ทรงแต่งตั้งตามคุณสมบัติอันเหมาะสมแก่อุดมการณ์ที่จะต้องปฏิบัติ, ด้วยว่าท่านทั้งสองได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปวิชาการมาจากสำนักต่าง ๆ จนจบบริบูรณ์ อีกทั้งยังสามารถจะเป็นอาจารย์ผู้ช่วยในสำนักสัญชัยปริพพาชกได้ แต่ท่านทั้งสองไม่พอใจเพียงแค่นั้น ฉะนั้นพระพุทธองค์จึงมิได้ทรงถือกาลเวลาของความเป็นภิกษุตามหลักการทั่วไป เมื่อพระจุนทเถระนำเอาพระธาตุกับบาตรจีวรมาถวาย ทรงมีรับสั่งว่า พระสารีบุตร ได้สร้างบารมีมาช้านานเป็นแสนกัปป์ มีปัญญาฉลาดยิ่งกว่าคนทั้งหลายในโลกธาตุ เว้นแต่พระตถาคตองค์เดียว เป็นปัญญาแหลมลึกละเอียดและรวดเร็ว จึงเป็นการแน่นอนว่าทรงแต่งตั้งโดยใช้คุณสมบัติเป็นหลักการ ภิกษุที่ไม่ทราบนโยบายของพระพุทธองค์ จึงได้วิจารณ์ ไปตามประสาแห่งความไม่รู้ทัน

ประวัติอีกประการหนึ่งของพระสารีบุตรนั้นมีความที่น่าสนใจ คือเรื่องความกตัญญู ท่านมีความกตัญญูต่อพระอัสสชิผู้แสดงธรรมให้ท่านได้มีธรรมจักษุ และได้นำมาเฝ้าพระพุทธองค์ และรับการอุปสมบทโดยเอหิภิกษุอุปสัมปทา ในพระพุทธศาสนา และท่านก็ได้ประกาศรับพระอัสสชิเป็นอาจารย์องค์แรกของท่าน มีเรื่องเล่าว่า ไม่ว่าพระอัสสชิอยู่ในทิศใด เมื่อท่านจะนอน ท่านต้องนมัสการไปทางทิศนั้นก่อน และนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น ภิกษุไม่รู้เรื่องสำคัญว่า ท่านนอบน้อมทิศตาม ลัทธิของพวกมิจฉาทิฐิ ความทราบถึงพระศาสดา พระองค์จึงทรงชี้แจ้งให้ทราบว่าท่านนมัสการพระอัสสชิผู้เป็นอาจารย์ ซึ่งเป็นอุดมมงคล เมื่อท่านจะมาเฝ้าขอทูลอุปสมบท ท่านก็ไม่ลืมอาจารย์สัญชัยอาจารย์เดิมของท่าน อุตส่าห์ไปชักชวนอ้อนวอนเท่าไรก็ไม่ยอมฟัง ท่านจึงปล่อยไปตามกรรม ยังมีอีกเรื่องหนึ่ง คือมีพราหมณ์แก่ผู้หนึ่งชื่อราธะปรารถนาจะบวช แต่ไม่มีภิกษุใดรับอุปสมบทให้พราหมณ์ ราธะเสียใจมาก พระศาสดาทรงทราบจึงตรัสถามว่า มีใครระลึกถึงอุปการะของราธะบ้าง พระสารีบุตรระลึกได้ว่า ราธะพราหมณ์เคยใส่บาตรแก่ท่านหนึ่งทัพพี และยอมรับเป็นผู้บวชให้ พระศาสดาทรงอนุญาต

ให้พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์องค์แรกในการบวชแบบญัตติจตุถกรรม คือการบวชแบบสมัยปัจจุบัน และพระราชะเป็นภิกษุรูปแรกของการอุปสมบทแบบนี้ และเมื่อท่านจะนิพพาน ท่านก็พยายามเลือกนาลันทคาม ทั้ง ๆ ที่ท่านอาพาธหนักมาก ต้องเดินทางไปด้วยความเจ็บปวดทุกขเวทนาสาหัส เพื่อโปรดมารดาของท่านให้สำเร็จพระโสดาบันตามกำลังปัญญาและวาสนาบารมีแห่งนางสารีมารดาของท่าน

ท่านเป็นที่นิยมชมชอบของภิกษุ และอุบาสกอุบาสิกาโดยทั่วไป เมื่อท่านทักทายผู้ใดผู้นั้นก็ปลาบปลื้ม และรู้สึกเป็นสิริมงคลตลอดชีวิต เทศนาและภาษิตของท่านมีมากมายนับเป็นรองจากของพระพุทธเจ้า ยังมีเรื่องที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งของท่านคือการโปรดสัตว์และได้นำเข้ามาเป็นศิษย์แห่งพระ-ตถาคต คือเรื่องนางชัมพุปริพพาชิกา นางผู้นี้เดิมชื่อกุนฑลเกสี เป็นธิดาเศรษฐีมีรูปร่างงดงาม แต่กรรมบันดาล เกิดมาหลงรักโจรที่เขากำลังแห่ประจานจะไปลงโทษ นางอ้อนวอนขู่เข็ญบิดามารดาว่า ถ้าไม่ได้แต่งงานกับชายผู้นี้ก็จะฆ่าตัวตาย บิดามารดาเกรงบุตรีจะตายจึงใช้เงินไปไถ่โทษโจรโดยหาคนอื่นไปรับโทษแทน ต่อมาโจรผู้สามีได้ออกลวดลายแห่งความเป็นโจร โดยหลอกนางไปฆ่า เพื่อจะเอาเครื่องอาภรณ์ของนาง นางจึงออกอุบายผลักโจรตกเหวตาย แล้วจึงมาบวชในสำนักปริพพาชก เล่าเรียนศิลปะในการตอบปัญหาเรียกว่าวิชา วาทะสหัสสะ เมื่อเรียนจบแล้วอาจารย์จึงแนะให้ไปท้าโต้วาทะกับนักปราชญ์ หากใครชนะถ้าเขาเป็นคฤหัสถ์ก็จงแต่งงานกับเขา ถ้าเขาเป็นบรรพชิต ก็จงขอบวชในสำนักของเขา แล้วมอบกิ่งหว้าให้เป็นสัญลักษณ์แห่งนาง นางเที่ยวถือกิ่งหว้าไปในที่ต่าง ๆ คนทั้งหลายจึงเรียกนางว่า ชัมพุ-ปริพพาชิกา นางเที่ยวท้าทายโต้ตอบปัญหาไปในที่ต่าง ๆ จนไม่มีใครกล้าโต้วาทะกับนาง นางเที่ยวเรื่อยไปจนถึงแคว้นโกศล และประกาศท้าทาย โดยปักกิ่งหว้าไว้หน้าที่พัก

เวลานั้นพระสารีบุตรเข้าไปบิณฑบาตในเมืองสาวัตถี และพบเข้าจึงรับท้าของนาง ปัญหาที่นางถามนั้นเป็นปัญหาตื้น ๆ สำหรับท่านสารีบุตร, เพราะท่านเคยศึกษาวิชานี้มาแต่สำนักสัญชัยปริพพาชกมาแล้ว จนถึงได้เป็นอาจารย์ผู้ช่วยสอน เมื่อนางหมดปัญหาถามแล้ว พระสารีบุตรจึงถามปัญหาบ้าง ท่านถามปัญหาง่าย ๆ ว่า “อะไรชื่อว่าหนึ่ง” นางตอบไม่ได้ ท่านก็บอกไปว่า พุทธมนต์ชื่อว่าหนึ่ง นางขอให้บอกพุทธมนต์ ท่านบอกว่า ถ้าบวชแล้วจะบอกให้ นางจึงขอบวชตามคำแนะนำที่อาจารย์เคยให้ไว้ ท่านได้ส่งนางไปบวชในสำนักภิกษุณีเมื่อบวชแล้ว นางก็รู้ความหมายที่แท้จริง, นั้นคือพระนิพพาน อันพ้นจากความเป็นคู่ ไม่กี่วันก็บรรลุพระอรหัตผล

พระสารีบุตรท่านมีโรคประจำตัวอยู่ คือโรคกระเพาะอาหารและโรคลำไส้ เมื่ออาพาธ

มีอาการหนัก จะมีเลือดออกมากับอาหารเก่า พระโมคคัลลานะเคยถามท่านว่า แต่เดิมท่านใช้รักษาอย่างไร พระสารีบุตรท่านตอบว่า ท่านฉันข้าวมธุปายาส ซึ่งเป็นอาหารอ่อนปรุงอย่างปราณีตจากฝีมือมารดาของท่าน พระ-โมคคัลลานะก็รับปากว่า ถ้าบิณฑบาตข้าวมธุปายาสมาได้จะมาถวายท่าน ในตำนานกล่าวว่า เทพยดาได้ยินคำบอกเล่าเช่นนั้น ก็ไปเข้าฝันคนที่บ้านมารดาของท่านให้ทำข้าวมธุปายาสใส่บาตร พอรุ่งเช้าเมื่อพระโมคคัลลานะ ออกรับบิณฑบาต ก็ได้รับข้าวมธุปายาสดังปรารถนา จึงได้นำมาถวายพระสารีบุตร พระเถระเห็นเข้าก็คลางแคลงใจว่าจะไม่ใช่อาหารที่บิณฑบาตที่บริสุทธิ์, คืออาจมีการไปขอให้ทำ เพราะท่านแน่ใจว่าท่านปรารภถึงอาหารนี้แก่พระ-โมคคัลลานะ, เมื่อสงสัยดังนั้นแล้ว จึงบอกให้เอาไปโยนทิ้งเสีย เพราะท่านไม่ยอมฉัน โดยเปล่งอุทานว่า ถ้าท่านเป็นผู้พึงบริโภคข้าวมธุปายาสที่เกิดขึ้นเพราะเผยวาจาแล้ว ศีลของท่านจะไม่บริสุทธิ์ แม้ว่าท่านหิวจนไส้จะขาด ก็จะไม่พึงทำลายศีลประเภทนี้เป็นเด็ดขาด แม้ต้องสละชีวิต ท่านคุมจิตของท่านได้ พระโมคคัลลานะก็มิได้เสียใจยอมทำตาม เพราะท่านเข้าใจศีลประเภทนี้ และตั้งแต่นั้นมาท่านก็หายจากอาพาธ โดยโรคมิได้กำเริบต่อไปอีกนาน จนกระทั่งเวลาท่านจะนิพพาน, โรคนี้จึงได้กลับกำเริบขึ้นมาอีก จนท่านนิพพานดับขันธ์ด้วยโรคนี้ เมื่อท่านคิดปลงสังขารและปรารถนาจะไปนิพพานที่บ้านเกิดของท่าน โดยฉะเพาะในห้องที่ท่านถือกำเนิดด้วยนั้นเป็นเพราะท่านมาคำนึงด้วยความกตัญญูว่า มารดาของท่านเป็นผู้มีวาสนา, ได้อุ้มครรภ์และให้กำเนิดแก่พระอรหันต์ถึง 7 พระองค์ คือพี่น้องของท่านดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในตอนแรก แต่ก็ยังไม่มีอุปนิสสัยในพระพุทธศาสนา คนทั้งหลายก็จะกล่าวหาว่านางเป็นมารดาของพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร แต่ก็ยังเป็นมิจฉา-ทิฐิอยู่ ท่านพิจารณาแล้วเห็นว่า นางมีวาสนาบารมี จะสำเร็จพระโสดาปัตติผลได้ และจะต้องเป็นท่านเท่านั้นจึงจะสามารถเทศนาให้มารดาของท่านหันมาสู่สัมมาทิฐิ มีดวงตาเห็นสัจธรรมแห่งพระพุทธศาสนาได้ เมื่อท่านตกลงใจเช่นนั้นแล้ว จึงสั่งพระจุนทะเถระน้องชายให้ไปจัดพระภิกษุบริวารจำนวน 500 คน ให้ติดตามท่านไปยังตำบลนาลันทา บ้านเกิดของท่านด้วยกัน แล้วท่านก็ไปทูลลาพระ-ศาสดา ขณะที่ท่านเดินทางมาถึงบ้านถิ่นกำเนิดของท่าน ท่านมีอาการอาพาธหนักมาก ท่านขอให้มารดาจัดที่พักแก่พระภิกษุบริวารของท่านจำนวน 500 รูป ส่วนตัวท่านขอ ให้จัดห้องนอนเดิมของท่านให้แก่ท่าน ทางฝ่ายมารดาก็ดีใจมากที่บุตรมาเยี่ยมบ้านและนึกเอาว่า ถ้าจะเป็นเพราะท่านต้องการลาสึกจากสมณเพศละกระมัง จึงกุลีกุจอจัดการตามที่ท่านขอร้อง เมื่อท่านมาถึงที่พักท่านก็เอนองค์ลงพักผ่อนเพื่อบรรเทาทุกขเวทนา ท่านมีอาการตกโลหิต

ออกมาเป็นชาม ๆ เมื่อมารดาเห็นเช่นนั้นจึงทราบว่าบุตรกลับมาบ้านเพราะเจ็บหนัก แต่จะเข้าไปพยาบาลลูกก็ไม่ได้ เพราะพระภิกษุห้อมล้อมอยู่เต็มห้อง ขณะที่นางนั่งอยู่ข้างนอก นางเห็นเทพยดาชั้นต่าง ๆ มีท้าวจตุมหาราช พระอินทร์ พระพรหม ต่างก็เป็นห่วงพระเถระ และมีประสงค์จะมาปฏิบัติพยาบาล แต่พระเถระ ก็ตอบขอบใจและบอกว่ามีพระภิกษุบริวารมาดูแลอุปัฏฐากท่านพอสมควรแล้ว และท่านก็ได้เทศนาโปรดเทวดาเหล่านั้น ให้ได้รับประโยชน์ในทางธรรม มารดาของท่านได้เห็นเทวดาเหล่านั้นด้วยฤทธิ์ของพระสารีบุตรบันดาลให้แลเห็น จึงปลาบปลื้มในอภินิหารและบุญญาบารมีของบุตรชาย แต่พระสารีบุตรก็บอกว่า สมเด็จพระพุทธองค์เป็นผู้เลิศกว่าบุคคลทั้งปวง และเป็นศาสดาผู้ยิ่งใหญ่ของท่าน ท่านกล่าวสรรเสริญพระคุณของพระศาสดา จนมารดาเลื่อมใส และได้เทศนาโปรดมารดาจนสำเร็จ และนางก็ได้บันลุโสดาปัตติผล สมปรารถนาของท่าน ท่านได้ทำการสั่งสอนประชาชนมามากมายแล้ว และท่านได้โปรดมารดาของท่านเปลี่ยนจากศาสนาพราหมณ์มาเป็นศาสนาพุทธและสำเร็จพระโสดาปัตติผลในนาทีสุดท้ายแห่งชีวิตของท่านด้วย ช่างน่าปลื้มใจแทนท่านเสียจริง ๆ พอเวลารุ่งอรุณ พระเถระเจ้าก็ดับขันธ์เข้านิพพาน มารดาได้สละเงินทองมากมายสร้างเมรุทำฌาปนกิจสรีระของพระเถระเจ้า พระจุนทะได้นำอัฐิธาตุของท่านซึ่งตกผลึกเป็นสีขาว พร้อมทั้งบาตรและจีวรไปถวายพระศาสดา พระพุทธองค์โปรดให้ก่อพระเจดีย์บรรจุอัฐิธาตุไว้ในวิหารเชตวัน แห่งกรุงสาวัตถี

พระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ทำการเผยแพร่พระธรรมซึ่งเป็นคุณประโยชน์มหาศาลแก่พระศาสนาและแก่ตระกูลของท่าน ท่านได้นำน้อง 6 คนและญาติมิตรอีกหลายท่านพร้อมทั้งบริวารให้บรรลุพระธรรมวิเศษ และงานชิ้นสุดท้ายในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของท่านคือได้โปรดมารดา นำมารดาเข้าสู่มรรคาอันประเสริฐ จนได้สำเร็จพระโสดาปัตติผล นับว่าท่านเป็นอภิชาตบุตรผู้มีความสำเร็จในชีวิตอย่างน่าสรรเสริญยิ่ง

ขอจบชีวประวัติของท่านธรรมเสนาบดีเพียงนี้

เรื่องพระมหากัสสปเถระ

รวบรวมโดย "หินสามก้อน"

ท่านที่ได้ฟังเรื่องพระอานนท์คงจะระลึกถึงนามพระมหากัสสปเถระได้ พระมหาสาวกผู้นี้พระบรมศาสดาทรงยกย่องให้เป็นผู้เลิศในทางธุดงค์ คือท่านถือธุดงค์ 13 อย่างได้อย่างเคร่งครัด ตัวอย่างได้แก่ ใช้จีวรจากผ้าบังสุกุลเป็นวัตร์ ต้องบิณฑบาตทุกวันและฉันอาหารจากบาตรเท่านั้น ถืออยู่ป่าเป็นประจำเป็นต้น,สมเด็จพระศาสดาทรงยกย่องว่าเป็นเยี่ยมแห่งภิกษุผู้ทรงธุดงค์,ฉะนั้นเมื่อเวลาที่พระบรมศาสดาเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน,พระมหากัสสปะจึงมิได้อยู่ในที่นั้น,และในวันถวายพระเพลิง,ทางการยังต้องรอพระมหากัสสปะอีกด้วย,เพราะท่านเป็นพระอาวุโสในขณะนั้น,และจะเป็นผู้จุดเพลิงถวายเป็นคนแรก,ในตำนานกล่าวว่าเมื่อพระมหากัสสปะมาถึง,พระวรกายของพระพุทธองค์ก็ยื่นพระบาทออกมาจากหีบพระศพ,และพระมหา-กัสสปะก็ซบลงกราบพระบาทด้วยเศียรเกล้า,เรื่องนี้คนสมัยปัจจุบันอาจไม่เชื่อ แต่ก็มีข้ออธิบายได้ว่า,เรื่องนี้เป็นเรื่องของพระมหากัสสปะองค์เดียว,ท่านมีญาณเห็นของท่านอย่างนั้น,อาจเป็นมโนภาพของท่าน,นิมิตเอาพระบาทออกมากราบหรือกราบด้วยมีน้ำใจระลึกถึงพระบาทก็เป็นได้,แต่เมื่อตำนานกล่าวไว้ดังนั้น,เราก็ต้องฟังไว้ก่อน

ประวัติของพระมหากัสสปะนั้นเป็นเรื่องราวที่น่าสนใจมาก ท่านมีนามว่า ปิปผลิ นามสกุล กัสสปะ เมื่อท่านมีอายุ 20 ปี บิดามารดาปรึกษาจะหาภรรยาให้แก่บุตร จึงมอบเงินทองของหมั้นแก่พราหมณ์ 8 คน ให้ไปแสวงหาหญิงที่มีลักษณะงดงาม และมีฐานะมั่งคั่งเสมอด้วยสกุลตน,และมอบอำนาจให้ทำการหมั้นหมาย,พร้อมทั้งกำหนดวันแต่งงานให้เสร็จเลย,คณะพราหมณ์เดินทางเรื่อยไป,และก็ได้พบหญิงที่มีรูปสมบัติและคุณสมบัติตามปรารถนา ชื่อนางภัททกาปิลานี จึงทำการสู่ขอและหมั้นหมาย,พร้อมทั้งกำหนดวันแต่งงานโดยเรียบร้อย,เมื่อปิปผลิมานพได้ทราบความ,ก็ไม่พอใจ,จึงทำหนังสือไปถึงนางคู่หมั้น,ขอให้นางหาชายที่เหมาะสมอื่นเถิดเพราะว่าท่านต้องการบวช,ฝ่ายนางเจ้าสาวก็มีใจตรงกัน,ได้ทำหนังสือใจความอย่างเดียวกัน,ส่งมาให้ผู้จะเป็นเจ้าบ่าว,ผู้ถือหนังสือจึงเดินทางสวนกัน,และพบกันที่กลางทาง,ไต่ถามกันได้ความแล้ว,จึงบังอาจฉีกหนังสือออกอ่าน,ครั้นทราบความปฏิเสธร่วมกันดังนั้น,จึงชวนกันทำหนังสือใหม่,แสดงความรักใคร่ต่อกัน,และตกลงจะแต่งงานกัน,เมื่อเกิดการเข้าใจผิดดังนี้,การแต่งงานจึงเกิดมีขึ้นได้,แต่ก็ปรากฏว่าสามีภรรยาคู่นี้อยู่กันแต่ในนามเท่านั้น,แม้แต่จะดูหน้ากันหรือพูดกันก็ไม่มี,ฉะนั้นจึงหามีบุตรธิดามาบังเกิดไม่,ด้วยเหตุที่สองตระกูลนี้มั่งมีมาก,เมื่อบิดามารดาของทั้งสองฝ่ายถึงกาลอวสานต์แห่งชีวิตแล้ว,สามีภรรยาคู่นี้ก็ต้องรับภาระในการครองเรือน,และครองทรัพย์สมบัติมหาศาล,จึงเกิดความเบื่อหน่าย,และตัดสินใจออกบวชพร้อมกัน,สามีภรรยาในนามออกเดินทางไปถึงทาง 2 แพร่ง,แล้วก็แยกทางกัน,ภรรยา

ไปทางซ้ายบรรลุถึงสำนักนางภิกษุณี ได้บวชและบรรลุพระอรหัตรผล ส่วนสามีไปทางขวา ได้พบสมเด็จพระบรมศาสดาประทับอยู่ใต้ร่มไทร เกิดความเลื่อมใสประกาศตนเป็นสาวก และขอประทานให้พระศาสดาเป็นศาสดาแห่งตน พระพุทธองค์ทรงอนุญาติให้เป็นสาวก และประทานธรรมเทศนาใจความว่า "ให้มีความยำเกรงในภิกษุอาวุโสและภิกษุระดับต่าง ๆ ให้ตั้งใจฟังธรรมและเพียรพิจารณาธรรมนั้น ๆ ให้มีสติพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์" ท่านปฏิบัติตามโดยเคร่งครัดและได้สำเร็จพระอรหันต์ในวันที่ 8 ของการอุปสมบท ท่านมีชื่อเสียงในการมักน้อยและสันโดษ ตัดขาดจากวงศาคณาญาติและทรัพย์สมบัติมหาศาลโดยเด็ดขาด ได้รับการยกย่องว่าเป็นสุปฏิปนโน คือผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ พระมหากัสสปะเป็นพระที่สนใจและเอาใจใส่มากและเชี่ยวชาญแต่ในเชิงปฏิบัติ ได้ออกธุดงค์และแสวงหาโมกขธรรมในที่วิเวกเป็นวัตร ธรรมเทศนาของท่านจึงมีน้อย ไม่ค่อยมีใครรู้จัก จนกระทั่งเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้ว และหลังจากถวายพระเพลิงแล้ว 7 วัน ชื่อเสียงของท่านจึงปรากฏขึ้น.

ท่านได้รับการยกย่องจากพระศาสดา คือทรงรับผ้าสังฆาฏิของท่านไปทรง และประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ให้แก่ท่านแล้วตรัสว่า พระมหากัสสปะมีธรรมเครื่องอยู่เสมอด้วยพระองค์ พร้อมทั้งทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้ปฏิบัติที่มักน้อยและสันโดษ ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ถือเป็นตัวอย่างว่า ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะผู้นี้เป็นผู้สันโดษยินดีด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชตามมีตามได้ ไม่มักมากตื่นเต้นในปัจจัย 4 เมื่อพระมหากัสสปะไปพบปะพี่น้องก็กระทำตนวางเฉยเช่นเดียวกับเป็นคนอื่น วางตนเฉยตั้งจิตเป็นกลาง จะทำบุญหรือมิทำบุญก็ตามใจเขา พระมหากัสสปะมาบวชเมื่อมีอายุมากแล้ว ครั้งหนึ่งท่านไปเฝ้าพระศาสดาที่เวฬุวัน พระศาสดาตรัสแก่ท่านว่า,กัสสปะเดี๋ยวนี้ท่านก็แก่แล้ว ท่านใช้จีวรที่เขาไม่ใช้นี้ ผ้านั้นหนักนัก จงทรงจีวรที่คฤหบดีถวายเถิด จงฉันโภชนะที่นิมนต์เถิด จงอยู่ในที่ใกล้เราเถิด จะเห็นว่าพระบรมศาสดาทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่พระมหากัสสปะเพียงไร แต่พระมหากัสสปะก็ทูลตอบว่า ข้าพระเจ้าเคยอยู่ป่า เที่ยวบิณฑบาต ทรงผ้าบังสุกุลจีวรใช้แต่ผ้า 3 ผืน มีความปรารถนาน้อยสันโดษ ชอบเงียบสงัด ไม่ชอบระคนด้วยหมู่ ปรารถนาความเพียรและพูดสรรเสริญคุณธรรมเช่นนั้นมานานแล้ว พระบรมศาสดาทรงตรัสถามเหตุผล ก็ทูลตอบว่าเป็นความสุขของท่านเอง และประชาชนก็ไม่ถูกรบกวน เขาจะได้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี พระบรมศาสดาจึงทรงตามใจท่าน ด้วยความมักน้อยและสันโดษเช่นนี้ ท่านจึงเป็นที่ยกย่องและนับถือของบุคคลทั่วไป หลายตระกูลต้องการเป็นอุปัฏฐากของท่าน แต่ท่านก็ มิได้พัวพันอยู่ในตระกูลใด ๆ ถึงคราวพระบรมศาสดาเสด็จจาริกไปโปรดสัตว์ ตัวท่านก็ขอตามเสด็จในฐานะเป็นสาวกธรรมดา แต่พระบรมศาสดาก็โปรดที่จะให้ท่านอยู่ในเมือง เพื่อเจริญ ศรัทธาปสาทะของผู้เลื่อมใสในองค์ท่าน พระมหากัสสปะ เอกทัคคะในการปฏิบัติ

และหาพอใจในการสั่งสอนเทศนาไม่ธรรมเทศนาของท่านจึงไม่ค่อยมี ในคราวที่สมเด็จพระบรมศาสดาปรินิพพาน ท่านอยู่เสียที่นครปาวา หาได้ตามเสด็จจาริกด้วยไม่ อยู่มาวันหนึ่งท่านระลึกถึงสมเด็จพระพุทธองค์ จึงเดินทางมาจากนครปาวากับบริวาร ขณะที่พักอยู่ตามทาง พบชีวกผู้หนึ่งเดินสวนทางมา ท่านก็ถามข่าวแห่งพระศาสดา ได้รับบอกว่าปรินิพพานเสียแล้วได้ 7 วัน ในพวกภิกษุบริวาร พวกที่ยังตัดอาลัยมิได้ก็ร้องไห้รำพันถึง พวกที่ตัดอาลัยได้แล้วก็ปลงธรรมสังเวช มีภิกษุบวชเมื่อแก่องค์หนึ่งชื่อ สุภัททะ กล่าวห้ามภิกษุทั้งหลายว่า"อย่าเศร้าโศกร้องไห้เลย พระศาสดาปรินิพพานเสียได้เป็นดี ถ้ายังทรงพระชนม์อยู่ก็จะบังคับให้ทำและมิให้ทำสิ่งที่ตนพอใจหรือไม่พอใจ แต่นี้ไปพวกเราก็จะทำอะไรตามใจได้แล้ว"พระมหากัสสปะได้ยินดังนั้นก็ให้รู้สึกสังเวช จึงมารำพึงว่า เพียง 7 วันเท่านั้น ก็ยังมีผู้ไม่หนักแน่นในพระสัจจธรรม บังอาจกล่าวจ้วงจาบเช่นนั้น ถ้าล่วงนานไปแล้ว จะรุนแรงเพียงไร ท่านจำคำของสุภัททะพระแก่ไว้ในใจ แล้วรีบเดินทางมาถึงกุสินารายนคร ทันในตอนบ่าย และได้ถวายบังคมพระพุทธสรีระ ทั้งนี้เพราะทางการคอยให้ท่านเป็นผู้จุดเพลิงถวายเป็นองค์แรก

เมื่อถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระได้ 7 วัน ท่านก็ได้เล่าเรื่องที่ท่านเป็นห่วง และยกขึ้นเป็นเหตุชักชวนภิกษุสงฆ์ให้ทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นแบบฉบับ เพื่อสมกับพระพุทธพจน์ที่ได้ประทานไว้เมื่อครั้งปรินิพพานว่า ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อันพระองค์ได้ทรงแสดงไว้แล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย พระสงฆ์เห็นชอบตามคำแนะนำของท่าน ได้มอบธุระให้ท่านเป็นผู้เลือกภิกษุทั้งหลาย ผู้สามารถทำการสังคยานานั้น, ท่านกำหนดเลือกพระอารยบุคคลได้จำนวน 500 องค์ รวมทั้งพระอานนท์ผู้ยังไม่บันลุพระอริยผลด้วย เพราะเว้นจากพระอานนท์เสียแล้วก็ยากที่จะทำสังคายนาได้สดวก ท่านเร่งพระอานนท์จนบรรลุพระอรหัต ผลทันเวลาทันสังคายนา ซึ่งประชุมที่ถ้ำสัตตบัณณคูหาแห่งเวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ พระมหากัสสปะเป็นประธาน พระอุบาลีและพระอานนท์เป็นรองประธาน พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นองค์อุปถัมภ์ ใช้เวลา 7 เดือนจึงสำเร็จ การทำสังคายนาครั้งนี้เป็นครั้งแรกเรียกว่า ปฐมสังคีติ การทำสังคายนาครั้งแรกนี้เป็นประโยชน์อย่างใหญ่หลวงแก่พระพุทธศาสนา เป็นการฉลองพระคุณของพระศาสดาเป็นอย่างดี การทำสังคายนาเช่นนี้ พระสารีบุตรเคยปรารภไว้แล้ว แต่มานิพพานเสียก่อน และพระมหากัสสปะได้เป็นผู้ทำสำเร็จครั้งนี้ ท่านได้ทำสังคายนาร้อยกรองพระไตรปิฎกแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ ร้อยกรองเข้าไว้ให้เป็นหมวด เป็นหมู่ เป็นแผนก พระวินัยปิฎกจัดเข้าไว้เป็นพวกพระวินัย พระสูตรจัดเข้าไว้ตามพวกสูตร์ พระอภิธรรมตามพวกพระอภิธรรม กระทำให้ถูกต้องตามพระพุทธฎีกา เมื่อเสร็จงานอันประเสริฐยิ่งใหญ่แล้ว ท่านก็สำราญอิริยาบถอยู่ในเวฬุวนาราม ให้โอวาทสั่งสอนศิษยานุศิษย์ใหญ่น้อยตลอดมาเป็นเวลานาน โดยมิได้จาริกธุดงค์

เช่นเดิมเพราะท่านชราแล้ว

อยู่มาวันหนึ่งท่านเข้าฌานสมาบัต และปลงสังขารว่าอายุของท่านถึงร้อยยี่สิบปีแล้ว,และก็ทราบว่าต่อไปว่า ในวันพรุ่งนี้ท่านจะปรินิพพานที่ภูเขาสามลูก,ชื่อกุกกุฏสัมปาตใกล้กรุงราชคฤห์, ครั้นเพลารุ่งเช้าท่านก็ประทานธรรมเทศนาตามปกติและแจ้งว่าท่านสิ้นอายุแล้วและจะปรินิพพานในเย็นวันนั้นบรรดาภิกษุทั้งหลายต่างพากันเศร้าโศรก,ท่านจึงเทศนาโปรดให้เห็นธรรมของความไม่เที่ยง,เป็นอนิจจังแก่สังขาร ฉะนั้นพึงอย่าประมาท ให้เร่งทำความเพียรให้พ้นอนิจจังให้จงได้และถ้าผู้ใดอยากเห็นท่านเข้าสู่ปรินิพพานก็ให้ตามไปที่ เขากุกกุฏสัมปาตในเพลาเย็นเถิด ครั้นเมื่อเทศนาและสั่งความเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงมหาจีวรบังสกุลที่พระพุทธเจ้าประทานแก่ท่านแล้วก็ออกไปโปรดสัตว์รับบิณฑบาตตามเดิมแล้วก็กลับมาฉันจังหันทำภัตตกิจตามสบาย ต่อมาท่านมาระลึกถึงพระเจ้าอชาตศัตรูว่าเคยมีอุปการะแก่ท่านและมีศรัทธาบริจาคจตุปัจจัยถวายพระสงฆ์มิได้ขาดอีกทั้งเป็นกำลังใหญ่ในการช่วยยกย่องพระพุทธศาสนาเมื่อกระทำปฐมสังคายนา จึงควรจะไปลาให้ทรงทราบถึงการนิพพานของท่าน เมื่อคิดแล้วก็รีบเข้าสู่ราชคฤห์มหานครในเวลาเที่ยง เมื่อไปถึงก็ทราบจากอำมาตย์ว่ายังบรรทมอยู่ และปลุกไม่ได้พระผู้เป็นเจ้าจึงสั่งความแก่อำมาตย์ว่า,ท่านจะมาทูลลาไปเข้าสู่พระนิพพานในเย็นวันนั้น,ระหว่างภูเขาสามลูกชื่อกุกกุฏสัมปาตบรรพต แล้วก็กลับมาสู่เวฬุวันมหาวิหาร

พอใกล้เวลาเย็น ตะวันคล้อยจวนจะตกอยู่รอน ๆ อากาศเย็นสบาย,ท่านจึงออกจากเวฬุวันมหาวิหาร,พร้อมด้วยพระสงฆ์บริวารมากมาย, พอถึงภูเขาสามลูกสถานที่กำหนดไว้ พระผู้เป็นเจ้าจึงสำแดงอิทธิฤทธิ์เหาะขึ้นไปในเวหา,สำแดงปาฏิหารย์ต่าง ๆ ให้ปรากฏแก่คนทั้งหลาย,แล้วจึงประทานธรรมเทศนาครั้งสุดท้ายว่าให้อุตส่าห์เจริญสมณธรรมและอย่าประมาท ส่วนตัวท่านขอลาเข้าสู่ปรินิพพาน แล้วท่านก็เข้าสู่ที่ ๆ กำหนดไว้,เข้าสมาธิ อธิษฐานว่า,เมื่อท่านดับขันธ์ปรินิพพานนั้น,ขอให้ภูเขาสามลูกเคลื่อนเข้ามาบรรจบกันให้ปรากฏเป็นห้องหับให้มีเครื่องประดับบูชางดงามตระการตาหอมตระหลบอบอวลไปด้วยดอกไม้นานาพันธุ์อันไม่มีวันจะเหี่ยวแห้ง ขอให้ทุกสิ่งในห้องจงอย่ามีการเปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเดิม และยังได้อธิษฐานพร้อมคำทำนายว่าในอนาคตจะมีพระพุทธเจ้าองค์ใหม่ทรงพระนามว่า พระศรีอารยเมตไตรยจะเสด็จมาสู่ห้องเก็บพระสรีระของท่าน และจะเอาพระหัตถขวาช้อนเอาพระสรีระชูขึ้นแล้วประกาศว่าท่านเป็นพี่ชายของพระองค์และเป็นพระสาวกผู้ใหญ่ในพระศาสนาพระสมณ โคดม สัมมาสัมพุทธเจ้ามีนามว่าพระมหากัสสปะเถระเป็นผู้มีความสันโดษมักน้อยและถือธุดงค์ครบสิ้นทั้ง 13 ประการจนตลอดชีวิตของท่าน

ก่อนเผาหรือตอนสวดศพแทน

2. **เตจีวริกธุดงค์** ได้แก่การทรงไว้ด้วยไตรจีวรคือผ้าสามผืนได้แก่ สังฆาฏิ, อุตตราสงค์, อันตรวาสก และไม่ทำการสะสมเครื่องนุ่งห่มให้มากกว่าความต้องการ ถ้าเก็บไว้เกินความจำเป็นถือเป็นธุดงคโจร,จะไปไหนก็ให้ไปแต่ไตรจีวรสามผืน,ประดุจนกซึ่งบินไป แค่ปีก 2 ปีกเท่านั้น

3. **บิณฑบาติกธุดงค์** ได้แก่การฉันอาหารจากบาตรที่บิณฑบาตมาได้เท่านั้น ไม่ยอมรับของถวายนอกเหนือไปจากการใส่บาตร ในปัจจุบันยังมีพระภิกษุที่สมาทานธุดงควัตรข้อนี้ในระหว่างเวลาเข้าพรรษา

4. **สัมปทานจาริกธุดงค์** คือในการไปรับบิณฑบาตนั้นจะต้องไปรับติดต่อกันทุกบ้านเรือนไม่มีการละเว้นบางบ้าน เขาจะใส่หรือมิใส่ก็เป็นเรื่องของเขาแต่จะต้องเดินโปรดสัตว์ทุกบ้านไป.

5. **เอกาสนิกธุดงค์** คือภิกษุที่มีอาหารฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นปกติ คือเมื่อลุกจากอาสนะแล้วฉันอีกไม่ได้

6.**ปัตติบิณฑิกธุดงค์** คือฉันแต่ก้อนข้าวในบาตรเป็นปกติรวมทั้งกับข้าวอาหารอื่นในบาตรซึ่งรวมมาด้วย ให้ฉันปนกันหมดในบาตร ห้ามภาชนะสองใบแม้แต่ใบไม้ก็มิบังควร

7. **ขลุปัจฉาภัตติกธุดงค์** คือภิกษุผู้ไม่ฉันอาหารอันผู้อื่นมาถวายภายหลังเมื่อเลิกรับบิณฑบาตแล้ว แม้จะอยู่ในเวลากำลังฉันท์ศัพนี้มาจากนกชนิดหนึ่งชื่อนกขลุ,เมื่อได้คาบผลไม้มาแล้ว,และผลไม้นั้นหล่นจากปากก็จะไม่กินผล

ท่านผู้ฟังคงจะเคยได้ยินคำว่าพระธุดงค์บางท่านก็คงจะได้เคยเห็นพระธุดงค์ที่มีบาตรและกลดมีลักษณะเหมือนร่มไว้กางเวลากลางคืนตอนจำวัด หรือจะกางเวลาพักกลางแดดโดยไม่มีร่มไม้ใกล้ ๆ ก็คงจะได้ ฉะนั้นคำว่าธุดงค์ 13 ประการซึ่งพระมหากัสสปเถระเคยถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดทุก ๆ แบบมาตลอดชีวิตของท่านจึงเป็นเรื่องน่าศึกษา ทั้งนี้มิได้หมายว่าจะต้องสมาทานพร้อมกันทั้ง 13 แบบ แต่จะสมาทานอันใดอันหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ ฉะนั้นผู้เขียนจะขอเวลาบรรยายเรื่องธุดงค์ 13 ประการไว้ ณ ที่นี้:-

1. **บังสุกุลกธุดงค์** ได้แก่การไม่รับไตรจีวรที่ถวายธรรมดาจะใช้แต่ผ้าสกปรกคลุกฝุ่นหรือผ้าที่เขาทิ้งแล้วมาทำความสะอาดปะชุนและเย็บแล้วย้อมฝาดให้เป็นสีกลักคือสีน้ำตาลไหม้ ธุดงควัตรข้อนี้พระมหากัสสปะถือจนตราบสิ้นชีวิต แม้พระพุทธองค์จะทรงขอร้องให้ใช้ไตรจีวรด้วยผ้าเนื้อดีสอาดสอ้านบ้าง ท่านก็ไม่ยอมทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นมหาเศรษฐีเคยใช้ของดี ๆ มา แต่ท่านก็ยอมรับมหาจีวร เนื้อดีซึ่งพระพุทธเจ้าชักบังสุกุลมาและประทานให้โดยการรับแลกเปลี่ยนกับจีวรอันคร่ำคร่าของท่านมหาจีวรผืนนี้ท่านครองเมื่อจะปรินิพพานดังกล่าวไว้แล้วในตอนต้นในปัจจุบันเป็นการยากที่จะหาผ้าที่เขาโยนทิ้งดุจกองฝุ่นได้แล้ว จึงใช้จีวรที่ชักบังสุกุลจากหน้าศพ

ไม้อื่นอีกในวันนั้น,แม้จะหิวโหยเพียงใดก็ตาม

8. **อารัญญิกธุดงค์** คือเป็นผู้ที่อยู่แต่ในป่าเป็นปกติ ไม่ยอมอาศัยอยู่ในเมือง,จะเข้าเมืองก็ต่อเมื่อมีกิจจำเป็น

9. **รุกขมูลิกธุดงค์** คืออยู่ตามโคนไม้เป็นปกติเพราะมีอากาศดีและมีความสงบวิเวกเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม

10. **อัพโภกาสิกธุดงค์** คืออยู่ในที่แจ้งเป็นปกติ อันมิใช่ที่หายากซ้ำมีมณีคือดวงดาวเป็นเพดาน มีประทีบคือดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ส่องแสง สมควรแก่ภาวะอนาคาริยชน คือ ผู้ปราศจากบ้านเรือน

11. **โสสานิกธุดงค์** คือผู้อยู่ในป่าช้าเป็นปกติ ข้อนี้มีเหตุผลดังเช่นข้อที่ว่าด้วยโคนไม้และที่แจ้ง

12. **ยถาสันตติกธุดงค์** คือผู้ที่อยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นปกติไม่มีการเลือกที่, ถ้าที่ดีก็ไม่ติดใจ,ได้เสนาสนะเลว ก็ไม่น้อยใจย่อมนอนนั่งเป็นสุขทุกแห่งตามมีตามได้

13. **เนสัชชิกธุดงค์** คือภิกษุผู้มีการอยู่ด้วยการนั่งเป็นปกติคือไม่ยอมเอนหลังนอนเลย แต่เปลี่ยนอริยาบถเป็นเดินจงกรมได้

ได้พรรณาลักษณะของธุดงค์ 13 ข้อมาโดยสังเขปแล้ว การธุดงค์นี้ต้องมีสมาทาน คือตั้งใจจะทำและมีกำหนดเวลา เช่นในระหว่างเข้าพรรษา หรือวันสำคัญทางศาสนาเช่นในวันวิสาขะหรือวันมาฆะเป็นต้น

ขอย้อนกลับมาในเรื่องการอธิษฐานและการทำนายของพระมหากัสสปะ ท่านกล่าวว่าสมเด็จพระศรีอารยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าจะสรรเสริญคุณของท่านว่าลึกซึ้งมหาศาลเปรียบได้กับท้องทะเลลึกและภูเขาอันสูงใหญ่ในโลก และเมื่อกล่าวสรรเสริญจบลง ก็จะบังเกิดเป็นเปลวเพลิงจากสรีระของท่านเผาผลาญรูปขันธ์ของท่านให้สูญสิ้นไปในฝ่าพระหัตถของพระศรีอารยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้า ข้อความดังกล่าวนี้เป็นเรื่องคำทำนายในอนาคต ต่อไปเป็นการอธิษฐานถึงเหตุการณ์ในปัจจุบันของขณะนั้น กล่าวคือเมื่อพระเจ้าอชาตศัตรูทรงทราบเรื่องนิพพานของท่านและเสด็จมายังภูเขาสามลูกซึ่งประกบกันเป็นห้องคูหาของพระศพนั้นเมื่อท่านเสด็จมาถึงเพื่อทำการสักการะบูชาด้วยภักดีก็ขอให้ภูเขาลูกนี้จงเปิดออกให้พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเห็นพระศพและทรงนมัสการสักการะบูชา เมื่อเสร็จแล้วก็ขอให้ภูเขาทั้งสามลูกเคลื่อนตัวเข้าหากันและปิดสนิทดังเดิม เมื่ออธิษฐานเสร็จก็เอนองค์ลงเหนือแท่นบ่ายพระเศียรไปทางทิศเหนือ เบ็ญจขันธ์ของท่านก็ดับเข้าสู่พระอมตมหานิพพาน ภูเขาทั้งสามลูกก็เคลื่อนเข้ามาสนิทกัน บังไว้มิให้มหาชนเห็นพระศพจึงยังความโศกาลัยแก่มหาชน ณ ที่นั้น ครั้นส่างโศกก็พากันนมัสการอยู่ภายนอกแล้วก็ลากลับบ้านไป

ฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรูเมื่อถึงเวลาบรรทมตื่นก็เสด็จออกให้หมู่อำมาตย์เฝ้าตามปกติ อำมาตย์จึงกราบทูลความเรื่องพระมหาเถระมาทูลลาไปนิพพาน ที่เขาสามลูกเมื่อตอนบ่าย

ขณะทรงบรรทมหลับและบัดนี้ท่านนิพพานแล้ว เมื่อเพลาเย็นนี้ พระเจ้าอชาต

ศัตรูทรงทราบก็ทรงรู้สึกประหนึ่งอสุณีบาตมาฟาดต้องพระองค์ ทรงเสียพระทัยมาก เป็นลมสลบไปถึงสามครั้ง บรรดาอำมาตย์ได้ตระเตรียมยาไว้แก้ไขให้ทรงฟื้นคืนสติขึ้นมาได้ ครั้นทรงทราบว่าสรีระของพระมหาเถระอยู่ที่ภูเขาสามลูก จึงทรงให้จัดขบวนนำประชาชนพร้อมด้วยเครื่องสักการะบูชาแห่แหนไปยังภูเขาสามลูกทันที แต่ไม่เห็นพระศพจึงทรงอธิษฐานขอให้ภูเขาจงเปิดออกให้เห็นพระศพเถิด ด้วยกำลังสัจจาธิษฐานแห่งพระเจ้าอชาตศัตรู และกำลังอธิษฐานที่พระมหาเถระตั้งไว้ ภูเขาสามลูกก็แยกจากกันเป็นอัศจรรย์ประหลาดตาแก่มหาชนพลนิกรทั้งหลาย ต่างตบมือแสดงความยินดีซ้องสาธุการโดยทั่วหน้า พระเจ้าอชาตศัตรูทรงพระกันแสงให้พิไรรำพันและยกพระบาทพระมหาเถระกราบ วันทาและบูชาด้วยเครื่องสักการะของหอม ทรงประทับจัดการประโคมสมโภชพระมหาเถระอยู่ถึง 7 วัน 7 คืน โดยมิได้ยอมเสด็จไปที่ไหนเลย พอครบกำหนด 7 วันภูเขาทั้งสามลูกก็เคลื่อนเข้าหากันปิดสนิทเป็นแท่งเดียวเช่นเดิม พระราชาและมหาชนต่างพากันร้องไห้ร่ำรักอาลัยพระมหาเถระกันทั่วทุกตัวคน พระเจ้าอชาตศัตรูจึงกราบลาเสด็จสู่พระนครได้อุตส่าห์บำเพ็ญทานรักษาศีลระลึกถึงคำสอนของพระมหาเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์อยู่เป็นนิจ

ตามความในเรื่องนี้ ท่านและเราก็เข้าใจว่าตราบเท่าทุกวันนี้ ซากสรีระของพระมหาเถระยังคงสภาพเป็นปกติ มิได้เปื่อยเน่า อาจเป็นเพราะพระบารมีหรือเพราะอุณหภูมิอากาศเย็นสม่ำเสมอ จึงรักษาสภาพของธาตุขันธ์ไว้คงที่และเครื่องประดับบูชาหน้าพระศพก็ยังอยู่เป็นปกติเหมือนเดิม ดังคำอธิษฐานของท่าน และจะอยู่ต่อไปจนกว่าพระศรีอารยเมตไตรยสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมาถวายพระเพลิงพระศพของท่านในพระหัตถ แล้วเอาพระธาตุบันจุสถูปไว้เพื่อสักการะบูชา

เรื่องชีวะประวัติ ของพระมหากัสสปะเถระเป็นเรื่องแห่งการอธิษฐานและอภินิหาร ผู้ฟังสมัยใหม่อาจคลางแคลงใจสังสัยในเรื่องเช่นนี้ จึงขอนำพระสูตรบทหนึ่งชื่อ กาลามสูตรมาอ้างไว้ประกอบ,เพื่อพิจารณา ณ ที่นี้ กล่าวคือชาวกาลามชนมีความสงสัยด้วยมีสมณพราหมณ์ต่างคณะ,กล่าวถ้อยคำและข้อคิดเห็นขัดกันจึงอยากทูลถามว่าฝ่ายใดกล่าวข้อความถูกต้องและเป็นความจริงฝ่ายใดกล่าวไม่ถูกต้องและเป็นความเท็จ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีพุทธฎีกาตรัสว่า ความสงสัยนี้เป็นการดีแล้วและเมื่อมีปัญหาควรปฏิบัติดังนี้. 1. จงอย่าถือฟังโดยตามกันมา 2. จงอย่าเข้าใจว่าเป็นของเก่าบอกเล่ากันสืบต่อมา 3. อย่าถือโดยตื่นข่าว 4. อย่าถือโดยอ้างตำรา 5. อย่าถือโดยเหตุนึกเอา 6. อย่าถือโดยคาดคะเน 7. อย่าถือโดยตรึกถามอาการ 8. อย่าถือโดยชอบใจว่าต้องตามกับลัทธิตน 9. อย่าถือโดยเชื่อว่าผู้พูดควรเชื่อถือได้ 10. อย่าถือโดยเชื่อว่าสมณะผู้นี้เป็นครูของเรา

เมื่อทำการสำรวจตรวจตราลักษณะแห่งปัญหาแล้วก็จงใช้ปัญญาพิจารณาดูความถูกและความไม่ถูกด้วยตนเอง ชาวกาลามโคตรจึงเป็นผู้

รู้จักพิจารณาปัญหาและคำตอบของปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามพระธรรมแห่งพระสูตรนี้ ฉะนั้น ในเรื่องนี้ขอให้ท่านผู้ฟังจงพิจารณาดูตามระดับวิสัยแห่งภูมิปัญญาของท่านเถิด พระพุทธเจ้าเคยทรงสรรเสริญพระสารีบุตรที่นำธรรมะของพระองค์ท่านไปพิจารณาด้วยตนเองก่อน,เมื่อเห็นว่าถูกต้องเป็นสัจจธรรมจริงจึงปฏิบัติตาม ตามหลักวิทยาศาสตร์สิ่งใดที่พิสูจน์ค้านไม่ได้ จะต้องยอมรับเชื่อสิ่งนั้นไว้ครึ่งหนึ่งเสมอ ในการสอนแผนใหม่ เมื่อศิษย์มีปัญหามาถามครูครูจะไม่ตอบปัญหานั้น,แต่ครูจะตั้งปัญหาถามศิษย์ให้คิดและได้คำตอบเอง,ในการสอนของท่านนักปราชญ โสเครติส ท่านไม่เคยบอกศิษย์แต่ท่านตั้งปัญหาถามศิษย์และศิษย์เป็นคนตอบอาจารย์ผู้เรียนจะเป็นผู้ได้ความคิด เป็นผู้ใช้ปัญญาพิจารณาความถูกต้องเอง ส่วนเรื่องอภินิหารนั้น รวมทั้งการรับทราบด้วยจิต การเจริญอภิญญา อรูปฌานการแสดงปาฏิหารย์ด้วยอิทธิฤทธิต่าง ๆ นั้น อาจมีขึ้นได้ และรับทราบได้สำหรับผู้ที่มีจิตและสภาวธรรม ในระดับเดียวกันเท่านั้น ดังตัวอย่างของการรับวิทยุ คลื่นรับต้องถี่ระดับเดียวกับคลื่นส่ง,และต้องรับสถานีให้ถูกที่ด้วย ฉะนั้นจึงเป็นสิทธิของท่านที่จะพิจารณาบทความนี้ด้วยตนเอง

เรื่องของพระอานนท์

รวบรวมโดย "หินสามก้อน"

วันนี้จะเล่าเรื่องพระสาวกให้ฟัง แม้จะเป็นเรื่องทางศาสนาแต่ก็คงจะเจริญใจได้ข้อคิดทางคติธรรมพอสมควร ทั้งนี้เพราะท่านผู้นี้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดีในศาสนาพุทธของเรา ท่านคือพระอานนท์พุทธอนุชา พระสาวกองค์นี้ถือกำเนิดมาเป็นเจ้าชายในศากยวงศ์ ทรงนามว่า อานันทะกุมาร เป็นลูกผู้น้องของเจ้าชายสิทธัตถะ ท่านเป็นสหชาติคือเกิดปีเดียว เดือนเดียวและวันเดียวกัน เพียงแต่เกิดปีเดียวกันเขาก็ถือว่าเป็นสหชาติแล้ว ยิ่งเดือนเดียววันเดียวกันด้วยแล้ว ยิ่งแน่ใหญ่ มีเจ้าชายในวงศ์นี้เกิดเป็นสหชาติเหมือนกันอีกองค์หนึ่ง แต่มีชื่อเสียงในทางเสีย คือเจ้าชายเทวทัตตะ แต่วันนี้จะพูดเรื่องเจ้าชายอานันทะกุมารเท่านั้น

เจ้าชายอานันทะกุมารผู้นี้ได้ตั้งปณิธานความปรารถนาไว้แต่ชาติก่อนสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระพุทธปทุมตตระ ว่า จะขอเป็นพระพุทธอุปฐากของพระพุทธเจ้าองค์ต่อไป ฉะนั้นในชาตินี้เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะได้ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญานแล้ว และได้เสด็จไปโปรดประทานเทศนาแก่สมเด็จพระพุทธบิดา จึงได้มีเจ้าชายผู้น้องโอรสแห่งศากยวงศ์ 6 องค์พากันติดตามมาบวชในสำนักพระพุทธเจ้า ในจำนวน 6 องค์นี้ มีเจ้าช้ายอานันทะกุมารและเจ้าชายเทวทัตตะรวมอยู่ด้วย เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงผนวชได้ 20 พรรษา พระอานนท์จึงได้รับหน้าที่เป็นพุทธอุปฐากเป็นนิตย์แต่ผู้เดียวด้วยการออกเสียงเลือกตั้ง และแต่งตั้งแบบประชาธิปไตย ในขณะที่มีการเลือกตั้งนั้น ได้มีพระสาวกอาวุโสหลายองค์ เช่น พระสารีบุตรเป็นต้น เสนอตนเป็นพุทธอุปฐาก เว้นแต่พระอานนท์องค์เดียวที่ไม่ทูลขอ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงปฏิเสธพระสาวกองค์อื่น ๆ โดยทรงอ้างว่า จะต้องการให้ทำประโยชน์อื่นที่ยิ่งใหญ่กว่าการเป็นพระอุปฐาก พระภิกษุทั้งหลายเห็นพระอานนท์มิได้ทูลขอ ก็ชวนกันกล่าวว่า ทำไมพระอานนท์ไม่ทูลขอบ้างเล่า พระอานนท์จึงกราบบังคมทูลขอข้อแม้ 8 ประการซึ่งเรียกว่าเป็นการขอพรก่อนที่จะสมัคร ดังนี้

1. ถ้าใครถวายผ้าเนื้อดีขออย่าได้ประทานแก่พระอานนท์

2. อย่าประทานอาหารในบิณฑบาต

3. อย่าทรงอนุญาตให้นอนร่วมกุฏิ

4. หากทรงได้รับนิมนต์ไปฉัน ขอได้โปรดอย่าให้ติดตาม

เมื่อพระพุทธองค์ทรงถามสาเหตุก็ตอบว่า เพราะผู้คนจะนินทาว่าพระอานนท์ได้ประโยชน์จากการเป็นพุทธอุปฐาก และ 4 ข้อ ต่อไปคือ.

5. ถ้าหากใครมานิมนต์แล้วไม่พบพระองค์หากเป็นการสมควรแล้วขอให้พระอานนท์รับนิมนต์ได้

6. ขอให้ทรงอนุญาตให้พระอานนท์พาคนที่สมควรเข้าเฝ้าได้

7. หากพระอานนท์มีปัญหาเมื่อใด ไม่ว่าจะเป็นกาลยามใดขอให้ทรงอนุญาตให้เข้าเฝ้าได้

8. เมื่อทรงเทศนาในที่ใด หากพระอานนท์มิได้ตามเสด็จก็ขอให้ได้โปรดมาทรงเล่าให้พระอานนท์ฟังทุกเรื่อง

เมื่อทรงถามสาเหตุ ก็ได้ถวายเหตุผล และเฉพาะข้อ 8 ก็คือว่า ถ้าหากมีคนมาถามว่า เมื่อเสด็จไปที่นั้น ทรงเทศน์เรื่องอะไร พระอานนท์จะได้ตอบถูก หากมิฉะนั้นจะถูกนินทาว่า เป็นพุทธอุปฐากแต่ไม่รู้เรื่องกิจวัตรของพระองค์ เมื่อพระพุทธองค์ทรงทราบสาเหตุที่เหมาะสมแล้ว จึงทรงประทานอนุญาต ด้วยเหตุที่พระอานนท์ทรงเป็นพระอุปฐาก ปฏิบัติพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นนิตย์ด้วยความจงรักภักดี จึงยังมิได้สำเร็จพระอรหันต์ในระหว่างที่พระพุทธองค์ทรงมีพระชนม์ชีพอยู่ แต่ได้รับประโยชน์มหาศาล คือทรงเป็นเอตะทัคคะ และเป็นพหุสูตในเทศนาของพระพุทธเจ้า ครบแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์โดยมิได้ขาดตกบกพร่องเลย

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพาน ทรงมีพระชนมายุ 80 พรรษา พระอานนท์ก็มีอายุ 80 พรรษา เท่ากัน แต่พระอานนท์ก็ยังไม่สำเร็จพระอรหันต์เพราะทรงใช้เวลาปฏิบัติพระพุทธองค์เสียประมาณ 25 พรรษา จึงรวมเวลาที่บวชประมาณ 30 พรรษาเศษ แต่ประโยชน์ที่พระอานนท์ได้รับก็คือทางด้านปริยัติ คือรอบรู้พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าครบถ้วน โดยมิได้ตกหล่นเลยแม้แต่อักขระเดียว ฉะนั้นในวันที่และขณะที่จะเสด็จปรินิพพาน พระอานนท์ซึ่งเป็นพระแก่แล้วมีอายุ 80 พรรษาเหมือนกัน ไปยืนเกาะประตูร้องไห้อาลัยรักอยู่จนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าต้องทรงเรียกมาประทานธรรมเทศนาเตือนสติ"ว่าอย่าเสียใจอานนท์ ที่ใดมีเกิดก็ย่อมมีดับเป็นธรรมดา"และทรงทำนายไว้ว่า เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว พระอานนท์จะได้สำเร็จพระอรหันต์

ครั้นปลงพระศพสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระมหากัสสปเถระผู้เป็นเจ้ามีประสงค์จะกระทำปฐมสังคายนาร้อยกรองพระไตรปิฎกให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อป้องกันพวกอลัชชีมิให้เหยียบย่ำพระพุทธศาสนา ทรงจัดสรรพระอรหันต์ 500 องค์ ให้เข้าร่วมประชุม และรวมพระอานนท์ซึ่งยังมิได้พระอรหันต์ไว้ในจำนวนนี้ด้วย ฉะนั้นจึงต้องรอเวลาคอยให้พระอานนท์ได้พระอรหันต์ก่อนจึงจะดำเนินการประชุมได้ การประชุมจะขาดพระอานนท์เสียมิได้เพราะท่านเป็นผู้เดียวที่รอบรู้และทราบเรื่องพระธรรมเทศนาทุกเรื่องมิได้ตกหล่น แต่ยังขาดคุณสมบัติเรื่องเป็นพระอรหันต์อยู่เท่านั้น ครั้นพออีกวันหนึ่งจะถึงกำหนดการประชุมแน่นอน พระมหากัสสปจึงเร่งพระอานนท์ว่า "ดูกร อาวุโสอานนท์ เพลาพรุ่งนี้แล้วจะเป็นวันสังคายนา ตัวท่านยังเป็นเสขบุคคลอยู่ อย่าประมาท" ฉะนั้นพอตกเพลาเย็นพระอานนท์ก็อุตส่าห์ ทำความเพียรเพื่อจะตรัสรู้พระอรหัตผล เพียรจงกรมไปจนสิ้นปฐมยามแล้ว จนย่างเข้ามัชฌิมยามก็ยังมิได้สำเร็จจงกรมจนเหนื่อยแล้วและก็นั่งกระทำสมณธรรมเล่า อุตส่าห์เพียรไป ๆ พระอรหัตผล

ก็ยังมิบังเกิด พระอานนท์คิดน้อยใจนักหนา ว่า เออ อาตมาเป็นคนอาภัพ ไม่ควรแก่พระอรหัตผลจริงแล้วหรือ เมื่อพระพุทธองค์ยังมีพระชนม์ชีพอยู่ก็ยังกระทำไม่ได้ ก็ให้ออกตัวว่ามัวแต่ปฏิบัติพระพุทธองค์ก็ครั้งนี้ไซร้ไม่มีพระพุทธองค์แล้ว ได้มีอุตสาหะกระทำความเพียรถึงเพียงนี้ พระอรหันต์ก็มิได้บังเกิดมีแก่อาตมา พระพุทธองค์ก็ทรงทำนายไว้ว่าจะสำเร็จ เหตุไฉนจึงยังไม่สำเร็จเล่า คิดเช่นนี้แล้วก็เร่งทำความเพียรต่อไปโดยมิได้ท้อถอย ครั้นทำความเพียรเหนื่อยเข้าจึงเข้าไปในกุฎิปรารถนาจะเอนกายระงับความเหนื่อยอ่อนกระวนกระวายสักหน่อยหนึ่ง แต่พอเอนกายลง ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอนพระอรหัต ผลก็สำเร็จดังปรารถนา พอรุ่งเช้าก็มีคุณสมบัติเข้าร่วมกระทำปฐมสังคายนาได้สำเร็จเรียบร้อย โดยอาศัยความจดจำและความรอบรู้ของพระอานนท์เป็นส่วนใหญ่จึงทำให้เกียรติคุณของพระอานนท์เป็นที่รู้จักโดยกว้างขวาง พระอานนท์ได้เที่ยวเทศนาโปรดสัตว์ต่อไปอีกถึง 40 ปี จนมีอายุ 120 ปี

ในเวลา 7 วันก่อนเข้าปรินิพพาน พระอานนท์มาปรารภว่าท่านก็มีอายุถึง 120 ปีแล้ว จะหาที่เหมาะแห่งใดเป็นที่นิพพานดีเล่า เพราะพระพุทธองค์ รวมทั้งพระสาวกทั้งหลายต่างก็สามารถหยั่งรู้เวลาที่จะปรินิพพาน และได้กำหนดเลือกสถานที่อันเหมาะสมไว้ทุกพระองค์ ฉะนั้นท่านจึงควรจะกำหนดสถานที่ตามแบบอย่างของท่านเหล่านั้นบ้าง ท่านจึงเลือกสถานที่ปลายแม่น้ำ โรหิณีระหว่างเมืองกบิลพัสดุ์กับเมืองโกลิยะสองฟากฝั่งแม่น้ำมีพระประยูรญาติและอุปฐากอื่น ๆ ตั้งครอบครัวอยู่หลายครัวเรือน ถ้าจะให้เลือกสถานที่แห่งนี้ก็จะเป็นคุณประการแก่ประชาชนทั้งหลายเป็นอันมาก ครั้นแล้วจึงบอกเล่าความนี้แก่พระสงฆ์ทั้งหลายและศิษยานุศิษย์ พร้อมทั้งเทศนาครั้งสุดท้ายว่าอย่าได้ประมาท และให้เร่งจำเริญสิกขา ทั้ง 3 คือ อธิศีล อธิจิตต์และอธิปัญญา ฝ่ายมหาชนทั้ง 2 ฟากแม่น้ำ เมื่อได้ทราบว่าพระอานนท์จะเข้าสู่ปรินิพพาน ต่างก็คิดจะอัญเชิญให้มาสู่พระนิพพานทางฝั่งบ้านของตน พระอานนท์เมื่อทราบความคิดของมหาชนเช่นนี้ จึงมารำพึงว่า มหาชนทั้งสองฟากล้วนมีบุญคุณแก่ท่านเสมอกัน หากไปนิพพานทางฝั่งใด อีกฝั่งหนึ่งก็จะมาแย่งชิงพระธาตุอันจะบังเกิดเป็นเหตุการวิวาทเป็นโกลาหล ทรงคิดวิธีการจะระงับการวิวาทเสีย ฉะนั้นพอครบกำหนดวันจะปรินิพพาน พระอานนท์จึงอธิษฐานให้เป็นบัลลังก์สูง 7 ชั่วลำตาลท่ามกลางแม่น้ำโรหิณี พระผู้เป็นเจ้าเสด็จขึ้นสู่บัลลังก์ เทศนาครั้งสุดท้ายโปรดเทวดาและมนุษย์ที่มาประชุมกัน 2 ฟาก ความว่า อย่าประมาทให้รักษาศีลให้บริสุทธิมีปัญญายึดพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง อย่าสงสัยสนเท่ห์ในคุณ 3 ประการ อย่าเกียจคร้านในการกุศล **และยกตนให้พ้นอำนาจอนิจจังให้จงได้** เมื่อเทศนาจบแล้วก็สำแดงฤทธิ์ต่าง ๆ หลายประการ แล้วอธิษฐานให้วรกายของท่านแยกออกเป็น 2 ภาคตกไปข้างละฟาก ครั้นแล้วก็ให้บังเกิดเป็นไฟและน้ำเผาผลาญสรีระของท่านให้สูญสิ้นยังคงเหลือ พระธาตุมีสีขาวสอาดดัง

สีเงิน มหาชนทั้งสองฟากจึงได้พระธาตุของท่านตามคำอธิษฐานโดยมิต้องวิวาทกัน เขาทั้งหลายสร้างพระเจดีย์ทำฉัตร์สีขาว เก็บพระธาตุไว้สักการะบูชา ต่างก็ร้องไห้เศร้าโศรกเป็นเวลาถึง 4 เดือน จึงจบสิ้นความโศกาดูร และต่างก็พากันเคารพสักการะบูชาพระเจดีย์บันจุพระธาตุเพื่อระลึกถึงพระคุณและความดีอันงดงามของท่านสืบไป

เรื่องของพระอานนท์จบลงเพียงแค่นี้ พระสาวกผู้นี้มีชื่อเสียงทางเอตะทัคคะและพหูสูตรและความจงรักภักดีต่อพระพุทธองค์เป็นอย่างยิ่ง

เรื่องของพระองคุลิมาล

รวบรวมโดย "หินสามก้อน"

ท่านผู้ฟังที่เป็นนักเรียนสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง, จะต้องเคยเรียนหนังสือเรื่อง วาสิฏฐี, ในเรื่องนี้องคุลิมาลโจรและสาตาเคียรเป็นตัวร้ายทำให้ชีวิตของคู่รักในเรื่องต้องพังพินาศไป ฉะนั้นนามขององคุลิมาลโจร, ก็จะเป็นที่รู้จักกันดี โจรใจร้ายผู้นี้กลับใจมาเป็นสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, และยังได้เป็นพระอรหันต์อีกด้วย

พระองคุลิมาลได้สั่งสมบารมีไว้ในชาติก่อน ๆ มากมาย พอมาถึงสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าพระสมณโคดม , ท่านก็ได้มาถือปฏิสนธิในตระกูลปุโรหิต อันเป็นวรรณะพราหมณ์, ซึ่งจัดไว้ในวรรณะสูงสุดในสมัยพระเจ้าเสนทิโกศลแห่งกรุงสาวัตถี, เมื่อทารกออกจากครรภ์มารดานั้น บังเกิดมหัศจรรย์, บันดาเครื่องศาสตราวุธในพระนครนั้น, ก็เปล่งเป็นเปลวเพลิงลุกรุ่งเรืองน่ามหัศจรรย์, ฝ่ายปุโรหิตผู้บิดา ลุกออกจากเรือน, แหงนดูบนท้องฟ้า, ก็ปรากฏเห็นดวงจันทร์อยู่ในฤกษ์ดาวโจรดูประหลาดยิ่งนัก, พอรุ่งเช้าจึงเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน, ทูลถามถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น, พระเจ้าแผ่นดินทรงตอบว่า พระองค์ทรงวิตกมาก, ขอให้ปุโรหิตทำนายทายทักว่าจะเกิดเหตุดีร้ายประการใด ปุโรหิตทูลตอบว่า, เป็นเพราะเหตุในการกำเนิดของบุตรของตน, และทูลว่า บุตรของตนจะเป็นโจร, มีจิตใจโหดเหี้ยมมาก, เห็นสมควรประหารเสียแต่ยังเยาว์, พระเจ้าแผ่นดินทรงค้านว่าอย่าฆ่าเขาเลย, เลี้ยงเขาไว้ให้ดีก่อนเถิด, ปุโรหิตก็ซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ, และได้ถนอมเลี้ยงบุตรของตนเป็นอย่างดี, แล้วตั้งชื่อทารกน้อยว่า "อหิงสกะกุมาร", เพราะเหตุว่าศาสตราวุธลุกเป็นเปลวเพลิง, แต่หาได้มีอันตรายแก่ราชสมบัติ, หรือผู้หนึ่งใดไม่, "อหิงสก" แปลว่า ผู้ไม่เบียดเบียน", ครั้นกุมารเติบใหญ่ขึ้นแล้ว, จึงส่งไปศึกษาวิชา ณ เมืองตักกะศิลา, อันเป็นศูนย์รวมแห่งวิชาความรู้ทั้งหลาย, อหิงสกะกุมารเดินทางไปสู่สำนักทิศาปาโมกข์เพื่อศึกษาศิลปศาสตร์ มีความขยันหมั่นเพียรเล่าเรียนวิชาการ, และหมั่นปรนนิบัติอาจารย์เป็นศิษย์ที่ดี, จนเป็นที่รักใคร่ของอาจารย์, ทั้งยังมีปัญญาความรู้หลักแหลม, เล่าเรียนวิชาการและศิลปศาสตร์, จบสิ้นลงด้วยดีและรวดเร็ว, อีกทั้งยังมีความเชี่ยวชาญกว่าบันดาศานุศิษย์ทั้งปวง, บันดาศิษย์จึงพากันอิจฉาริษยาอหิงสกะกุมารเป็นอันมาก (สมกับคำกลอนของคุณหลวงวิจิตรวาทการที่กล่าวว่า จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย ไม่มีใครเขาอยากเห็นเราเด่นเกิน) จึงพากันชุมนุมหาวิธียุแหย่อาจารย์ ให้เดียจฉันท์, และระแวง เกลียดชังศิษย์ผู้นี้ อาจารย์นั้นครั้งแรก ๆ ก็ไม่เชื่อ, ครั้นถูกยุบ่อยครั้งเข้า, ก็เคลิบเคลิ้มหลงเชื่อ, จนถึงกับคิดจะฆ่าอหิงสกะกุมารเสีย แต่ก็กลับมาหวลคิดว่า, เมื่อคนทั้งหลายทราบว่า อาจารย์สังหารศิษย์ของตนก็จะเกิดความเกรงกลัวไม่กล้ามาสู่สำนัก

ของตนอีก, จึงคิดอุบายล่อลวงศิษย์เอก, เพื่อขอยืมมือผู้อื่นฆ่าศิษย์ให้ตายเขาจึงเรียกกุมารมาพูดว่า "บัดนี้เจ้าก็ได้เรียนวิชาต่าง ๆ จบสิ้นแล้ว, ยังเหลือวิชาเอกอีก 1 วิชา แต่เจ้าจะต้องไปฆ่าคน, แล้วตัดนิ้วมือมาให้จำนวนหนึ่งพัน, จึงจะประกอบศิลปศาสตร์วิชาเอกนี้ให้ได้" อหิงสกะกุมารก็ตอบว่า "ข้าพเจ้าเกิดในตระกูลพราหมณ์, มิบังอาจเบียดเบียนฆ่าสัตว์ได้, "แต่อาจารย์ก็ยังยืนยันว่า, "ถ้าหามาตามคำสั่งไม่ได้ก็ไม่สามารถจะประสาทวิชาเอกให้" อหิงสกะกุมารมีความปรารถนาจะได้วิษณุมนต์วิชาเอกตามคำล่อลวงของอาจารย์ จึงตกลงใจกระทำบาปหยาบช้า อันผิดประเพณีตระกูลพราหมณ์ของตนเสีย ในการฆ่าคน อหิงสกะกุมารก็มิได้ฆ่าด้วยจิตใจโหดเหี้ยม แต่หากคิดว่ากำลังกระทำการ เพื่อแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ ได้ฆ่าคนและตัดนิ้วมือร้อยเป็นพวง ดุจหนึ่งพวงมาลัย ด้วยเหตุนี้ อหิงสกะกุมารจึงได้ปรากฏนามว่า "องคุลิมาลโจร"

องคุลิมาลโจร ท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ ทำลายบ้านช่องจับผู้คนฆ่าตายเสียมากมาย เมื่อฆ่าได้แล้วก็ตัดนิ้วมือร้อยเป็นพวงไว้ เพื่อทราบจำนวนที่ต้องการ กองเกวียนพานิชของกามนิตก็ถูกรบกวนและทำลายเสียหายโดยนายโจรผู้นี้ แต่กามนิตรอดชีวิตมาได้ ประชาชนพากันเดือดร้อนหวาดกลัว มิเป็นอันทำมาหากิน จึงชวนกันหนีไปกรุงสาวัตถี กราบทูลพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า โจรองคุลิมาลไล่ฆ่าผู้คนมา จนถึงเขตแคว้นกรุงสาวัตถีแล้ว ฝ่ายพราหมณ์ปุโรหิตผู้บิดาได้ทราบข่าว ก็แน่ใจว่าโจรที่ได้นามใหม่นี้ คืออหิงสกะกุมารผู้บุตรของตนนั้นเอง จึงบอกความแก่พรหมณีผู้ภรรยา และแจ้งว่าพระเจ้าแผ่นดินจะยกพลเสด็จออกไปจับตัวผู้ร้าย เกรงว่าบุตรจะถูกลงโทษประหารชีวิต ให้ตกตายไปตามกรรมอันร้ายแรงที่ได้กระทำไว้ นางพราหมณีผู้ภรรยาเห็นว่า สามีควรไปตามบุตรมาไว้ที่บ้าน แต่ผู้สามีกล่าวว่า ตนเป็นข้าของพระมหากษัตริย์ มิสามารถจะร่วมมือช่วยเหลือและให้ที่พำนักแก่ผู้กระทำผิดได้ นางพราหมณีเกรงบุตรจะเป็นอันตราย จึงอาสาออกไปพบบุตรเอง

ในกษณะนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาทรงทราบข่าว และทรงพิจารณาเห็นวาสนาบารมีแห่งองคุลิมาลโจรปรากฏในพระญาณทั้งแจ้งในพระทัยว่า โจรองคุลิมาลจะสามารถรับพระสัทธรรมเทศนา และจะศรัทธาออกบวชจนสำเร็จพระอรหันต์ หากพระองค์ละเมินไว้เนิ่นช้า ปล่อยให้มารดาขององคุลิมาลออกมาพบบุตรแล้ว ถ้าหากองคุลิมาลสังหารชีวิตมารดาเสีย ก็จะเกิดมหันต์โทษเป็นอนันตริยกรรม หมดหวังจะเป็นพระอรหันต์

อนันตริยกรรม คือบาปอันหนักที่สุด ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน ตั้งอยู่ในฐานปาราชิกของผู้ถือพระพุทธศาสนา ห้ามมิให้ทำเด็ดขาด

ได้แก่ : มาตุฆาต – ฆ่ามารดา
ปิตุฆาต – ฆ่าบิดา
อรหันตฆาต – ฆ่าพระ–อรหันต์
โลหิตุปบาท – ทำร้ายพระ–พุทธเจ้าจนถึงพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป
สังฆาเภท – ยังสงฆ์ให้แตกแยกจากกัน

เมื่อทรงมีพระมหากรุณาธิคุณดังนี้แล้ว จึงทรงพระดำเนิน ไปยังปากช่องป่า ที่องคุลิ-มาลอาศัยอยู่

ฝ่ายองคุลิมาลโจรนั้น เมื่อได้ฆ่าผู้คนมาหลายร้อยแล้ว ก็ให้เหน็ดเหนื่อยเป็นกำลัง แต่เมื่อมานับนิ้วในพวงมาลัย ก็ปรากฏว่ายังขาดอยู่อีก 1 นิ้วเท่านั้นก็จะได้ครบหนึ่งพัน พลันก็เหลือบไปเห็นสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงมีความดีใจยิ่งนัก มั่นหมายว่าสมณะองค์นี้จะต้องตายด้วยน้ำมือของตนเป็นคนที่หนึ่งพันเป็นแน่แท้ คิดดังนั้นแล้วจึงจับดาบโลดแล่นตามพระบรมศาสดาไปโดยรวดเร็ว

สมเด็จพระพุทธเจ้าทรงพระดำเนินไปช้า ๆ ด้วยพระอาการอันงดงามยิ่งนัก แต่เบื้องหน้าองคุลิมาลนั้น ปรากฏเป็นแม่น้ำสายใหญ่น้ำเชี่ยวกราก มีปลากะโห้ โลมาและปลาใหญ่น้อยอยู่คลาคล่ำ องคุลิมาลจำต้องว่ายน้ำด้วยความลำบากยิ่ง อีกทั้งปลาใหญ่น้อยก็เข้ามารบกวนขัดขวาง แต่โจรก็มิได้ลดละ พยายามว่ายน้ำฝ่าความลำบากไปจนข้ามขึ้นฝั่งได้ เมื่อขึ้นฝั่งแล้ว ก็พบว่าหนทางจะต้องผ่านป่าใหญ่ ตนมองเห็นสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่ไกลโพ้น เร่งฝีเท้าเท่าไรก็ตามไม่ทัน ทั้ง ๆ ที่ตนเคยเป็นผู้ที่วิ่งเร็วเป็นอย่างยิ่งอย่างหาตัวจับยาก แต่พระองค์ก็มิได้คลาดจากสายตา ก็พระองค์ทรงพระดำเนินเรื่อย ๆ แช่มช้างดงาม แต่เหตุไฉนตนจึงวิ่งตามไม่ทันเลย ระยะทางที่องคุลิมาลวิ่งนั้น ไกลประมาณ 3 โยชน์ โจรรู้สึกเหนื่อยแทบจะขาดใจตาย จะทนวิ่งต่อไปก็หมดกำลังเสียแล้ว จึงร้องตะโกนออกไปว่า "ดูกรสมณะท่านจงหยุดที่นั่นก่อน "สมเด็จพระพุทธเจ้าจึงมีพุทธฎีกาตรัสว่า "ดูกรองคุลิมาล อันองค์พระตถาคตนี้จัดได้ชื่อว่าหยุดแล้ว แต่ตัวท่านนั้นยังมิได้หยุด" เมื่อตรัสดังนั้นแล้วก็ทรงพระ-ดำเนินต่อไป องคุลิมาลแค้นใจนัก จึงร้องตะโกนมีใจความว่า "ท่านนี้มีรูปร่างงดงามยิ่งนัก ไฉนจึงกล่าวมุสาวาทก็ตัวท่านกำลังเดินอยู่เรื่อย ๆ แต่กลับกล่าวว่าหยุดแล้ว ส่วนตัวข้าพเจ้าสิ มิได้เดินเพราะเหนื่อยแล้วและหยุดอยู่ ท่านกลับกล่าวว่าข้าพเจ้ายังมิได้หยุด บอกมาสิว่าทำไมท่านจึงพูดอย่างนั้น" องค์สมเด็จพระสัมมา-สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงมีพระพุทธฎีกาตรัสว่า พระองค์ทรงไว้ซึ่ง "อวิหิงสา" คือมิได้เบียดเบียนสัตว์ และมิได้ฆ่าสัตว์เหมือนท่าน และถึงพระนิพพานแล้ว จึงได้ทรงกล่าวว่า "หยุดแล้ว" แต่ตัวท่านนั้นยังมิได้หยุด เพราะใจบาปหยาบช้า ไล่ฆ่าฟันผู้คนล้มตายเสียเป็นอันมาก

สร้างเวรกรรมไว้มหาศาล จะต้องใช้เวรกรรมมิรู้จบ ด้วยเหตุนี้แหละ จึงตรัสว่าท่านยังมิได้หยุดยั้ง และจะยังเดินสืบไป

ฝ่ายองคุลิมาลโจรเมื่อได้ยินพระสุรเสียงของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ให้รู้สึกซาบซึ้งในดวงจิต จึงมารำพึงในใจว่า พระสมณะผู้นี้มีรูปร่างงดงาม ท่าทางองอาจ มีเสียงดังราวกับราชสีห์ สาระที่กล่าวออกมาก็ล้วนแต่ถูกต้องดี และเป็นมงคลทุกประการ ชรอยจะเป็นพระสมณะโคดมทรงอุตส่าห์เสด็จพุทธ-ดำเนินมาเป็นแม่นมั่น ทั้งนี้เพื่อจะช่วยปลดเปลื้องตัวเราให้พ้นจากอบายทุกข์เป็นเที่ยงแท้ ควรจักเคารพนมัสการ คิดดังนั้นแล้วก็ปลดอาวุธเดินเข้ามาใกล้ ขอประทานบรรพชาทันที

ก่อนที่พระพุทธองค์จะประทานบรรพชาตามคำขอของโจรกลับใจ พระองค์ทรงพิจารณาอุปนิสัยวาสนาขององคุลิมาลในชาติก่อน ก็ปรากฏว่า องคุลิมาลได้สร้างสมศีลทานบารมีไว้เป็นเอนกประการ และจะสามารถรับพระ-ธรรมเทศนาของพระองค์ได้ จึงประทานบรรพ-ชาแบบ เอหิภิกขุ คือการทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุด้วยพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ขณะนั้นได้ปรากฏอภินิหาริย์ มีเครื่องบริขารไตรจีวรและบาตรมาครองทันที ลักษณะอันเหี้ยมโหดและเสื้อผ้าที่ประกอบเป็นเพศฆราวาสก็อันตรธานหายไป กิริยาอาการดุร้ายแห่งโจรป่าก็หมดสิ้นกลับกลายมีอาการกิริยามารยาทนุ่มนวลลมุนละมัยงดงามราวกับภิกษุที่บวชมาหลายสิบพรรษา

พอรุ่งเช้าพระพุทธเจ้าก็ทรงพาพระองคุลิมาลเข้าสู่พระนครเพื่อบิณฑบาต ประชาชนพอได้ทราบว่าองคุลิมาลเข้าเมือง แม้จะเป็นพระแล้วก็ยังกลัวลนลานหลบ ลี้หนีหายไปหมด พระ-องคุลิมาลเดินบิณฑบาตอยู่จนสาย แต่จะหาอาหารในบาตรแม้แต่ทัพพีเดียวก็ไม่มี ไม่ว่าพระองคุลิมาลจะเดินไปทางไหน ฝูงคนก็หลบลี้หนีหายไปจนหมดสิ้น ครั้นเดินเรื่อยมา ก็พบหญิงมีครรภ์แก่ผู้หนึ่ง วิ่งหนีลอดรั้วแต่ไปไม่พ้น เพราะติดครรภ์ใหญ่ พระองคุลิมาลเกิดความเมตตา จึงอธิษฐานจิตมีความว่า ท่านได้หลงผิดทำบาป บัดนี้รู้ชอบประกอบบุญแล้ว ขอนางจงคลอดบุตร์ให้สะดวกง่ายดายเถิด เมื่อกล่าวจบแล้ว ทารกก็คลอดจากครรภ์มารดาอย่างง่ายดายและปลอดภัย ณ ที่ ๆ พระองคุลิมาลอธิษฐานให้พรหญิงคลอดบุตรนั้น ได้มีผู้มาสร้างแท่นไว้ และกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ใครคลอดบุตรยาก หรือเจ็บไข้ได้ป่วย ก็มานอนแท่นนี้ โรคร้ายแรงบางชนิดเช่นวรรณโรค เมื่อเอาน้ำมาล้างแท่น แล้วไปรดศีรษะหรือมาดื่มก็หายได้ และคาถาอธิษฐานของพระองคุลิมาลนั้น บัดนี้ใช้เป็นบทสวดอันศักดิ์สิทธิ์ด้วย

มีการตั้งปัญหาขึ้นว่า สมเด็จพระพุทธองค์มีพระประสงค์จะให้พระองคุลิมาลเป็นหมอหรือ คำตอบก็คือ เพียงว่าให้มหาชนเห็นแจ้งว่า พระองคุลิมาลละบาปได้แน่ แล้วและยังประกอบด้วยเมตตาคุณอีก ทั้งมีความศักดิ์-

สิทธิ์ช่วยชีวิตรักษาความเจ็บไข้ป่วยได้ เพื่อเขาจะได้ลืมความดุร้ายของท่าน และจะได้มีคนทำบุญตักบาตร พอได้อาหารฉันพอประทังความอดหยากได้ อนึ่งในระหว่างที่พระองคุลิมาลกำหนดนั่งพระกรรมฐานนั้น ก็ปรากฏวิญญาณของภูตผีปีศาจมารบกวนทางสมณธรรมของท่านเป็นอันมาก ท่านจึงได้กราบทูลสมเด็จพระพุทธองค์ ฯ จึงทรงสั่งสอนให้บำบัดบาปธรรมทั้งปวงให้พ้นจากจิต ทำจิตใจให้ตรงตามทางพระอริมรรค 8 ประการ

พระอริยมรรค 8 ประการ ได้แก่

1. **สัมมาทิฏฐิ** - มีปัญญาอันเห็นชอบ คือเห็นอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค

2. **สัมมาสังกัปปะ** - ดำริชอบ คือ ดำริออกจากกาย 1 ดำริในอันไม่พยาบาท 1 ดำริในอันไม่เบียดเบียน 1

3. **สัมมาวาจา** - เจรจาชอบ คือเว้นจากวจีทุจริต

4. **สัมมากัมมันตะ** - ทำการงานชอบ คือ เว้นจากกายทุจริต

5. **สัมมาอาชีวะ** - เลี้ยงชีวิตชอบ คือเว้นจากความเลี้ยงชีวิตในทางที่ผิด

6. **สัมมาวายามะ**- เพียรชอบ

7. **สัมมาสติ** - ระลึกชอบ คือระลึกในสติปัฏฐานทั้ง 4 อันได้แก่ กาย – เวทนา – จิต – ธรรม

8. **สัมมาสมาธิ** - ตั้งใจไว้ชอบ คือเจริญในฌานทั้ง 4 ในองค์มรรคทั้ง 8 นั้น เห็นชอบ ดำริชอบ สงเคราะห์เข้าใน "ปัญญาสิกขา" วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ สงเคราะห์เข้าใน "ศีลสิกขา" เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งใจไว้ชอบ สงเคราะห์เข้าใน จิตสิกขา

ย่อมไม่จดจำสิ่งที่ล่วงแล้วมาให้อยู่ในจิต อีกทั้งไม่ให้ระลึกถึงอนาคตเพราะยังมาไม่ถึง ขัดจิตใจให้ผ่องใสเห็นธรรมในปัจจุบัน และเพียรเผากิเลสแห่งวันนี้ให้หมดไป

ธรรมข้อนี้พระเดชพระคุณ หลวงปู่แหวน สุจิณโณ แห่งวัดดอยแม่ปั๋ง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีผู้คนรู้จักและเลื่อมใสนับถือในความบริสุทธิ์และความเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของท่าน ได้นำมาสั่งสอนศิษยานุศิษย์ของท่านโดยย่อให้จำง่ายขึ้นว่า "อดีตธรรมเมา ปัจจุบันธรรมโม อนาคตธรรมเมา" หมายความว่า อดีตนั้นไม่มีความหมายเพราะผ่านพ้นไปแล้ว ปัจจุบันเท่านั้นแหละที่เราควรยึดเป็นหลักพิจารณาธรรมให้เกิดขึ้น อนาคตก็ไม่มีความหมายเช่นกันเพราะยังมาไม่ถึง

ยังมีบางแห่งที่ไปบิณฑบาต ถูกคนที่โกรธแค้นขว้างปาทุบตีจนร่างกายบอบช้ำ พระผู้เป็นเจ้าก็ยอมรับบาปกรรมนั้น ๆ โดยมิได้มีจิตใจโทมนัสโกรธแค้น หรือกระทบกระเทือน ท่านข่มจิตให้สงบด้วยขันติธรรม ยังซ้ำกลับแผ่เมตตาให้แก่ผู้ที่มาประทุษร้ายท่านด้วย ท่านอุตส่าห์เพียรภาวนาจนได้สำเร็จ

พระอรหันต์ ข่าวนี้ทราบไปถึงพระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงยินดีที่หมดสิ้นโจรร้ายกาจ และทรงสรรเสริญพระเดชพระคุณแห่งพระพุทธเจ้าเป็นเอนกปริยายยิ่งนัก พระองคุลิมาลได้เป็นพระอรหันต์นั้นเนื่องเข้าเป็นพระสาวกใหญ่ 80 องค์ และได้นิพพานโดยสิ้นอายุขัย กรรมต่าง ๆ ที่ท่านได้ทำไว้ในชาตินี้โดยหลงผิด ก็ตามท่านไม่ทัน ทั้งนี้เพราะบารมีในชาติก่อนสะสมไว้มากมาย และก็เพราะบารมีอีกนั่นแหละที่พระพุทธองค์ทรงช่วยท่านไว้มิให้ท่านได้ทำอนันตริยกรรมคือการฆ่ามารดาของท่านเป็นคนที่หนึ่งพัน

ณ คืนวันหนึ่ง ท่ามกลางความมืดสลัวและความสงัดเงียบ มีเสียงฝีเท้าของใครคนหนึ่งเดินเข้ามาอย่างไม่รีบร้อน สู่บริเวณเทวสถานอันปรักหักพัง ใกล้ปากถ้ำทางด้านขวาแห่งเชตวนาราม บุคคลผู้นั้นยกแขนอันกำยำล่ำสัน ภายในผ้าห่มคลุมเนื้อหยาบสีฝาด ขึ้นลูบศีรษะอันปราศจากผ้าโพก มีเกศาอันสั้นเพียงกึ่งองคุลี ท่านผู้นั้นยืนจ้องมองเทวรูปเก่าแก่สักครู่แล้วก็ละสายตาจากเทวรูปนั้นไป เขาพาร่างอันสูงใหญ่เดินเลียบซากเทวสถานไปยังปากถ้ำ แสดงว่าท่านผู้นั้นคงจะเป็นผู้ชำนาญทางมาอย่างดีแล้ว และแล้วก็ค่อย ๆ เคลื่อนกายหายลับลงไปในถ้ำนั้น

ถ้าผู้ใดมีความกล้าพอจะตามลงไปด้วยก็จะสังเกตได้ตามเสียงที่เคลื่อนไหวว่า เขาไปหยุดลง ณ ที่แห่งหนึ่ง และนั่งลงบนแท่นไม้หยาบ ๆ ไม่มีเสียงใดปรากฏเลย แสดงว่า เขากำลังนั่งบำเพ็ญธรรมปฏิบัติสมาธิ เวลาล่วงไปนานพอสมควร จึงมีเสียงเปล่งอุทานขึ้นในท่ามกลางความมืดและเงียบสงัดนั้น เสียงอุทานนั้นปรากฏเป็นโศลกหลายบท อันไพเราะจับใจประกอบด้วยธรรมแห่งผู้มีดวงตาเห็นธรรม ดังจะขอคัดมาเพียงบทเดียวดังนี้ (จากหนังสือใต้ร่มกาสาวพัสตร์ ของ สุชีโว ภิกขุ)

ตัวเอยตัวเรา
ก่อนเก่านี้เคยเป็นโจรป่า
"องคุลิมาล" สมัญญา
"มีนิ้วมือประชาเป็นมาลัย"
ถูกห้วงน้ำห้วงใหญ่พัดไปอยู่
คือพรั่งพรูด้วยกิเลสอนุสัย
ได้พระพุทธองค์ทรงชัย
เป็นฉัตรใหญ่ร่มเกล้าของเราเอย

พระองคุลิมาลเป็นสุขใจที่จะบำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรมในที่วิเวกอยู่เป็นนิตย์ จนได้รับผลประเสริฐสำเร็จเป็นพระอรหันต์ นับเนื่องเข้าในจำนวน 80 องค์แห่งพระอสีติมหาสาวก ท่านได้สนองกรรมเวรเสร็จสิ้นแล้ว และหันเข้าหาพระธรรมเป็นที่พึ่ง อันเป็นตัวอย่างแก่ความดีงามของบุคคลผู้กลับใจได้

และก็อีกประการหนึ่งคือชีวะประวัติของพระองคุลิมาลนี้เป็นตัวอย่างของธรรมะซึ่งแสดงถึงการมีศรัทธาปสาทะ แต่ไม่ใช้ปัญญา

พิจารณาดูว่า ถ้าหากปฏิบัติลงไปแล้ว จักเป็นคุณหรือเป็นโทษ อหิงสกะกุมาร มีปัญญาเล่าเรียนเป็นเลิศ แต่ไม่ใช้ปัญญาพิจารณาข้อเสนอของอาจารย์ จึงหลงประกอบกรรมอันผิด

จากประเพณีของพราหมณ์แห่งตระกูลของตน อันเกือบเป็นผลให้ท่านตกนรกอเวจีชั่วกัปป์ชั่วกัลป์ หากแต่วาสนาบารมีในหนหลังสั่งสมไว้มากมาย จึงบันดาลให้มีโอกาสใช้ปัญญาพิจารณาธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และก็ได้ตัดสินใจขอประทานบรรพชาทันที เมื่อได้อุปสมบทแล้ว ก็บำเพ็ญเพียรอย่างเคร่งครัด จนได้สำเร็จอรหัตผล ชีวะประวัติของท่านจึงอวสานต์ลงด้วยดี

เรื่องของนางปฏาจารา

รวบรวมโดย "หินสามก้อน"

ในกาลแห่งพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า ปทุมตตระ นางปฏาจาราในอดีตชาติจะมีนาม อย่างไรในตำนานมิได้กล่าวไว้ นางได้เห็น พระเถรีผู้ทรงวินัยเคร่งครัดรูปหนึ่ง อันพระ-ศาสดาพระองค์นั้นทรงตั้งไว้ในตำแหน่งเอตะ-ทัคคะ นางเกิดมีความเลื่อมใสในคุณลักษณะ และอิริยาบถของพระเถรีผู้ทรงคุณสมบัตินั้น จึงตั้งใจทำคุณงามความดีไว้เป็นเอนกประการ และให้ตั้งความปรารถนาไว้ว่า ขอให้นางได้ ตำแหน่งเลิศกว่าพระเถรีผู้ทรงวินัยอันเลิศใน ภพหน้า เช่นเดียวกับพระเถรีในสำนักพระ-ปทุมตตระนั้น พระพุทธเจ้าทรงเล็งอนาคตัง สญาณไปก็ทรงทราบว่า ความปรารถนาของ นางจะสำเร็จ จึงทรงพยากรณ์ว่า "ในอนาคต กาล นางจะเป็นผู้เลิศกว่าพระเถรีผู้ทรงวินัย ทั้งหลายโดยนามว่า ปฏาจารา ในศาสนาของ พระสมณโคดม พระพุทธเจ้า"

ด้วยบุญญาบารมีที่นางได้สะสมมาในอดีต ชาติ นางจึงได้มาถือกำเนิดเป็นธิดาในตระกูล ของมหาเศรษฐี ผู้มีสมบัติ 40 โกฏิ ในกรุง-สาวัตถี มีนามว่า ปฏาจารา นางมีรูปร่างงด งามประหนึ่งเทพธิดา บิดามารดาของนางหวง แหนนางบุตรีของตนปานประหนึ่งดวงตาอัน แสนรัก จึงทนุถนอมบุตรีของตนไว้ประดุจไข่ ในหิน ได้จัดสร้างปราสาทสูง 7 ชั้น ให้นาง บุตรีอยู่บนชั้นที่ 7 มีบริวารข้าทาสเป็นหญิง ล้วน สำหรับรับใช้สอย กีดกันมิให้มีทาสชาย เข้ามาปะปนได้เลย นางบันเทิงสุขอยู่บน ปราสาทที่งดงาม ออกแบบสร้างอย่างปราณีต ในปราสาทตามประทีปโคมไฟสว่างไสว มอง ดูประดุจวิมานลอยอยู่ในอากาศ สาวใช้แต่ละคน ก็คัดเลือกจากผู้มีหน้าตาหมดจดงดงาม ทุก สิ่งทุกอย่างในปราสาทชั้นที่ 7 นี้ ได้รับการ ตกแต่งอย่างงดงามตระการตาทั้งสิ้น

กาลเวลาล่วงไป จวบจนนางมีอายุย่างเข้า 16 ปี เข้าเขตต์วัยสาว ความงามของนางเป็น ที่เลื่องลือไปทั่วกรุงสาวัตถี พร้อม ๆ กับข่าว การหวงแหนและกักกันของเศรษฐีผู้เป็นบิดา มารดาของนาง บรรดาเศรษฐีทั้งหลายก็ ปรารถนาจะให้นางได้แต่งงานกับบุตรชายของ ตน เมื่อถึงเวลาอันสมควร ส่วนนางนั้นเมื่อ อายุเข้าเขตต์วัยสาว ธรรมชาติก็ได้กระตุ้น เตือนให้นางรู้จักความว้าเหว่และความรักใคร่ ยิ่งเมื่อนางไม่มีโอกาสพบปะเพศตรงข้าม นอก เหนือจากบิดามารดาและพี่ชายของนางแล้ว นางก็ยิ่งโหยหวลที่จะได้พบปะชายอื่นที่มิใช่ บิดามารดาและพี่ชายของนาง นางมีความรู้สึก เหมือนนกน้อย ซึ่งถูกขังอยู่ในกรงทอง มัน เป็นความสุขที่น่าเบื่อหน่าย หาใช่ความสุขที่ แท้จริงไม่

ในอดีตชาติ นางได้บำเพ็ญบุญมามาก แล้ว แต่นางก็คงได้ก่อกรรมไว้ด้วยเช่นกัน จึง มีทาสชายผู้หนึ่งมีรูปร่างงดงาม มีความกระสัน ที่จะได้เห็นนางผู้เลอโฉมตามข่าวของการเล่า

ลือ ซึ่งตนได้ยินจากปากคำของนางทาสีที่ขึ้นไปปรนนิบัติรับใช้นาง เขาจึงติดสินบนนางทาสีและปลอมร่างเป็นทาสหญิง นำอาหารขึ้นไปให้นางบนปราสาทชั้นที่ 7 ด้วยเหตุที่เขาเป็นผู้มีหน้าตาหมดจดงดงาม จึงมิได้มีผู้ใดสงสัยว่านางทาสีผู้นี้จะเป็นชายปลอมตัวขึ้นไป เมื่อเขาได้เห็นนางแล้ว ก็เกิดมีจิตปฏิพัทธ์ผูกสมัครรักใคร่ในตัวนางอย่างสุดซึ้ง เขาปลอมตัวนำอาหารขึ้นไปปรนนิบัตินางอย่างใกล้ชิดอยู่หลายเพลา จนกระทั่งวันหนึ่งเขาทนอยู่มิได้ จึงแสดงตนให้นางทราบว่าเขาเป็นชาย มีนามว่า "สิงหนาท" และเขาบังอาจปลอมแปลงตัวขึ้นมาชมนาง จนมีความรักใคร่นางอย่างสุดหัวใจ เมื่อนางได้ทราบและได้เห็นตัวจริงในร่างชายของเขาแล้ว ก็เกิดปฏิพัทธ์พิศมัยในตัวชายหนุ่มทันที เหตุด้วยบุพเพสันนิวาสในชาติเก่าก่อน ทั้งสองจึงผูกสมัครรักใคร่กันอย่างแนบแน่น แต่มิได้ปฏิบัติการแห่งความรักใคร่ อันเป็นการเสื่อมเสียประเพณีและศีลธรรมของสตรีแต่ประการใด

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง บิดามารดาของนางตกลงใจยกนางให้แก่บุตรชายเศรษฐีผู้หนึ่ง ในสกุลที่มีชาติเสมอกัน และแล้วก็กำหนดวันวิวาหะด้วย เมื่อวันวิวาหะใกล้เข้ามา นางจึงพูดแก่คนรักว่า "ได้ยินว่าบิดามารดาของฉันจักยกฉันให้แก่สกุลโน้น ในกาลที่ฉันไปสู่สกุลผัวแล้ว ท่านก็จะต้องพลัดพรากจากฉัน เพราะท่านจะปลอมตัวเข้าไปปรนนิบัติฉันยังบ้านของสามีมิได้แล้ว หากท่านมีความรักในฉันก็จงพาฉันหนีไปโดยทางใดทางหนึ่งในบัดนี้เถิด" ชายผู้เป็นทาสรักและทาสจริงจึงตอบว่า "ดีแล้วนางผู้เจริญ ถ้าอย่างนั้นฉันจะยืนอยู่ตรงประตูเมืองในตอนเวลาเช้าตรู่ของวันพรุ่งนี้ แม่หญิงจงออกอุบาย แล้วปลอมตัวเป็นทาสและจงมา ณ ที่นั่นเถิด"

ครั้นตอนรุ่งเช้าธิดาเศรษฐีก็แต่งกายด้วยผ้าเก่า ๆ สยายผมเอารำทาร่างกายให้สกปรกมอมแมม แล้วถือหม้อน้ำ ออกจากเรือนเดินปะปนไปกับพวกทาสี ไปยังประตูเมืองตามกำหนดเวลาและสถานที่ ๆ นัดไว้ ฝ่ายชายคนรักเมื่อเห็นนางมาตามนัด ก็มีความปิติยินดีพ้นประมาณ จึงพานางออกเดินทางไปยังชายป่าแห่งหนึ่ง ไกลจากบ้านของนางมาก เขาไปปลูกกระท่อมอยู่ด้วยกันในป่าลึก มีความสุขเหมือนนกน้อยที่หลุดจากกรงทอง เขาทั้งสองต้องทำงานหนัก โดยการไถนา ถางป่า ตัดฟืน หาผัก แต่เขาทั้งสองก็เต็มใจทำงานหนักด้วยมิได้หวาดกลัวต่อความเหน็ดเหนื่อย ทั้งนี้เพื่อสนองความรักอันยิ่งใหญ่ของเขา ธิดาเศรษฐีต้องเอาหม้อน้ำไปตักน้ำ ตำข้าว และหุงต้มด้วยมือตนเอง เป็นการเสวยผลกรรมแห่งความปรารถนาตามอำนาจฝ่ายต่ำของตน ฝ่ายชายก็พร่ำพรรณนาเรื่องความรักและเรื่องความยากจนและความต่ำต้อยแห่งตน ฝ่าย

หญิงก็ปลอบโยนชายผู้สามีว่า นางพร้อมที่จะเผชิญความทุกข์ยากลำบากทั้งปวง เพียงขอให้ได้อยู่ใกล้ชิดคนรักเท่านั้นก็พอแล้ว อีกทั้งตนเองมีความพอใจและสมัครใจด้วย สองสามีภรรยาอยู่ในป่าด้วยความผาสุก เป็นชีวิตที่ดำเนินไปอย่างธรรมชาติ ไม่นานนักนางปฏาจาราก็ตั้งครรภ์ เมื่อนางมีครรภ์แก่ นางก็อ้อนวอนสามีให้พานางกลับไปบ้านบิดามารดา และให้กำเนิดแก่บุตรที่บ้านฝ่ายหญิงตามประเพณี สามีก็อิดเอื้อนไม่อยากไป เพราะเกรงกลัวจะได้รับโทษ เมื่อเขาออกไปหาอาหารในป่า นางก็แอบเดินทางไปแต่ผู้เดียว เมื่อสามีกลับมามิเห็นนาง ก็ไต่ถามคนใกล้เคียง ได้ความว่านางเดินทางกลับบ้านเพื่อคลอดบุตร จึงรีบติดตามไปพบนางกลางทาง บังเอิญนางครรภ์แก่มากจึงคลอดบุตร์กลางทางนั้นเอง สามีจึงช่วยเหลือพานางกลับบ้าน โดยมิได้เดินทางไปบ้านและพบบิดามารดาตามที่ตั้งใจไว้

ต่อมาอีกวาระหนึ่ง นางก็ตั้งครรภ์อีก เมื่อนางมีครรภ์แก่ใกล้กำหนดจะคลอด นางก็อ้อนวอนสามีขอให้พานางไปคลอดบุตรที่บ้านบิดามารดาเถิด แต่สามีก็คงปฏิเสธ และอิดเอื้อนเช่นคราวก่อน คราวนี้นางคงจะมีความน้อยใจมาก จึงแอบหนีไปอีกและเอาบุตรคนโตไปด้วย เมื่อสามีตามไปพบนางที่กลางทาง ขอร้องให้นางกลับ นางก็มิยอมกลับ และขณะที่เดินทางต่อไปนั้นบังเกิดพายุใหญ่ ฝนตกกระหน่ำสายฟ้าฟาดเปรี้ยง ๆ มิขาดสาย ขณะนั้นนางก็เกิดปวดครรภ์ และกำลังจะคลอดบุตรออกมาท่ามกลางสายฝนอันกระหน่ำอยู่นั้น นางขอร้องให้สามีหาที่กำบังฝนให้ สามีจึงไปตรวจดู พบพุ่มไม้ใหญ่อยู่ใกล้จอมปลวก จึงแหวกพุ่มไม้เข้าไปหวังจะทำที่กำบังฝนให้ภรรยาและบุตร ในจอมปลวกนั้นมีอสรพิษมีพิษร้ายเลื้อยออกมากัดเขา พิษของงูแล่นไปทั่วสรรพางค์กาย ชายผู้สามีจึงล้มลงตายในที่นั้นเอง ฝ่ายภรรยาเมื่อไม่เห็นสามีกลับมา พอดีนางคลอดบุตรคนที่สองออกมา ณ ที่นั้น นางจึงเอาตัวของนางคร่อมบุตร์ทั้งสองไว้จนเช้า นางหนาวสั่นและเสียโลหิตจากการคลอดบุตรมาก จนตัวซีดเป็นสีเหลืองดุจใบไม้เหลือง แต่นางก็แข็งใจทรงกายขึ้น อุ้มบุตรคนแรกเกิดไว้ในมือหนึ่ง อีกมือหนึ่งจูงบุตรคนโตให้เดินตามไปทางที่สามีเดินไป จึงมาพบสามีนอนตายตัวเขียวอยู่ข้างจอมปลวก นางร้องไห้รำพันว่าสามีตายเพราะนางแท้ ๆ เมื่อส่างโศกแล้ว นางก็จัดการเผาศพสามีเท่าที่พอจะทำได้ และนางมาคิดว่าถ้าจะกลับไปบ้านชายป่าโดยไม่มีสามีอยู่ด้วยก็ไม่มีประโยชน์แล้ว เพราะจะทำให้เศร้าโศก โดยคิดถึงอดีตอันแสนหวานเช่นเมื่อเขายังมีชีวิตอยู่ นางจึงตัดสินใจเดินทางบากหน้าไปหาและกราบขอโทษท่านบิดามารดา โดยเชื่อว่าถึงอย่างไรท่านก็คงไม่ใจไม้ไส้ระกำถึงกับขับไล่บุตรในสายโลหิต และคงมีเมตตาในหลานน้อยทั้งสองบ้าง

เมื่อนางตัดสินใจดังนั้นแล้ว นางจึงเดินทางต่อไปด้วยจิตใจอันแห้งเหี่ยวสลดหดหู่สุดแสนจะทนทาน แต่นางก็ยังแข็งใจเดินระทดระทวยไปตามทาง เพราะนางยังต้องเป็นที่พึ่งของทารกน้อยทั้งสอง มือหนึ่งอุ้มลูกน้อยแรกเกิด อีกมือหนึ่งจูงบุตรคนโตซึ่งเดินได้แล้ว ครั้นมาถึงแม่น้ำอจิรวดี น้ำลึกประมาณหน้าอก เพราะฝนตกคืนยังรุ่ง นางมิอาจเดินลุยน้ำพร้อมด้วยบุตรทั้งสองคนได้ เพราะมีกำลังอ่อน ไหนจะเสียโลหิตในการคลอดบุตร ไหนจะโศกเศร้าชอกช้ำระกำใจในการสูญเสียสามีโดยมิคาดฝัน นางจึงไม่มีกำลังจนเกือบแทบจะเดินไม่ไหวแล้ว จึงมิสามารถอุ้มลูกน้อยทั้งสองข้ามแม่น้ำ ซึ่งมีน้ำเชี่ยวและลึกแค่หน้าอกได้ นางจึงพักบุตรคนใหญ่ไว้ฝั่งนี้ และอุ้มบุตรคนเล็กเดินลุยน้ำไปถึงฝั่งข้างโน้น ลาดกิ่งไม้ไว้ให้บุตรคนน้องนอน แล้วนางจึงเดินลุยน้ำกลับมาเพื่อรับลูกคนโตข้ามไป แต่พอนางเดินทางมาถึงกลางน้ำ มีเหยี่ยวตัวใหญ่ตัวหนึ่งบินมา มันมองลงมาดูข้างล่างเห็นเด็กน้อยนอนอยู่กลางทางริมฝั่งแม่น้ำ เด็กเกิดใหม่ ๆ ตัวยังแดง ๆ จึงเข้าใจว่าเป็นชิ้นเนื้อ มันก็ถลาลงโฉบเอาเด็กไป นางตกใจเป็นอันมาก กางมือส่งเสียงไล่นกยักษ์ แต่ไม่มีผล เพราะนกเหยี่ยวได้เฉี่ยวเอาทารกขึ้นสู่ท้องฟ้าไปแล้ว เป็นคราวเคราะห์กรรมซ้ำร้าย บุตรคนโตซึ่งยืนอยู่ฝั่งนี้ เห็นมารดาโบกมือส่งเสียงร้องไล่เหยี่ยว เข้าใจผิดคิดว่ามารดาส่งเสียงร้องเรียกตน จึงเดินลงมาในแม่น้ำ และถูกกระแสน้ำไหลเชี่ยวพัดพาจมหายลงไปในแม่น้ำทันที

บัดนี้นางปฏาจารา ได้สูญเสียแล้วซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างในชั่วเวลาวันเดียวเท่านั้น สามีถูกงูกัดตายอยู่หลัด ๆ ชีวิตก็ยังจะพอประทังอยู่ได้ในเมื่อยังมีบุตรทั้งสองเป็นตัวแทนของสามีอยู่ แต่บัดนี้นางต้องมาสูญเสียบุตรที่รักทั้งสองคนในเวลาเดียวกัน มันช่างเป็นความทุกข์สุดทุกข์ และใหญ่หลวง อันสุดแสนที่หัวใจน้อย ๆ ของนางจะทนทานอยู่ได้ นางได้ร้องไห้คร่ำครวญปริเทวนาการจนน้ำตาแทบจะเป็นสายเลือด พอหักโศกลงได้ นางก็คิดจะเดินทางแบกหน้ากลับไปหาบิดามารดา ที่พึ่งแห่งสุดท้าย โดยมิได้มีอะไรติดตัวไปเลย และขอลุกะโทษในบาปกรรมที่นางได้กระทำต่อท่านทั้งสอง ซึ่งเป็นความทุกข์ระทมตรมตรอมใจอย่างสุดซึ้งของบิดามารดา เมื่อนางเดินทางต่อไป ก็พบคนเดินทางสวนมา นางจึงถามถึงเศรษฐีผู้เป็นบิดามารดา ผู้เดินทางชี้มือไปที่เชิงตะกอนซึ่งกำลังเผาศพอยู่ และบอกว่าเศรษฐีสามีภรรยาพร้อมด้วยบุตรชายตายเสียแล้วเมื่อคืนนี้ เมื่อตอนพายุจัดพัดบ้านพังทะลายล้มทับตายหมดทั้งสามคน และกำลังเผาอยู่พร้อมกัน ณ เชิงตะกอนที่เห็นอยู่ตรงโน้น เมื่อนางได้ยินดังนั้น ก็มีความรู้สึกดุจสายฟ้าฟาดลงมาบนศีรษะ นางหมดสติ ยืน

ตะลึงร้องไห้รำพันเพ้อดุจคนบ้า ผ้าผ่อนหลุดลุ่ยออกจากกายโดยไม่รู้ตัว เดินโซซัดโซเซร้องไห้ เดินเปลือยกายไปตามทาง คนทั้งหลายเห็นเข้าก็เห็นเป็นคนบ้า จึงเอาดินทรายซัดสาดโรยบนหัวบนตัว ทำให้นางแลดูเป็นที่น่าสมเพชเวทนายิ่งนัก นางวิ่งร้องไห้เรื่อยไปอย่างไร้ความหมายและจุดหมาย จนกระทั่งมาถึงธรรมสภาแห่งเชตวนารามอย่างไรนางเองก็รู้ไม่ได้

บัดนี้นางผู้ไร้อาภรณ์ ไม่มีสิ่งใดพันกายเลย แม้แต่ผ้าชิ้นน้อย นางได้มาปรากฏอยู่ฉะเพาะพระพักตร์ของพระจอมมุนีผู้เป็นนาถะของโลก นางได้หมอบลงและคร่ำครวญอยู่ท่ามกลางความตะลึงพรึงเพริดของมหาชนและพุทธบริษัท พระบรมศาสดากำลังประทับนั่งแสดงธรรมอยู่ท่ามกลางบริษัท สี่ ได้ทอดพระเนตรเห็นนางผู้บำเพ็ญบารมีมาแสนกัลป์สมบูรณ์ด้วยอภินิหาร มาซบกายสยายเกศาร้องไห้คร่ำครวญอยู่ ดูเป็นที่น่าเวทนายิ่งนัก จึงทรงดำริว่า หากเว้นจากตถาคตแล้ว จะไม่มีผู้ใดช่วยนางได้เลย จึงตรัสห้ามมิให้ใครไล่นางผู้มีสภาพอนาจารออกไป และรับสั่งว่า ปฏาจารา จงกลับได้สติเถิด เมื่อนางได้ยินพระสุรเสียงรับสั่งเรียกนามของนาง นางจึงกลับได้สติด้วยพุทธานุภาพ ในขณะนั้นเองได้มีบุคคลโยนผ้าไปให้นาง นางจึงรับผ้ามานุ่งห่มเรียบร้อยแล้ว ก็ไปถวายบังคมด้วยเบ็ญจางคประดิษฐ์แทบพระบาททั้งสอง ทูลเล่าเรื่องความทุกข์อันแสนสาหัสของนางแก่พระองค์ พระพุทธองค์มีรับสั่งว่า น้ำตาของมนุษย์ที่หลั่งไหล เพราะความเศร้าโศกนั้น มีมากกว่าน้ำในมหาสมุทรทั้งสี่ เหตุใดนางจึงยังไม่รับทราบความจริงนี้ และยังประมาทอยู่อีกเล่า ไม่มีที่พึ่งใดประเสริฐและมั่นคงเท่าพึ่งตนเอง จงมีสติพึ่งตนเองโดยยึดธรรมเป็นแนวทางเถิด พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า (คัดจากลีลากรรมของสตรี โดย วศิน อินทสระ) อายุของมนุษย์นี้น้อยนัก ผู้ฉลาดควรดูหมิ่นอายุนี้เสีย ควรประพฤติเสมือนบุคคล ซึ่งไฟไหม้อยู่บนศีรษะ รีบดับเสียโดยพลัน เรื่องความตายจะมาไม่ถึงนั้นเป็นอันไม่มี ทุกคนต้องเดินทางไปหาความตาย และใกล้ความตายเข้าไปทุกลมหายใจเข้าออก เหมือนโคที่เขาจูงไปสู่ที่ฆ่า มันใกล้มรณสถานเข้าไปทุกย่างก้าว”

ปฏาจารา ผู้ซึ่งบัดนี้มีสติเป็นปกติแล้ว ด้วยได้สดับพระสุรเสียงและมธุรสวาจาแห่งพระธรรมเทศนา เกิดความซาบซึ้งในอมตธรรม ความทุกข์ระทมอันแสนสาหัสก็ปลาศนาการไปหมดสิ้น จึงทูลขออุปสมบทเป็นภิกษุณีทันที พระบรมศาสดาทรงอนุญาต เธอได้อุปสมบทแล้วโดยสงฆ์ทั้งสองฝ่าย คือจากภิกษุณีสงฆ์และภิกษุสงฆ์ นางได้พยายามลืมอดีต และบำเพ็ญเพียรปฏิบัติธรรม ในปัจจุบันเพื่อละทุกข์ และเผาผลาญกิเลสอาสวะทั้งมวล วันหนึ่งนางปฏาจาราภิกษุณีได้เทน้ำในหม้อน้ำเพื่อล้างเท้า น้ำไหลไปหน่อยหนึ่ง

แล้วก็หยุด นางเทลงอีกครั้งที่สองและครั้งที่สาม สังเกตุว่าน้ำไหลไปไกลกว่าเดิมหน่อยหนึ่งแล้วก็หยุด ครั้งต่อไปก็ไกลออกไปอีกหน่อยหนึ่ง นางจึงถือเอาการไหลของน้ำเป็นอารมณ์ โดยกำหนดวัยแห่งอายุของคนว่า "สัตว์ทั้งหลายตายเสียในปฐมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงในครั้งแรก ตายเสียในมัชฌิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงในครั้งที่สอง ตายเสียในปัจฉิมวัยก็มี เหมือนน้ำที่เทลงในครั้งที่สาม บุตรน้อยทั้งสองตายในปฐมวัย พี่ชายและสามีตายในมัชฌิมวัย และบิดามารดาตายในปัจฉิมวัย นางได้ประสบมาแล้วถึงความตายแห่งวัยทั้งสาม นางจึงเข้าใจในสัจธรรม และบำเพ็ญเพียรละสิ่งที่ละได้โดยยาก ได้เข้าใจในพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ถือความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลง และเกิดดับ และความไม่ใช่ตัวตน ดังนั้นนางก็ได้สำเร็จพระอรหัตผลในกาลนั้น

การเห็นความไม่เที่ยง ความเกิดดับของสิ่งทั้งปวง ความไม่ใช่ตัวตน ทำให้คลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน เป็นผลให้เกิดความเบื่อหน่าย เมื่อมีความเบื่อหน่ายก็คลายติดในตัณหาอุปาทาน เมื่อคลายติดจิตก็พ้น เป็นทางนำไปสู่ความดับทุกข์ในที่สุด เพราะฉะนั้น พระบรมศาสดา จึงตรัสว่า

"ชีวิตของผู้เห็นความเกิดดับ แม้เพียงวันเดียว ก็ประเสริฐกว่าผู้มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยวัน"

สวัสดี

นางกิสาโคตมี

เรียบเรียงโดยพูลศรี เจริญพงษ์

กิสาโคตมีเป็นสาวรุ่นดรุณีเรือนร่างแบบบางเป็นธิดาแห่งตระกูลเก่าแก่ตระกูลหนึ่ง เมื่อถึงวัยอันสมควร เธอก็ได้แต่งงานกับบุตรชายเศรษฐีซึ่งมีทรัพย์นับได้ถึง 40 โกฏิ การมาสู่ตระกูลแห่งเศรษฐีของกิสาโคตมีนี้ ก็ด้วยการเลือกของท่านเศรษฐีเอง

จำเนียรกาลผ่านไป กิสาโคตมีได้ตั้งครรภ์ และครรภ์ของเธอก็เจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ เธอได้ระแวดระวังครรภ์ของเธออย่างดียิ่ง จวบจนครบกำหนดคลอด เธอก็ได้บุตรที่น่ารักน่าเอ็นดูคนหนึ่งมาเป็นแก้วตาและดวงใจ กิสาโคตมีเฝ้าอุ้มชูเลี้ยงดูฟูมฟักบุตรน้อยด้วยความรักและทะนุถนอม จนทารกน้อยของเธอเจริญวัยย่างเข้าขวบเศษ และเริ่มจะสอนเดิน.....

แต่แล้วอย่างไม่คาดฝันมาก่อน อยู่มาวันหนึ่งจู่ ๆ หนูน้อย กิสาโคตมีบุตรก็มีอาการป่วยเป็นไข้ และถึงแก่ความตายในระยะเวลาอันรวดเร็ว

กิสาโคตมีไม่เคยเห็นความตายมาก่อน.....

ไม่รู้ว่าความตายนั้นเป็นอย่างไร.....

เธอได้แต่เศร้าโศกเสียใจว่า.....ทำไมหนอลูกน้อยของเธอจึงไม่พูด ไม่เล่น ไม่ร้องไห้ ไม่หัวเราะดังกาลก่อน ได้แต่นอนหลับตานิ่งเฉยอยู่.....

หลายวันผ่านไปพวกญาติพี่น้องพากันแนะนำว่า ควรทำพิธีเผาลูกน้อยของเธอได้แล้ว กิสาโคตมีก็ร้องไห้คร่ำครวญปริเทวนาการอย่างน่าสงสาร ห้ามพวกญาติว่าอย่าทำดังนั้นเลยเธอกล่าวว่า

"ลูกของฉันเพียงแต่ไม่สบายไปเท่านั้น จึงนอนนิ่งเฉยอยู่ ไม่พูด ไม่เล่น ไม่หัวเราะ ไม่ร้องไห้ และไม่ลืมตา ไม่อ้าปากเพื่อบริโภคอาหารใด ๆ ทั้งสิ้น.....หากว่าฉันไปหายามาเพื่อรักษาลูกได้ ลูกก็คงจะหายจากการเจ็บไข้ครั้งนี้แน่นอน"

"กิสาโคตมีเอ๋ย เธอจะไปหายาที่ไหนมารักษาคนที่ตายแล้วให้ฟื้นขึ้นมาได้ ขออย่าได้พาลูกไปตระเวนเลย" พวกญาติพี่น้องพากันห้ามปรามด้วยความรักและความสงสาร

แต่จะห้ามปรามอย่างไรเธอก็ไม่เข้าใจ เพราะเธอเกิดมายังไม่เคยเห็นความตายมาก่อน ไม่รู้ว่าความตายเป็นอย่างไร กิสาโคตมีอุ้มประคองลูกน้อยที่สิ้นชีวิตแล้วอย่างทะนุถนอม แม้ใบหน้าจะเศร้าโศก แต่แววตาก็ยังฉายแสงแห่งความหวัง

"ฉันจะไปหายามาเพื่อรักษาลูกน้อยของฉัน.....ลูกรักของแม่ คอยหน่อยนะลูกนะ เมื่อแม่ได้ยามารักษาลูกเมื่อไหร่ ลูกคงจะพูด จะคุย หัวเราะกับแม่ และเล่นหัวได้ดังเดิม"

กิสาโคตมีโอบอุ้มร่างของบุตรที่ปราศจากชีวิตขึ้นใส่สะเอว แล้วพาตระเวนไปยังถนนสายต่าง ๆ ร้องถามผู้คนไปตามบ้านเรือนทั้งหลายด้วยใบหน้าที่นองไปด้วยน้ำตา

"ท่านเจ้าขา ท่านทั้งหลายรู้จักยาเพื่อรักษา

บุตรของฉันบ้างไหมหนอ.....”

“ท่านเจ้าขา ท่านทั้งหลายรู้จักยาเพื่อรักษาบุตรของฉันบ้างไหมหนอ”

ถึงแม้จะได้รับการปฏิเสธจากผู้คนเป็นเสียงเดียวกันว่า *“ไม่รู้จัก”* แต่เธอก็ยังตั้งความหวังไว้ว่า

“บ้านต่อไปเถิด คงจะรู้จักยาเพื่อรักษาบุตรของเรา”

เธอจึงตระเวนต่อไปอีก ร้องถามหายาจากผู้คนอื่น ๆ ต่อไปอีก โดยมิได้แสดงอาการเหน็ดเหนื่อย หรือท้อแท้ให้ปรากฏ

บุคคลทั้งหลายพากันลงความเห็นว่า กิสาโคตมีสาวน้อยเป็นบ้าไปเสียแล้ว ด้วยความเสียใจในการตายจากไปของลูก ต่างก็พากันสงสารและเห็นใจใน **วิบากกรรม** ของเธอไปตาม ๆ กัน

ยังมีบัณฑิตหนุ่มผู้หนึ่งเห็นความทุกข์โศกปริเทวนาการของกิสาโคตมีแล้ว บังเกิดความเมตตากรุณาขึ้นในดวงจิต ใคร่จะได้ช่วยเหลือให้เธอพ้นทุกข์โศกในครั้งนี้ ด้วยคิดว่า

“กิสาโคตมีนี้ คลอดบุตรเป็นคนแรก และเธอไม่เคยเห็นความตายมาก่อน เธอย่อมจะไม่เข้าใจ เราจักช่วยเธอให้ได้รับแสงสว่างจึงจะสมควร”

เมื่อคิดดังนั้นแล้ว บัณฑิตหนุ่มผู้นั้นก็สาวเท้าเข้าไปใกล้กิสาโคตมี

“ดูก่อน แม่นาง ฉันไม่รู้จักยาเพื่อรักษาบุตรของเธอหรอก แต่.....ฉันรู้จักบุคคลผู้ทราบยานั้น”

“ใครคะ ท่าน” กิสาโคตมีระล่ำระลักถามด้วยความดีใจ *“ใครคะท่าน บอกดิฉันเร็ว ๆ หน่อย”*

“สมเด็จพระบรมศาสดาไงล่ะ พระองค์ทรงทราบ เธอจงไปทูลถามพระพุทธองค์เถิด”

“สมเด็จพระบรมศาสดา..... สมเด็จพระบรมศาสดา.....” กิสาโคตมีพึมพำซ้ำ ๆ ราวกับจะจำให้ขึ้นใจ

“ก็บัดนี้พระองค์ประทับอยู่ ณ ที่แห่งใดเล่าคะท่าน”

“ขณะนี้พระบรมศาสดาประทับอยู่ ณ เชตวนาราม ไม่ไกลจากนี้เท่าไหร่นัก ขอเธอจงไปเฝ้าทูลถามพระพุทธองค์เถิด แล้วเธอจะทราบถึงชื่อยาที่ต้องการนี้”

“ค่ะ ดิฉันต้องไปทูลถามแน่นอน ดิฉันขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง เมื่อดิฉันได้ยาที่ต้องการมารักษาบุตรของดิฉันหายแล้ว ดิฉันจะพาบุตรไปกราบขอบคุณท่าน จนถึงที่พำนักทีเดียวค่ะ ดิฉันจะไม่ลืมความกรุณาของท่านเลยคะ.....ดิฉันต้องรีบไปก่อนละนะคะ เพื่อบุตรน้อยของดิฉันจะได้หายจากโรคโดยเร็ว”

กิสาโคตมีอุ้มลูกน้อยไว้ยังสะเอวของเธอแล้วออกเดินทางมุ่งหน้าไปสู่ทิศที่ตั้งแห่งพระเชตวนาราม ซึ่งบัณฑิตหนุ่มนั้นบอกทางให้เพื่อเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อถึงแล้วก็ตรงไปถวายบังคม นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง พลางทูลถามว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ทรงทราบยาเพื่อรักษาบุตรของข้าพระองค์หรือพระเจ้าข้า"

"ดูก่อน กิสาโคตมี เราทราบยาที่เธอต้องการ" พระผู้มีพระภาคตรัสตอบ

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงทรงเมตตาตรัสบอกข้าพระองค์ถึงส่วนผสมต่าง ๆ แห่งยานั้นด้วยเถิด พระเจ้าข้า"

"ดูก่อน กิสาโคตมี ขอเธอจงไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดมาให้เราสักหยิบมือหนึ่ง"

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็เมล็ดพันธุ์ผักกาดนั้น จะไปขอจากเรือนของผู้ใดจึงจะควร พระเจ้าข้า"

"ดูก่อน กิสาโคตมี เมล็ดพันธุ์ผักกาดที่เราปรารถนานั้น เธอจงไปนำมาจากเรือนของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งเรือนนั้น ๆ ไม่เคยมีคนตายมาก่อนเลยสักคนเดียว..... นั่นแหละจึงจะเป็นเมล็ดพันธุ์ผักกาดที่จะใช้รักษาบุตรน้อยแห่งเธอได้"

"ดีแล้วพระเจ้าข้า ข้าพระองค์จักไปนำเมล็ดพันธุ์ผักกาดนั้นมาถวาย ณ บัดนี้ พระเจ้าข้า"

กิสาโคตมีอุ้มลูกน้อยผู้ตายแล้ว ใส่สะเอวตระเวณไปอีก เธอไปหยุดยืนที่หน้าประตูเรือนหลังแรก พร้อมกับกล่าวว่า "คุณป้าขา เมล็ดพันธุ์ผักกาดในเรือนของคุณป้านี้มีบ้างไหมคะ"

"มีจ้ะ หลานสาว" หญิงมีอายุกล่าวด้วยความมีน้ำใจ

"นั่นเป็นยาสำหรับรักษาลูกน้อยของดิฉันค่ะคุณป้า ขอได้โปรดปันเมล็ดพันธุ์ผักกาดให้ดิฉันสักหยิบหนึ่งจะได้ไหมคะ"

"จะเป็นไรมี หลานเอ๋ย มากกว่านั้นป้าก็ให้ได้หากว่าจะนำไปเพื่อรักษาโรคให้ลูกของหลานได้ คอยประเดี๋ยวเถิดนะหลาน ป้าจะหยิบมาให้"

เจ้าของบ้านผู้มีใจอารีหายเข้าไปภายในสักครู่ ก็กลับออกมาพร้อมกับยื่นห่อเมล็ดพันธุ์ผักกาดให้ กิสาโคตมียื่นมือออกไปรับพลางถามว่า

"คุณป้าขา ในเรือนของคุณป้านี้ เคยมีคนตายมาก่อนหรือเปล่าคะ

"หลานเอ๋ย พูดอะไรอย่างนั้น คนที่มีชีวิตอยู่นั้นมีจำนวนเพียงเล็กน้อย แต่คนตายนั้นสิมีจำนวนมาก เรือนนี้ป้าอาศัยอยู่ช้านานมาแล้วมีคนตายอยู่ตลอดเวลาไม่เคยว่างเว้น"

"ถ้าอย่างนั้น....." กิสาโคตมีทำท่าคล้ายจะร้องไห้ "ขอคุณป้าจงรับเมล็ดพันธุ์ผักกาดนี้คืนไปเถอะค่ะดิฉันไม่ต้องการแล้ว....." กิสาโคตมียื่นห่อเมล็ดพันธุ์ผักกาดคืนให้หญิงชราพลางสะอื้นไห้

"อ้าว.....ทำไมเล่าหลานเอ๋ย" หญิงเจ้าของบ้านทำท่าฉงน "เอาไปเถอะ ป้าให้แล้วรับไปซีหลาน น้อยใจอะไรหรือ"

"เปล่าหรอกค่ะคุณป้า เพียงแต่ยาที่หลานอยากได้นั้น จะต้องเป็นเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากเรือนซึ่งไม่เคยมีคนเคยตายมาก่อนเท่านั้น หลานจึงขอคืนเมล็ดพันธุ์ผักกาดนี้ให้คุณป้าค่ะ ถึงนำไปด้วยก็หาเกิดประโยชน์อะไรไม่" กิสาโคตมีพูด

จบแล้วก็ลาจากเจ้าของเรือนหลังนั้นไป

"ตั้งแต่เช้าจนเย็น เรายังไม่ได้รับเมล็ดพันธุ์ผักกาดจากผู้ใดแม้สักคนเดียว..... เพราะทุกเรือนล้วนมีแต่บุตร - ธิดา และญาติพี่น้องตายทั้งสิ้น..... โอ.....กรรมหนักเสียแล้วสิเรา เราเองสำคัญว่าบุตรเราเท่านั้นที่ตายและจักหายได้ด้วยยาขนานใดขนานหนึ่ง แต่..... บัดนี้สิความหวังของเราได้มลายสิ้นไปเสียแล้ว ก็ในบ้านทั้งสิ้นที่ผ่านมานับไม่ถ้วน คนตายเท่านั้นที่มากกว่าคนเป็น"

กิสาโคตมีคร่ำครวญรำพัน เศร้าโศกปริเทวนาการปิ้มว่าจะขาดใจตายตามลูกไปด้วย

"ลูกรักของแม่เอ๋ย แม่นั้นรักลูกดังดวงใจ เหตุไฉนเจ้าจึงมาด่วนจากแม่ไปเสียเล่า แต่แรกนั้น แม่คิดว่า "ความตาย" คือการป่วยไข้หนักอย่างหนึ่ง เพราะแม่ไม่เคยเห็นคนตายมาก่อน แม่คิดว่าลูกเพียงแต่ป่วยไข้จึงไม่พูด ไม่เล่น ไม่กิน ไม่ร้องไห้ ไม่หัวเราะ แม่จึงได้พยายามเสาะแสวงหายามาเพื่อรักษาลูก"

"แต่.....บัดนี้ ใคร ๆ ก็พากันพูดว่า ชื่อว่าความตายแล้วมีมากนัก คนตายมีมากว่าคนเป็น ไม่มีเรือนของผู้ใดเลยที่จะว่างเว้นจากคนตาย.....ลูกรักของแม่เอ๋ย เจ้าจะไม่ฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาแน่แล้ว เพราะแม่ไม่สามารถจะไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาด ในเรือนของผู้ที่ไม่เคยมีคนตายมารักษาลูกได้"

"พระบรมศาสดาทรงเจาะจงเมล็ดพันธุ์ผักกาดในเรือนของผู้ที่ไม่เคยมีคนตายเท่านั้น..... อนิจจา.....ลูกรักของแม่ แม่จำต้องละทิ้งร่างของลูกไว้ในป่านี้เสียแน่แล้ว เพราะลูกไม่มีทางที่จะหายจากโรคแห่งความตายนี้ได้..... แม่ต้องขอลาจากลูกไปก่อน..... เราทั้งสองจำต้องพรากจากกันแน่นอนแล้ว ลูกเอ๋ย แม่จะกลับไปเฝ้าพระบรมศาสดา ที่เชตวนาราม ณ บัดนี้แหละลูกรักของแม่"

กิสาโคตมีพาร่างอันระทดระทวยมาหมอบกราบแทบเบื้องพระยุคลบาทแห่งพระบรมศาสดาอีกวาระหนึ่ง ดวงหน้าของเธอหมองคล้ำ แววตาชอกช้ำกำสรด น่าสงสารยิ่งนัก

"ดูก่อน กิสาโคตมี เธอได้เมล็ดพันธุ์ผักกาดมาแล้วหรือ" พระบรมศาสดาตรัสถาม

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์หาไม่พบหรอกพระเจ้าข้า"

"ดูก่อน กิสาโคตมี เพราะเหตุใดหรือ"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะในบ้านของบุคคลทั้งหลายนั้น คนตาย นั้นแหละมีจำนวนมากกว่าคนเป็น พระเจ้าข้า" กิสาโคตมีทูลตอบพลางสะอื้นไห้ด้วยความรันทดใจ

"ดูก่อน กิสาโคตมี เธอเข้าใจว่า บุตรของเธอเท่านั้นที่ตายไป นั้นเป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง...ด้วยเหตุที่ว่า มัจจุราชย่อมฉุดคร่าชีวิตของสัตว์ทั้งหลายไม่มีละเว้น ผู้มีอัธยาศัยยังไม่เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จะต้องตกลงในสมุทรแห่งอบาย อันประดุจหนึ่งห้วงน้ำใหญ่ฉะนั้น..."

"ดูก่อน กิสาโคตมี มฤตยูย่อมพาชนผู้มัวเมาในบุตรและสัตว์เลี้ยง อันผูกพันไว้ด้วย

ความรักใคร่เสน่หา ให้มีความยึดมั่นถือมั่นอย่างเหนียวแน่น ว่าบุตรที่รักของเรา สัตว์เลี้ยงของเรา จักไม่พลัดพรากจากเราไป ทั้งยังมีชีวิตอยู่ คือการพลัดพรากจากกันทั้งเป็น หรือด้วยความตายมาพราก มีความรักใคร่หวงแหนแน่นหนา ราวกับว่าชีวิตเหล่านั้นนิรันดร ไม่มีวันแตกดับ"

"ดูก่อน กิสาโคตมี บุคคลผู้มัวเมาในบุตรตน และสัตว์เลี้ยง ย่อมมีใจซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ ฉะนี้ ดุจห้วงน้ำใหญ่พัดพาชาวบ้านผู้หลับใหล ให้จมลงสู่ใต้ท้องน้ำฉะนั้น"

เมื่อกิสาโคตมีได้ฟังพระธรรมเทศนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจบลงแล้ว เธอก็ได้ดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล เป็นพระอริยบุคคลขั้นต้น จากนั้นเธอก็ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระบรมศาสดา ซึ่งพระพุทธองค์ได้ทรงส่งเธอไปยังสำนักของนางภิกษุณี เพื่อให้บรรพชาอุปสมบทปรากฏชื่อว่า **กิสาโคตมีเถรี**

วันหนึ่งกิสาโคตมี เถรี ถึงวาระลงอุโบสถ นั่งตามประทีปอยู่

เห็นเปลวประทีปลุกโพลง และหรี่ลง จึงได้พิจารณาอารมณ์นั้นว่า

"สัตว์ทั้งหลายก็อย่างนั้น เหมือนกัน **เกิดขึ้น** *และ* **ดับไป** *ดังเปลวแห่งประทีป ผู้ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ก็จะต้องเป็นอย่างนั้น"*

"แต่ผู้ซึ่งทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานแล้ว จะไม่ปรากฏการเวียนว่ายตายเกิดอย่างนั้นอีก เพราะดับเสียแล้วซึ่งกิเลสทั้งปวง ความเกิดเป็นชีวิต จึงไม่สามารถที่จะอุบัติกับท่านเหล่านั้นได้อีก"

ลำดับนั้น สมเด็จพระบรมศาสดาประทับนั่งอยู่ในพระคันธกุฎี ทรงทราบความดำริแห่งกิสาโคตมีเถรีด้วยพระญาณแล้ว จึงทรงแผ่พระรัศมีไปประดุจประทับนั่งอยู่ต่อหน้าของพระเถรี

"ดูก่อน กิสาโคตมี สัตว์เหล่านั้นย่อม เกิดและดับ เหมือนเปลวแห่งประทีป...ต่อเมื่อผู้ใดประพฤติดีปฏิบัติชอบ มีจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหว มุ่งตรงไปในหนทางอันถูกต้อง ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานแล้ว ย่อมตัดวัฏฏะ คือการเวียนว่ายตายเกิดเสียได้ ย่อมไม่ปรากฏอย่างนั้นอีก"

"ดูก่อน กิสาโคตมี ก็ผู้ใดมัวเมาประมาท ไม่กระทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน อันทำให้ชีวิตไม่ต้องเกิดแล้วเกิดอีก ตายแล้วตายอีก แม้มีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี ก็หาสู้ผู้ที่มีความเป็นอยู่เพียงวันเดียว แต่มีความเข้าใจถึงความไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏฏ์อีกไม่ เพราะผู้เห็นดังนี้ย่อมประเสริฐกว่า"

ในกาลจบพระธรรมเทศนา กิสาโคตมีเถรี ก็ดำรงอยู่ในอรหัตตผลพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาทั้งหลายดังนี้...

ยังมีการ **เกิด** อยู่ตราบใด
ก็หนีการ **ตาย** ไม่พ้นตราบนั้น
เพราะ **การเกิด** และ **การตาย** เป็นของคู่กัน

เป็นสิ่งที่เนื่องอยู่ด้วยกัน...

จะเลือกแต่สิ่งที่ถูกใจชอบใจ คือ **ความเกิด** แล้วหลีกหนีเสียซึ่ง **ความตาย** อันไม่พึงใจได้อย่างไร

เมื่อความเกิดอุบัติขึ้น นั่นย่อมหมายถึงว่า ความตายกำลังตามติดมาอยู่ทุกขณะ เวลาผ่านไปช้านานเพียงไร ย่อมหมายถึงเราเดินเข้าไปใกล้เชิงตะกอนมากขึ้นเพียงนั้น

และเมื่อตายแล้ว ก็ใช่ว่า จะปิดฉากจบเรื่องราวทั้งหลายลงเพียงนั้นก็หาไม่ ยังจะต้องเกิดสืบต่อไปอีกในภพใหม่ ชาติใหม่ ในอัตตภาพใหม่ รับทุกข์แห่งการเกิด แก่ เจ็บ ตายใหม่อีก ดังนี้อยู่เรื่อยไป

เพราะตราบใดที่กิเลสยังมิได้ถูกประหารลงไปโดยเด็ดขาด มันก็จะเป็นประดุจหนึ่งเมล็ดพืชพันธุ์ที่ยังสดอยู่ พร้อมที่จะเกิดและงอกงามสืบต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด และนั่นย่อมหมายถึงว่า ความทุกข์ จากความแก่ ความเจ็บ และความตายย่อมจะยังไม่สิ้นสุดลงด้วย

ความทุกข์อันเกิดจากการดิ้นรน เพื่อดำรงชีวิตให้เป็นอยู่

ความทุกข์อันเกิดจาก การดิ้นรนแสวงหาในอารมณ์ต่าง ๆ

ย่อมเป็นสิ่งที่แน่นอนเหลือเกินกว่า ในชั่วชีวิตหนึ่ง ๆ ของแต่ละบุคคลนั้น จะหนีให้พ้นไปจากความทุกข์ต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ได้เลย

ท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ที่มีความเคารพเชื่อฟังในพระพุทธดำรัส และท่านได้เห็นภัยใน วัฏฏทุกข์ คือทุกข์จากการเวียนว่ายตายเกิดแล้ว ท่านก็ได้พยายาม ประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อตัด ความโลภ ความโกรธ และความหลง แสวงหาปัญญาอันเป็นประดุจดวงประทีป เพื่อส่องทางดำเนินแห่งชีวิตไม่ให้หลงเตลิดไปในทางที่ชั่ว ที่ต่ำ เป็นการสั่งสมปัญญาบารมี เพิ่มพูนเหตุปัจจัยให้เข้าถึงซึ่งพระนิพพานได้ในที่สุด

กิจโฉ มนุสส ปฏิลาโภ...ความได้เป็นมนุษย์เป็นการยาก

จึงควรจะยินดีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และได้พบพระพุทธศาสนา

เสียดายที่บางท่านกล่าวว่า ให้แก่กว่านี้อีกสักหน่อยเถิด จึงจะเข้าวัดเพื่อศึกษาหลักธรรม

จะวางใจได้อย่างไรว่า เราจะมีชีวิตยืนยาวตราบเข้าถึงวัยชรา

ดูแต่ลูกน้อยของ กิสาโคตมีเถิด อายุเพียงขวบเศษ เพิ่งจะสอนเดินเท่านั้น ยังตายจากแม่ไปได้อย่างง่ายดาย

เรื่องของความตาย พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้แล้วว่า ไม่มีนิมิตรเครื่องหมายใด ๆ ทั้งสิ้น จะตายที่ไหน จะตายเมื่อไหร่ และจะตายด้วยโรคอะไร เป็นต้น

ท่านได้แสวงหาปัญญา อันเป็นประดุจหนึ่งดวงประทีป ไว้สำหรับส่องหนทางเดินให้กับชีวิตของท่านแล้วหรือยัง

พิมพ์ที่ ศูนย์การพิมพ์ 488/8 ซอยศุภัทรผล ถ.ราชวิถี อ.พญาไท โทร. 2451084

ขอกราบเท้าท่านมารดาผู้สามารถ
เฉลียวฉลาดเลี้ยงดูบุตรสุดพิสมัย
ทนุบำรุงเหล่าธิดายอดยาใจ
จนเติบใหญ่เป็นพลเมืองดี
ท่านยังได้ก้าวออกไปนอกบ้าน
เสริมสร้างงานให้รักซึ่งศักดิ์ศรี
ถึงสิทธิและหน้าที่ของสตรี
ปฏิบัติตนให้เป็นที่มีราคา
มวลสตรีได้ผนึกซึ่งกำลัง
กระทำตนให้สมหวังเป็นฝั่งฝา
เป็นประโยชน์แก่สังคมสมเจตนา
มารดาข้าจึงขอเทอดพระคุณอนันต์
ขอมอบให้เป็นเกียรติแด่ท่านผู้หญิง
ละเอียดอ่อนแต่แข็งจริงสุดจะสรร
คำไพเราะใดมาร่ำพร่ำรำพัน
ให้สมกันกับคุณประโยชน์นา
ในวันเกิดปีนี้จงมีบุญ
พระรัตนตรัยเนื่องหนุนให้หรรษา
มีอายุยืนยาวมีดวงตา
เห็นธรรมของพระศาสดาแจ่มแจ้งเทอญ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงอุบล หุวะนันทน์

